Expres cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul IX, nr. 10 (106), octombrie 2025 ● Apare lunar

24 pagini

O ultimă întrebare

Tu, care-mi vorbești doar în surdină,
aici, foarte aproape de inima mea,
ipocrită noapte, spune-mi,
n-ai văzut cumva lunecând o stea ?

Ba da, căzu din salba Dianei
o stea ca lacrima de cleștar,
dar un om s-a încovoiat și a ridicat-o,
omul tăcut, cu ochi lucios, de cămătar.

Vai, steaua era o fericire necunoscută,
promisă de Dumnezeu cuiva ...
Dar, noapte senină, vistiernică a secretelor,
omul care a luat-o de ce tremura ?

Emil BOTTA

Liviu Ioan STOICIU Critica poeților. Poezia criticilor 3

Constantin COROIU Cronicarul literar între admirație și negație 4

Cristina CHIPRIAN „Ne alimentăm de la energiile increate” 5

Vasile FLUTUREL Poetul taciturn... și nu prea 6

Andrea H. HEDEȘ Ce e poezia? 8

Constantin CUBLEȘAN Un redutabil baladist al vremurilor trecute 9

Gellu DORIAN *Poesis* 12

Ion CRISTOFOR *Poesis* 13

Ionel BOSTAN „Problema ortodoxă” și chipul credinței 14

Emil NICOLAE „Drama” ascunsă a poetului Lucian Mircea 17

Lucian SCURTU Mi-e frică să iau ce-a mai / rămas din eternitate 19

George LUCA *Poesis* 20

Ioan RĂDUCEA Brand de Ungheni 22

Adrian Dinu RACHIERU Tudor Arghezi și „Anii împotrivirii” (III) 23

Constantin PRICOP Fundoianu (IX) 24

„Nu e de ajuns să fii bun. Trebuie să fii bun de ceva” Tudor Arghezi

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae PANAITE (npanaite@gmail.com)
Redactor–șef: Constantin PRICOP (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor DURNEA (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan ADAM, Radu ANDRIESCU, Adina BARDAȘ, Gellu DORIAN, Nichita DANILOV, Florin FAIFER, Vasile FLUTUREL, Adrian Alui GHEORGHE, Mihaela GRĂDINARIU, Dan Bogdan HANU, Emanuela ILIE, Gabriel MARDARE, Nicolae MECU, Cătălin MIHULEAC, Flavius PARASCHIV, Ioan RĂDUCEA, Cristina SCARLAT, Gheorghe SIMON, Liviu Ioan STOICIU, Diana VRABIE

CUPRINS

Nicolae PANAITE Gorunul și pipirigul 3

Liviu Ioan STOICIU Critica poeților. Poezia criticilor. 3

Constantin COROIU Cronicarul literar între admirație și negație 4

Daniel Ștefan POCOVNICU Nostalgia imposibilei întâlniri 4

Cristina CHIPRIAN „Ne alimentăm de la energiile increate” 5

Vasile FLUTUREL Poetul taciturn... și nu prea 6

Diana VRABIE Pe urmele lui Rodion... 6

Dan Bogdan HANU Post(st)ări 7

Emanuel VASILIU Dinți de lapte 7

Andrea H. HEDEȘ Ce e poezia? 8

Caliopia HODOROGEA O mare nefericire îmi zâmbește 8

Constantin CUBLEȘAN Un redutabil baladist al vremurilor trecute 9

Adrian Alui GHEORGHE Poezia ca voce a memoriei 9

Magda URSACHE Ce se-ntâmplă, Doctore? 10

Nicolae BUSUIOC Nicolae Busuioc în dialog cu Mihai Ursachi (1941-2004) 11

Gellu DORIAN *Poesis* 12

Ion CRISTOFOR *Poesis* 13

Ionel BOSTAN „Problema ortodoxă” și chipul credinței 14

Dionisie VITCU Țineți cu poporul ca să nu rătăciți 14

Virgil RAȚIU De la îmbrățișări cu o mie de brațe la revoltă 15

C. CHIPRIAN Dantelăria poveștilor de la căsută viorie 15

Eugen MUNTEANU Răstimp parizian, 1997-200. Jurnal epistolar XXXV 16

Emil NICOALE „Drama” ascunsă a poetului Lucian Mircea 17

Ioan ȚICALO Mariaj unicat 17

Gabriel MARDARE Arhitectura Eului 18

Flavius PARASCHIV Crucea de cenușă 18

Lucian SCURTU Mi-e frică să iau ce-a mai / rămas din eternitate 19

Leo BUTNARU Adevărul, relativitatea, poezia 19

George LUCA *Poesis* 20

Vasile IANCU Dramaticul personaj regal 21

Ioan RĂDUCEA Brand de Ungheni 22

Adrian Dinu RACHIERU Tudor Arghezi și „Anii împotrivirii” (III) 23

Constantin PRICOP Fundoianu (IX) 24

Felix AFTENE, **CHEMAREA**

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:
Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări din cadrul celei de-a VII-a ediții a Taberei de sculptură de la Ungheni (28 iulie-20 august)

*** Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită materialele până pe data de 20 a lunii în curs, pentru luna următoare. Articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.**
Adresa de expediție: exprescultural.iasi@gmail.com.

e–mail: exprescultural.iasi@gmail.com
www: exprescultural.ro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537–5989

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

Nicolae PANAITE

Gorunul și pipirigul

Gorunul este un arbore ce face parte din specia stejarilor; poate crește chiar și în condiții de mai puțină fertilitate și umezeală a solului. Înălțimea lui ajunge și la 40 de metri. Este semeț, prietenos și, de-l îmbrățișăm, uneori, aduce... și vindecare... Unii goruni ajung și la o mie de ani...Trunchiul lui are circumferința atât de mare, încât patru oameni nu ar fi de ajuns să-l cuprindă. Pipirigul este o plantă erbacee ce crește pe malul apelor sau prin locuri mlăștinoase. Tulpina lui are trei muchii, e aspră și terminată cu un spic ascuțit în vârf; atinge maximum 1,5 metri, în funcție de condițiile de mediu. Așadar, lesne se pot vedea diferențele dintre gorun și pipirig. Gândind și privind analog, se poate spune că sunt și în rândul oamenilor unii ce se aseamănă, mai mult sau mai puțin, la propriu dar și la figurat, cu gorunul, iar alții cu pipirigul.

Aceasta e o constatare ce am auzit-o rostită de pictorul Val Gheorghiu în urmă cu vreo patru decenii. Eram în atelierul lui de pe Armeană cu Florin Faifer. Se vedea pe fața pictorului un fel de prapur al mâhnirii generate de o convorbire cu un novice într-ale artelor plastice, care luase un premiu la Festivalul Național „Cântarea României". Tânărul insistase ca Val Gheorghiu să-i prefațeze foaia cu prezentarea lucrărilor din noua-i expoziție. Timpul a demonstrat-o, în mod sigur, că admirabilul pictor Val Gheorghiu a avut dreptate când a refuzat să-i apară numele în caietul-program al expoziției premiantului. Atunci, spunea Val Gheorghiu că unii, care nu-și cunosc lungul nasului, în ce privește aptitudinile și abilitățile, sunt insistenți, săraci în considerații morale și etice, ignoră consecințele ce pot plana asupra altora, pentru a-și atinge țintele personale. Florin Faifer a întărit cele rostite de Val Gheorghiu despre prezența, din păcate, a unor „tufe de pipirig" în lumea artiștilor „goruni".

Mi-am amintit de cele discutate și inspirat etichetate de cei doi remarcabili convivi, în urma venirii la redacția *Expresului cultural* a unor persoane care și-au pus numele pe o carte. Multe volume semnate de versificatori, de un evident diletantism, au apărut la noi, mai ales, în ultimele decenii. Publicarea acestora s-a datorat lipsei filtrelor și a aprecierii celor care au trimis la tipar asemenea tomuri lipsite de relevanță. Viața sub toate laturile ei, după Decembrie `89, a primit un mare coeficient de libertate în acțiune, degrevată fiind de povara indicațiilor și a directivelor factorului politic exprimate aberant. Altfel spus, o deplină responsabilitate, muncă sistematică, bine organizată și eficientă, nu putea surveni decât în condițiile includerii pe toate coordonatele și la toate nivelurile a competenței și a profesionalismului, eliminând irelevantul și amatorismul. Unii dintre cei care mi-au cerut să le public în *Expres cultural* recenzii despre cărțile lor erau trecuți de vârsta a doua și a treia... Pe vreo câțiva dintre ei i-am întrebat : De ce până acum au tăcut mâlc, negrăbindu-se să-și etaleze frământările versificate ? Răspunsurile primite au fost mai mult decât jenante! Observam pe chipul lor niște fante ale prinderii în lațul improvizațiilor și nesiguranței întru susținerea propriilor stihuri... Penibilul îi domina... La insistențele lor, însoțite și de anumite atenții, nu am dat curs apariției în gazetă a comentariilor târguite...

Cineva spunea : „Lucrurile nu se rânduiesc de la sine așa cum trebuie. Numai o strădanie neîncetată face ca mingea să se rostogolească mereu. Ziua de mâine poate fi a ta dacă îți va fi mâna destul de puternică pentru a o cuprinde. Vine un moment când o persoană are posibilitatea să trăiască la maxima intensitate, atunci când este, ca să spun așa, ora sa."

Concluzia ce se cuvine trasă e că în toate vremurile și în toate breslele artistice sunt, din păcate, autori „pipirig" ce se cred „goruni". Pentru a nu încuraja ascensiunile unor asemenea semnatari de texte, care sunt văduviți de abilități perceptibile, se impune ca redacțiile să aibă angajați calificați cu putere de discernământ și expertiză în domeniul editării și comentariilor critice. Acum, cel mai de nedorit lucru este să închidem ochii în fața autorilor care, pe căi ocolite, forțează validarea, deoarece scrisul lor, fiind lipsit de iscusință, e rezultatul unor eforturi și voințe.

Liviu Ioan STOICIU

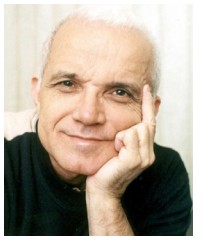

Critica poeţilor Poezia criticilor

Îmi place să cred că, la noi, critica poeziei e regina criticii literare, ea dă măsura unui critic, a deschiderii lui „spirituale". Receptarea poeziei de azi (și dintotdeauna) nu e floare la ureche, cu atât mai mult cu cât evoluția poeziei în sine și gustul critic al cititorului avizat se schimbă din mers, când nu stagnează (azi, ai impresia că e valabilă butada „fiecare contează cu sensibilitatea lui lirică unică și cu gustul său critic de receptare aparte"). De la Revoluție încoace se tot clamează că poezia de limbă română intră în competiție (concurează ca valoare) cu orice poezie pe plan mondial, depășind sau egalând prin har

filonul de poezie din lume, păcat că nu poate fi tradusă la adevărata valoare (cu trimitere și la acea poezie care nu poate fi înțeleasă nici în limba română). Și că nu mai avem cu ce poezie performantă din lume să ne mai sincronizăm (cum am fi tot făcut-o până la Revoluție). Că suntem în situația din anii avangardei literare, a suprarealismului cel puțin, când am exportat poezie și am devenit repere transnaționale. Deși nici atunci, nici acum, la 35 de ani de la Revoluție, n-am atras atenția cu poezia noastră originală Premiului Nobel pentru Literatură, nici nu am intrat măcar în compendii comparatiste literare din lume care se respectă (ale criticilor și teoreticienilor literari de primă mână; nici gen Matei Călinescu, poet la începuturile lui, cu patru volume de versuri publicate în anii 70 ai secolului trecut în țară, critic și eseist care a publicat studii de succes în SUA legate de poezia lumii, fără să includă poeți români; să dau doar exemplul său, credibil). Nu pun la socoteală că nici un critic sau teoretician străin european de renume nu a scris despre poezia română în cărțile lor (nici măcar universitari din spațiul sud-est european, fost comunist). O poezie română originală, deci, care nu contează? Să nu-mi spuneți că laureații „de expresie franceză" ai Prix Mallarmé (Valeriu Stancu, Franța, 2025) și Prix Apollinaire (Linda Maria Baros, Franța, 2007), „premii de poezie acordate în fiecare an unor poeți vorbitori de limba franceză" au adus aprecieri asupra poeziei care se scrie în România. Sunt premii câștigate „pe cont propriu", lauda se cuvine premiaților francofoni, atât, nu poeziei române. E ca și cu Premiul pentru Literatură Universală (al UE, cu Ioana Pârvulescu laureată pentru proză; ea are volume de versuri publicate; sau anul ăsta a fost laureat Bogdan Crețu, critic de poezie, premiat și el pentru proză), nici un folos pentru poezia română. Sau cu *premiul austriac pentru literatură europeană* (unul din câștigători este Mircea Cărtărescu; altădată era Premiul Herder, acordat de aceeași Austrie, lui Arghezi și Jebeleanu, Nichita Stănescu, Blandiana sau Maria Banuș, Sorescu, Mircea Dinescu) – nici vorbă să fie „premiată" poezia română (studiată, inclusă în circuitul european), sunt premii care promovează o carte / o operă, un nume. De altfel, cel mai bun exemplu rămân Blandiana și Cărtărescu, multitraduși și premiați în fel și chip, ei n-au decât soclu pentru propria statuie, nu pentru poezia română în general (atât de valoroasă, în mare). Sigur, prin acești reprezentați premiați, poezia română participă și ea cu mostre la o expoziție universală...

Altfel, te întrebi dacă valoarea poeziei române nu are legătură cu verdictele criticii literare de la noi, care a promovat-o constant la nivel înalt. Dacă nu cumva putem vorbi de *poezia criticilor*, criticii fiind și ei poeți, înainte de a fi critici (sau prozatori; acum, de când cu poezia de limbă română narativă optzecistă, sincronizată cu cea de limbă engleză americană, nu mai departe, putem considera și proza o poezie și poezia o proză, genurile literare contopindu-se); poezia care se impune cu autoritate critică. De la criticul canonic G. Călinescu (care dădea lecții de poezie în „Universul poeziei" din 1947; mare prozator) la criticul post-canonic N. Manolescu (cu volumul „Despre poezie", 1987; dar domnia sa are o suită de cărți despre „metamorfozele poeziei" de la începuturi, publicate începând din anii 60 ai secolului trecut; a fost și prozator) și până la *Istoriile* lor literare de neegalat – în care poezia a ținut/ ține steagul. Poezia criticilor? Critici care au dat direcții în poezia română, punând în prim-plan valorile, pe gustul lor „impresionist". Sau, pe alt palier, poezia criticilor Ion Pop și Gheorghe Grigurcu, care au adevărate istorii ale poeziei române (adunând cronicile lor; Ion Pop, autorul unei masive cărți critice cu poeți neomoderniști, s-a evidențiat și prin receptarea avangardei noastre; la fel, Marin Mincu, poet și critic, critic și poet, ba chiar a fost și romancier). Sau poezia criticilor tineri (prozatori în particular) Răzvan Voncu și Daniel Cristea-Enache, cu noua lor sensibilitate critică, distinși de asemenea prin cronici la zi despre poezie, adunate în volume substanțiale, care anunță noi istorii ale literaturii române – în care poezia e pe primul loc. Vreau să spun că poezia română a beneficiat de critică de susținere continuă, ceea ce i-a adus plus-valoare, știindu-se omologată „de un ochi critic străin, bun profesionist". Conștiința critică a poeților validați, totodată, a înnobilat poezia română. Lasă că o sumedenie de poeți de top scriu critic strălucit despre cărțile de poezie ale colegilor lor, în favoarea menținerii unui ritm natural al receptării stilistice a poeziei române. Poate în acești din urmă zece-cincisprezece ani critica literară s-a îndepărtat de poezia tinerilor, dezamăgită de calitatea cărților lor (poeți tineri dezinteresați de moștenirea lăsată de poeții români în ultimii 150 de ani, din păcate, care cred că poezia română începe cu ei) – ceea ce e de rău augur, viitorul valorii poeziei române intrând sub semnul întrebării; să sperăm că e doar un „gol de producție", de reîmprospătate a forțelor creatoare. Poezia criticilor dă sens criticii poeților.

Constantin COROIU

relecturi subiective

Cronicarul literar între admiraţie şi negaţie

Mulţi au scris şi scriu cronică literară, dar puţini au reuşit şi reuşesc să facă din această specie una cu adevărat vie. Mai cu seamă în deceniile postdecembriste, când numărul cronicarilor, mulți improvizați, a crescut în proporție de masă, dar calitatea cronicii literare a coborât la nivelul de tot precar al unui exercițiu de familie. Istoric literar pasionat de documentul revelator, biograf cu verb de prozator, autor de eseuri scrise cu un condei scăpărător – cel despre lumea lui Caragiale – *Marea trăncăneală* - a devenit clasic –, pentru *Mircea Iorgulescu*, critica de întâmpinare a însemnat vocaţia dintâi. Cu temperamentul său ardent şi cu un remarcabil talent de jurnalist, el voia mereu să se pronunţe „la cald". Departe de ţară, la Paris, unde a şi murit răpus de cancer, se informa cu lăcomie despre tot ce se petrecea aici. Şi nu numai în câmpul literaturii, al culturii. Se şi implica, dar o făcea cu o anumită detaşare - nu o dată ironic, chiar sarcastic. A şi plătit nemeritat pentru fervoarea şi sinceritatea sa, fiind – scrie cu mâhnire Gabriel Dimisianu în prefaţa la volumul *Cronici literare* – „lovit cu ură şi cruzime de foşti prieteni, acuzat de infamii nedovedite dar în stare să-l murdărească în ochii neştiutorilor şi să-l tulbure profund". Cum ar fi zis Petre Pandrea: aşa merg lucrurile „în puturoasa Valahie", mai ales după „revoluţii" care, semnala *mandarinul valah*, se fac cu „stârpituri". S-a spus că lui Iorgulescu îi repugna tranzacţionismul. Floare rară pe aici, pe la noi, unde tranzacţionismul, astăzi mai înfloritor ca oricând, pare să fie o trăsătură ce ţine de specificul naţional. În cronicile lui Mircea Iorgulescu, mai presus de judecăţile de valoare, unele cam repezite sau prea generoase – de exemplu, cea privind cartea lui G. Liiceanu, *Uşa interzisă*, care l-ar situa, în opinia sa, pe autorul ei „în rândul întâi al scriitorilor români de azi" sau cea referitoare la *Femeia din fotografie* a Tiei Şerbănescu, criticul încheindu-şi recenzia cu sintagma grea ca o piatră de moară pentru biata autoare: „mare literatură" ori aprecierea că istoricul de salon Neagu Djuvara ar fi „unul dintre cei mai importanţi scriitori români. De azi" - sunt de remarcat stilul, pregnanţa formulelor definitorii, un o dată memorabile, spiritul polemic de o impecabilă ţinută intelectuală. Polemistul demontează minuţios şi argumentează abundent. În *Campaniile* sale, cu termenul lui Ibrăileanu, Mircea Iorgulescu denunţă lipsa probităţii şi onestităţii intelectuale, mistificările, falsele „idei primite" (a se vedea ampla riguroasa analiză a tomului de 500 de pagini: *Cioran, Eliade, Ionesco. L'oubli du fascism* al Alexandrei Laignel-Lavastine, a cărei metodă de cercetare e practicarea „cu hărnicie a plagiatului şi compilaţiei nemărturisite"), dar şi provincialismul nostru cultural, „delirul ideologic", opintirile revizioniste în canon, care nu au făcut decât să arunce în derizoriu teoria lui Lovinescu, practicile de demolare a valorilor în cel mai pur stil stalinist, inclusiv prin fabricarea de „dosare" mincinoase etc. Extrem de dur şi nedrept în anumite privinţe este redutabilul polemist cu Marian Popa ca autor al *Istoriei literaturii române de azi pe mâine*. În acest caz ironiile sale cad uneori alături sau vizează aspecte neesenţiale. O fi având Marian Popa „vocaţie de scenograf", cu expresia lui Mircea Iorgulescu, adică un fel de aranjor al tabloului literaturii şi al lumii literare, dar asta nu-l descalifică nicidecum. O asemenea „vocaţie" avea, păstrând proporţiile, şi G. Călinescu. În comentariul ce seamănă pe alocuri cu un rechizitoriu, el identifică două mari obsesii ale criticului trăitor de multă vreme la Köln. Una dintre acestea ar fi viaţa sexuală a scriitorilor. „Pornocritică?!", întreabă mirându-se insinuant Mircea Iorgulescu. Or, termenul este cât se poate de impropriu. De fapt, un e vorba nici de critică, nici de pornocritică. A consemna faptul că cutare scriitor este homosexual nu înseamnă a face critică, ci biografie. Mai important este modul cum e văzută şi „cântată" sexualitatea în proza, poezia sau dramaturgia scriitorilor. În această idee, admirabil este finalul cronicii la romanul *Tricephalos* al Ruxandrei Cesereanu: „În comparaţie cu anume proze ale Hortensiei Papadat-Bengescu, cu poeziile Mariei Banuş din *Ţara fetelor* sau lirica Martei Petreu, fiindcă în literatura română actuala revoluţie sexuală izbeşte uneori de pereţi uşi deja deschise, şi artistic bine deschise, cartea *Ruxandrei Cesereanu* are adesea recea strălucire, chiar perfecţiunea unui superb veşmânt sută la sută poliester".

Filolog fin, lui Mircea Iorgulescu îi reuşesc jocurile lingvistice şi expresiile plastice. Textul se resimte benefic de umorul său. O eroină a lui *Radu Cosaşu*, soţie de cenzor şi „iubita ocultă" a unui scriitor care, călcând strâmb, n-a mai putut să publice timp de 12 ani, petrece cu amantul ei, într-un cadru pe cât de umil, pe atât de romantic - „o noapte de amor fraudulos, una, însă, aniversară", căci se împlineau 10 ani de „adulter bine ascuns" sau, mai inspirat spus, de „amor ilicit". Replică la jurnalismul politic devenit „un fel de cronică mondenă", publicistica Ilenei Mălăncioiu ilustrează nu atât o voce „<<într-un pustiu>>, ci într-un vacarm. Sau, dacă preferăm, într-un pustiu de vorbe", în fine, o publicistică în care „supremaţia artistului asupra jurnalistului înseamnă accesul la esenţial". *Concertul de deschidere* al lui Daniel Cristea Enache – „prefaţat generos de C. Stănescu" – îi oferă ocazia unei schiţe de portret moral-psihologic. Una dintre liniile acestuia este ispita răsfăţului ce contrastează cu „ţinuta în general sobră şi riguroasă a cronicilor lui" care e ţinuta unui „bun critic" şi a unui „excelent cronicar literar" atunci „când uită de sine, cum uită de ei în scenă actorii buni". În *Sriitornicul* lui Dan C. Mihăilescu – „probabil literatul român cel mai bine adaptat regulilor culturii de piaţă", preocupat de „a se arăta la modă, informat, pe creasta zilei", cu un stil critic şi jurnalistic „artist" mai mult prin „intensitatea cromatică" decât prin „fineţea expresiei" – îl amuză, între altele, „strengăriile metafizice" ale autorului. Apreciază ironic tehnicile publicitare ale acestuia „perfect potrivite cu mediul autohton" şi, în cheia jucăuşă a lui Dan C. Mihăilescu, caracterizează imposibila vocabulă din titlul cărţii: *Un zbenghi*. Etc.

Când comentează cărţi de proză, Mircea Iorgulescu obişnuieşte să refacă alert şi sugestiv firul epic și să reconstituie atmosfera creată de autor într-o manieră menită să-l incite pe prezumtivul cititor. Scriind, de pildă, despre romanul lui Petru Cimpoieşu – *Simion Liftingul,* el configurează succint şi captivant, utilizând materialul clientului, imaginea lumii în care se întâmplă cele narate de prozator; o imagine a mahalalei pe verticală, mai sufocantă decât cea pe orizontală, multiseculară, bacoviană, că doar ne aflăm la Bacău, dar un Bacău generic care, într-un sens mai larg, este chiar România: „Acţiunea romanului este plasată într-un bloc de opt etaje dintr-un oraş de provincie, oraş de altfel precizat – Bacău. Pereţii dintre apartamente sunt subţiri, totul se aude, de la chiţcăielile erotice ale cuplurilor în activitate la trasul apei în spaţiul imperial. Se trăieşte într-un fel de colectivism olfactiv, ce şi cine găteşte se ştie şi se simte imediat. Apa caldă mai mult nu curge. Liftul se strică deseori, dar nimeni nu se miră că depanatorii nu se grăbesc să vină. Pe paliere e tot timpul beznă, ziua pentru că proiectantul blocului nu a pus ferestre, iar noaptea fiindcă becurile ori sunt arse, ori lipsesc, iar comutatoarele au fost oricum smulse, <<de forţele întunericului>>. În momentul acţiunii romanului se anunţă sistarea furnizării gazelor... În acest bloc, un bloc „turn", aflat pe strada Oilor (fostă Euler), trăiesc pensionari, şomeri, <<întreprinzători>>, un profesor, un jandarm, un instructor de yoga, un cizmar, un baterist, dar sunt şi locatari <<numai pe hârtie>>, unii plecaţi în Turcia, alţii prin Germania, care pe unde a putut. Pe scurt, omenet de tot felul – ca la bloc! Există şi un şef-de-scară, desigur pensionar, desigur fost angajat la Securitate, chiar dacă într-o funcţie modestă şi cu grad mic. Dar cetăţenii îl respectă, are simţul ordinii".

Întâmplarea face să locuiesc într-un bloc nu din Bacău, ci dintr-o zonă mult râvnită a Iaşului, unde mereu apare câte un nou locatar care recondiţionează apartamentul proaspăt achiziţionat ori moştenit. Meseriaşii se tot rânduiesc. Se vede limpede că sunt de tip nou, postrevoluţionar. Cei care se pricep cu adevărat au plecat „care pe unde a putut". Repară lifturi, instalaţii sanitare, instalaţii electrice, construiesc străzi în UE sau prin cine ştie ce alte... uniuni. Noi continuăm să trăim aici unde viaţa bate literatura, iar analfabetismul funcțional lectura.

insular

Daniel Ștefan POCOVNICU

Nostalgia imposibilei întâlniri

Puțini își permit luxul propriei insule. Ceva mai mulți o împart sau poate împărtășesc între ei. Dar în cea sufletească, fără țărm de hotar, îți alegi neîngrădit aproapele. Cu vecinătatea-i subtilă rodind sămânța afinităților elective.

În ostrovul singular de reflex al nostalgiei țesând cuvinte, într-o mare de pradă picturii, sub un cer înălțat muzical, zmeu de soare, vânt, zbateri, furtuni, binevenit s-ar putea nimeri nu doar *Vineri*. Dar și un personaj *insolit* ce îți merge la inimă pe cărarea ascunsă în tâlcul lecturii. Hrănitoare de-ți aprinde senzația *Duminicii*. Bucuria întreagă a minții împărtășind rugăciunea frățește cu toată ființa. Precum surpriza rezonanței cu un autor depărtat. Ori tatonarea celui de-aproape. Pe care, iată, totuși, se pierdu șansa a-l întâlni și cunoaște personal pe pământ. Așa că-i amarezi strâns la malul melancoliei amintirea cuvintelor primite-n lectură. Definindu-l de-acum, treptat, crescător, prin dorul aparte, subțiratic, însă tot egal, statornic, de el.

Asemenea personaj cu privilegiul familiarității esențiale, prin căldura specială a cuvântului scris, e omul fineții spirituale amintind numele Costion Nicolescu. Retras recent din trecătoarea noimă a acestei vieți.

Am invitat la dialog neoprit, nici de moarte, prin miracolul calm al lecturii, oameni ce mi-au deschis și mintea și inima. George Apostu, Liviu Dănceanu, Constantin Călin, acum Costion Nicolescu. Dar și Grigore Ilisei. Îi resimt în locul greu de descris și definit, unde trecuți și prezenți se înțeleg de minune, împărtășind vioi transparentul habitat al bucuriei sincere, simple din cultura înaltă – adâncă, ce frizează paradoxul luminii depline sfidând înserarea.

Costion se înscrie, așadar, între țintele doar de lectură, imposibil altcum de tatonat în preaplinul de viu. Pentru care, însă, metabolism de idei, concepte, imagini, cuvinte hrănind senzitiv, despletește în climax spirala perenității lucrând la nădejdea smerită a miresmelor veșniciei.

Dar cum mă convinse așa (aparent) ușor? Prin scriitura forjată dramatic de duhovnicie subtilă, intelectuală, nehazardată, germinând în cuib de rafinament smerit. Viețuire plenară, insolită, insolentă rar, niciodată extravagantă, boemă. Ancorând senin la cerul ajuns cumva ziditor pe cărarea teologiei, pe cât de trainic îmbrățișează rădăcina ființei cu vigoarea forței simbolice primordiale cuprinse în etnologie.

Ea răspunde clar la exigența formulată altădată de Andrei Pleșu în deschiderea unei cărți de minunată întâlnire între cultură și cult, mistică forte și teologie subtilă: *„Credința n-a fost izvorâtă pentru totdeauna în „stilistica" lenească a semidoctismului parohial. Pentru a vorbi omului de azi, ea trebuie să sune* altfel *decât acum două sute de ani. Cine crede că o asemenea exigență e nerespectuoasă cu tradiția confundă tradiția cu scleroza și teologia cu învățământul politic totalitar. „Demonul lozincăriei ecleziastice" era, pe bună dreptate, pentru călugărul Nicolae (Steinhardt) de la Rohia una din marile primejdii ale vieții spirituale"* (*Prefață* la André Scrima, *Timpul rugului aprins: maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, Humanitas, București, 2012, pp. 13 - 14)

Îi urmăream prestația publicistică cu o atenție tot mai concentrică de la o vreme. Încurajându-mi impulsul admirativ cu aproape orice cuvânt de al lui. Apoi a plecat pe drumul firesc al eternității. Am resimțit acut, prin urmare, nevoia de a-l invita tăcut, așa, absent, rupt de ocazia cunoștinței directe, pe insula șăgalnică a căutărilor mele.

Poate nici n-aș fi îndrăznit a comite un gest cam gratuit și aproape minor precum acesta de nu mi-ar fi dat ghes inima a mă întoarce cu atenție proaspătă la scrisul lui. Reluând spre lectură ceea ce publicase deja, iar eu apucasem sau nu încă a citi. Surpriza ce însoți darul finalei, eventualei, posibilei încurajări fu extraordinară. Într-un articol de sinteză etnologic-teologică, Costion Nicolescu scria: *„Ernest Bernea a fost unul dintre oamenii în legătură cu care mă urmărește regretul de a-i fi ratat în această viață în ceea ce privește o întâlnire directă, față către față."* (*„Viziunea determină mentalitatea țăranului român!"*, Ziarul *Lumina*, ediția electronică din 10 martie 2019).

Părerea de rău ne spune ceva important despre sentimentul familiarității stranii cu spirite deja apuse. Senzație acută de insular. Anterior, imprimase acestei suferințe calmul resemnării clamând, în compensație, fixarea amintirii: *"Ce îmi reproșez eu?", se întreabă Costion Nicolescu, după care răspunde: "Faptul că s-ar fi putut să-l cunosc, să fiu în preajma lui, așa, ca viețuire în cetate, în același timp. Pe fiul său, Horia Bernea, l-am cunoscut puțin după 1989, dar aș fi putut ajunge la el dacă funcționam și eu cum se cuvine. Ernest Bernea face parte dintre aceia care au avut de suferit și înainte, și după comunism. Cum îl prindeau, cum îl arestau, îl băteau. Se știe că în anii '84 (avea 80 de ani) a fost luat și bătut la Securitate. Greu de imaginat. Este într-adevăr regretabil, pentru mine zic, că știm foarte puține despre el."* (Raluca Brodner, *„Meditațiile filosofice" ale lui Ernest Bernea asupra lumii de azi*, Ziarul *Lumina*, ediția electronică din 13 octombrie 2010)

Ecoul acela de regret parcă atingea paroxismul paradoxal al remușcării. Nu mai era doar părere de rău pentru ceva neîmplinit. Se transfigura în amarul slabei îndepliniri a unei fapte firave, neputincioase. Îi răspundea, însă, consolator, de peste vremuri, însăși meditația filosofică pe care Ernest Bernea o numise *Rudenia spirituală*: *„Sunt oameni pe care îi descoperi deodată; e un fel de rudenie spirituală care se descoperă pe sine. Și așa, lucrurile nu apar, însă, lipsite de gravitate. Melodia tristă a singurătății se transformă într-o stare de tensiune simfonică. Oamenii se caută dar nu se regăsesc ușor; apropierile, de cele mai multe ori, sunt întâmplătoare, nu din chemare. De aceea, și cele mai multe dintre căsătorii sunt nefericite. Numai corespondența de structură, de viață interioară, poate duce la o fecundă vibrație, la o durabilă unitate a două făpturi omenești."* (însemnare din 27.III.1965, Tohan, în *Meditații filosofice. Note pentru o filosofie inactuală*, Predania, București, 2010, p. 11)

Cristina CHIPRIAN

„Ne alimentăm de la energiile increate”

Volumul lui Adrian Alui Gheorghe* definește starea poeziei în condițiile unor intersecții de timp și spațiu, de reacții și atitudini sugerate încă din titlu. „Nu-i mai așteptăm pe barbari ”, poate pentru că deja au venit? – semnificație multiplu conturată – , sau pentru că nu ne mai trezesc interesul?, sau pentru că pur și simplu nu mai avem răbdare. Aceste sugestii de lectură au în subsidiar ideea că poetul și poezia sunt acum altfel, dar se pot regăsi oricând, Poetul este plecat departe, dar poate reveni oricând, se poate exprima oricum, însă întotdeauna va scrie poezie.

Teza propusă este următoarea: Lumea modernă provoacă devalorizarea cuvântului scris și a originilor sale sacre. „Comunitatea virtuală” anulează zborul cocorilor, interpretat ca sursă a imaginației, aglomerează reprezentările materiei, ignoră ideea de spirit. Cărțile se distrug și se îngroapă, se semnează un fel de pace necondiționată între cei care supraviețuiesc în materie („să-i îngropăm pe cei care au scris cărțile/ să-i îngropăm pe cei care le-au citit”). Pornind de la aceste convenții, ironia intervine între autor și cititor: că dacă va fi și va fi cândva/ să trebuiască să ne luăm în serios (...) să murim fiecare de moartea celuilalt. Volumul propune un periplu prin lumea contemporană, ascunzând sau descoperind ceea ce ne-ar putea înfricoșa: „și tot ceea ce scriu mă ia în răspăr”. Timpul atacă mereu status quo-ul autorului contemporan, realitățile amenință: „dacă ni se termină hrana pentru drum te înfulecăm”. Poemul care dă titlul volumului glisează către ironie și dramatism: „omul de carne declanșează un război/ se chinuie să-l piardă/ numai ca să se poată preda omului de cuvânt”. Imaginile se grupează pentru a susține ieșirea din lume și timp: „toate insulele din mare s-ar arunca în văzduh”.

Forța textului scris, destinul de a salva lumea prin scris se evidențiază în prim plan. Condiția poetului și a poeziei se proiectează în imagini radicale. „Când m-am întâlnit cu poezia eu însumi eram orb/ și apoi am văzut (...) eram mut și am vorbit”. Poezia este acea experiență de viață și de moarte: datorită poeziei/ am întâlnit multe femei (...)/ inclusiv pe mama/ care m-a născut. Poezia se proiectează la intersecția universurilor paralele, e o modalitate practică de a nu ști pe ce lume te afli, deci de a te afla acolo unde trebuie să fii. Astfel putem înțelege cum a venit pe lume poetul: dintr-un vis de mamă îndrăgostită de absolut. „Fiecare om are poezie în sine, în inimă și în carne (...) în gând și în dinți”.

Vârstele poeziei conturează momentele în care conștientizăm lipsa și aspirația: „Când eram poet tânăr mi se părea că e prea puțin (...)/ aveam așa de multă veșnicie (...) tinerețea părea o piedică”. Tinerețea poeților reprezintă un atu: au vocile în schimbare/ dar ce frumoase/ au caracterele în schimbare/ dar ce frumoase/ au dragostea în schimbare/ dar arzătoare. Maturitatea poeților aduce nesiguranță și temere: De la o vreme îmi scriu poeziile mai mult în gând/ ca să nu consum multă hârtie (...) le las lor hârtia să își scrie poemele. Depășirea limitei de timp este insesizabilă: „Am fost tânăr alaltăieri/ ieri am trecut prin oraș/ m-am luat cu vorba/ cu unul, cu altul/ și din neatenție am îmbătrânit”.

Cuvântul rostit și acela mut își demonstrează importanța, într-o mărturisire tulburătoare, în poemul *Un fel de geamăt, un fel de țipăt* – relatare a unei experiențe de comunicare cu publicul lipsit de auz. Interpretul mimico-gestual traduce în imagini lirice ad-hoc versurile și imaginile: cuvântul în poezie este ca o albină care/ îți intră în ureche (...) te gândești că albina face miere/ care e dulce/ care se prelinge prin simțuri în sânge/ ca o muzică (...)/ și interpretul mimico-gestual/ s-a lăsat demonstrativ pe gâtul prelung al unei viori (...) . Pendulând între abstract și concret, interpretul atinge esența: poetul (...)/ ia cuvântul apă, de exemplu, și îl face să curgă/ până când cititorul simte că este în pericol de înec/ și strigă după ajutor. Pe măsură ce dădea glas unui flux sonor inaudibil asistenței, autorul devine sensibil la reprezentările exclusiv vizuale ale spectatorilor săi: vedeam în ochii lor albina sufocată de miere/ vedeam în ochii lor gâtul taurului înjunghiat/ vedeam apa neagră. Atunci lectura încetează instinctiv, pentru că poezia se făcuse receptată altfel: „Iar interpretul mimico-gestual/ le-a transmis tinerilor auditori/că poetul a vrut să spună/ în încheiere/ că poezia, cel mai adesea,/ nu are nevoie de cuvinte”.

O declarație de credință față de poezie se sintetizează în textul *Mușcătura de măr* : poezia se înscrie într-o serie de esențe umane: Adam care a mușcat din măr, Eva care a mușcat din Adam, Cain care a mușcat din Abel (...) Einstein care a mușcat din mărul lui Newton. Poetul însuși a mușcat din lume și a avut experiența inedită a cunoașterii fără întoarcere.

Secțiunea cu *Poeme americane* surprinde suprapunerea de valori în societatea de peste ocean, devenită purtător de drapel al modernității: în fiecare om există o mulțime de oameni/ dar nu toți au șansa să se dezvolte;/ astfel există discriminări interioare/ pe care le combat noile curente progresiste. Noile valori contrazic subtil pe cele vechi: „Dar omul de știință american i-a spus lui Dumnezeu, / într-o pauză de lucru: Doamne (...) am ajuns să pot face orice pe lumea asta”. Finalul textului ironizează gestul savantului modern, care a găsit modalitatea de a genera viața suflând asupra materiei: „nu lua din pământul meu, fă-ți pământul tău”. *Poem* reevaluează, prin intervenția cântărețului de blues, valorile simple: sunt americani care strâng bani toată viața și nu se gândesc să-și lase timp să-i numere. Un poet american de origine română cere să i se vorbească în limba natală pentru a se „odihni” într-un spațiu familiar. *Impresii de pe podul Brooklyn* pare un blues al singurătăților reunite: singur e fluviul/ singur e podul/ singur e saxofonistul din port (...)/ între atâtea singurătăți/ doar singurătatea mea/ e o lume.

Direcții social-politice din lumea actuală își găsesc ecoul liric. Tendințe contradictorii determină angajarea sau dezangajarea în condiția umană: mulți oameni au profiluri pe internet și se simt imponderabili/ mulți oameni nu au profiluri pe internet și se simt mizerabil (...) mulți oameni scormonesc prin lada de gunoi a istoriei/ mulți oameni nu mai au răbdare. În registru tragi-comic se abordează o sinucidere insuficient anchetată: *La pescuit de păstrăvi în America cu Richard Brautigan*. Moartea – personaj legendar – citește cartea invers și îl surprinde pe autor, îl ucide și îi plasează apoi revolverul în palmă. Autorul se afla tocmai în momentul de grație al înțelegerii unei fraze shakespeariene, moment ratat: Nu a contat nici insolitul frazei,/ nici frumusețea limbii,/ nici măcar faptul că nu pătrunsese până la capăt. Alt sindrom al vieții citite altfel identificăm în secvența de proză poetică *Sala de jocuri în Las Vegas*: jucătorii de poker derulează o pseudo-partidă, împărțind și decartând cartonașe albe, concentrați asupra sinelui: „cam așa cum poeziile se scriu cu fumul inimii care arde”.

Citind poezie, într-o librărie din San Francisco oferă o perspectivă originală asupra poeziei: poeziile spun același lucru de la Sappho și până azi. Citind poezia editată în limba engleză, poetul de pretutindeni simte umanitatea nedefinită: „este o poezie atât de frumoasă/ că începe să plouă din vers în vers”. Proba comunicării prin vers se face prin lacrimă: „și pe hârtia pe care este scris/ poemul am găsit o lacrimă uscată/ acă o privești mai îndeaproape/ seamănă cu giulgiul lui Iisus”. *De ce lumea americană este și nu este diferită* este un poem cu implicare sociologică: unii americani au evoluat conform teoriei lui Darwin („mama maimuță suspină/ în somnul speciilor/ urlă prin somn”); alții au fost creați și sunt oameni fericiți („din pulbere/ și lumină prin fotosinteză/ când Dumnezeu a spus/ ca lumina și pulberile să se adune”); alții au fost obținuți în laborator („toate sunt de o perfecțiune greu de înțeles”). Toate aceste secțiuni ale creației/ evoluției s-au amestecat, astfel încât, în prezent, „nici moartea nu mai alege”.

Profilaxie surprinde un fel de glumă a istorie contemporane: Karl Marx este din nou la modă (...) pare să fie *cool* să vorbești despre/ capitalismul care se autodistruge sistematic. Sensibilitatea rănită a celor care nu au uitat (încă) provoacă răbufniri – despre care mulți știu că sunt teribile – : „Prezentul flămând se aruncă asupra trecutului/ ca pe o pradă, curge memorie prin toate rănile. Contemporanii au supraviețuit transferului ideologic, reevaluărilor, redefinirilor. Tipul marxistului din secolul XX înduioșează: Engels a iubit la nebunie pisicile, Ceaușescu iubea câinii maidanezi, Fidel Castro lăcrima când își amintea de bunicul matern. Finalul profilactic recomandă: să ne spălă mâinile/ să ne spălăm sângele/ să ne spălă creierele.

Postfața volumului, intitulată *Povestea ultimului cititor de poezie*, readuce în discuție temele poeziei contemporane, supralicitate și căzute în acest moment în desuetudine: 1) ce simt când citesc poezie?; 2) ce cred că modifică în organism poezia?; 3) dacă va mai fi/va mai apărea vreun cititor de poezie după ce, se presupune, eu mă voi sinucide (...). Autorul declară că întrebările standard ale presei îl plictisesc și că se destinde răspunzând de fiecare dată altfel la aceeași întrebare. Reținem câteva idei: poezia provoacă durere, dar are urmări benefice. Prin poezie autorul traversează o „abstolă”, adică o încercare a inimii de a se conecta la energia universului. De asemenea, poate că poezia nu mai are ce căuta în lumea contemporană, așa cum nici în Antichitate nu era acceptată (vezi Platon). Se pare că lumea s-a vindecat de poezie. Dincolo de aceste probleme, vine întrebarea referitoare la manifestarea tot mai sfioasă a poeților de cenaclu, a poeților care „provoacă realitatea cu imaginația lor”. Ca o ilustrare a acestui fenomen, autorul menționează faptul că dezlănțuirea sa lirică, dintr-o emisiune televizată, a fost tăiată la montaj: „Dar nu există uitare. Nici vis”.

Răspunzând reporterilor, autorul formulează, către sine însuși, propriile întrebări. Poezia este opusă sentimentului de civism, este opusă vieții propriu-zise, poezia supralicitează circulația sangvină, poezia „îngrașă”

Dar nu aceasta este concluzia. Concluzia trebuie descoperită individual, tradițional – am putea spune – adică prin lectură. Altfel, s-ar putea produce o nouă invazie, definitivă, a barbarilor. Și nu va mai avea cine să dea nume lucrurilor.

*__Adrian Alui Gheorghe,__ *Nu-i mai așteptăm pe barbari*, București, Editura Tracus Arte, 2024

Vasile FLUTUREL

Poetul taciturn... și nu prea

„Văd cum se petrece, sub privirile mele,/ o perpetuă deflorare a lumii,/îmi șuieră gloanțele pe la urechi.”
(Marcel Mureșanu)

Ajuns pe “Promontoriul 85” în urma unei cariere scriitoricești prin care și-a clădit o zestre editorială de invidiat (peste 30 de volume de versuri, 3 de proză și 5 de cugetări), Marcel Mureșeanu și-a adăugat, în 2023, în panoplia poetică, încă un volum cu un titlu de sorginte blagiană și argheziană totodată[1], purtând mențiunea (de onoare, i-am putea spune, ținând seama de îndelungata și bogata trudă pe ogorul literelor românești): “Ediție aniversară – 85”.

Având ca *texte de escortă* trei citate din propria operă, o adresare (*Autorul către autori*, nu către cititori, cum ne-am fi așteptat) și câteva pagini de aprecieri sub sugestivul titlu “Pro amicitia”, cartea lui Marcel Mureșeanu se constituie într-o solidă și pertinentă reflecție asupra vieții, venită din partea unui diligent, acribios și bine intenționat artist al cuvântului aflat în ultima epocă a propriei existențe, după cum mărturisește în unul dintre textele așezate ca motto (“Trăiesc în spațiul dintre al doilea și al treilea Gong”).

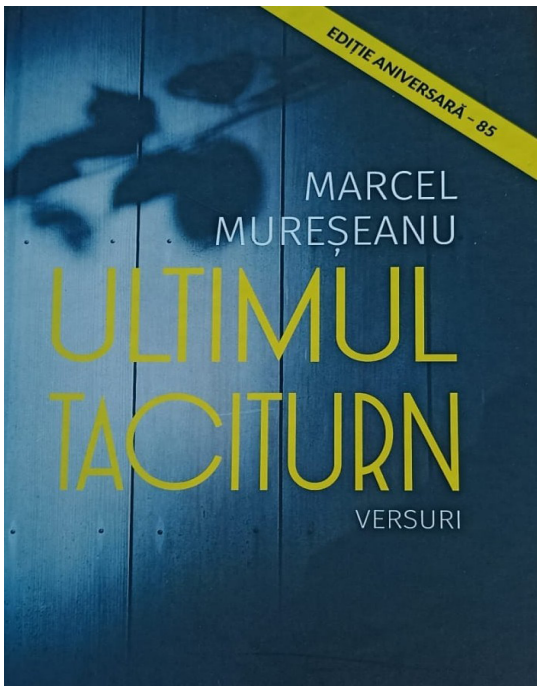

Portretul poetului-gânditor / gânditorului-poet se încheagă nu numai din poemele cărții, ci și din cele 25 de pagini în care nume importante ale literaturii române contemporane se pronunță cu generozitate (dar nu gratuită) asupra scrierilor sale. Ne oprim la unul dintre cele mai semnificative texte, remarcabil prin forța de sinteză a trăsăturilor scrisului sărbătoritului: “Socratian în poezie și poet în socraticele interpelări existențiale prin care ne povestește lumea, Marcel Mureșeanu, umblă, precum scriam cândva, cu metaforele în chimir și plătește cu aurul lor, pentru sine și pentru noi, prețul datoriilor vieții” (Horia Bădescu). O sugestivă completare la spusa poetului: “Trăiesc numai din pensia mea / de concubin al metaforei”, cu care-și încheie unul din poemele volumului (*O profesie nouă*, p. 54).

Ținem să remarcăm din capul locului impresia de bună și deloc scurtă *dospire* în laboratorul poetic propriu a textelor pe care le încredințează tiparului, fapt evidențiat atât de grija deosebită față de haina poetică, în care metafora, paradoxul și oximoronul au un rol primordial, cât și din titulatura poemelor sale.

Volumul se deschide cu un titlu menit a trage un semnal de alarmă asupra derapajelor epocii noastre, în care existența ne este din ce în ce mai îngrădită de atâtea și atâtea restricții de tot felul, unele de-a dreptul aberante. Primul poem se intitulează, deci: *Pe unde avem voie să traversăm*. O simplă afirmație, desigur, dar una care, aici, nu are nicio legătură cu norma rutieră respectivă.

“S-au golit Lumile de milă!”, spune poetul chiar în primul vers și își încheie poemul cu “Se fac alianțe între lumină și întuneric”, un vers care poate fi foarte bine interpretat în două chei (una strict calendaristică și alta a relațiilor interumane în sfera politicului, a celor interstatale, a ordinii mondiale). Între aceste două versuri se desfășoară normalul spectacol al naturii la schimbarea anotimpurilor (“S-au golit strugurii de mustul lor / și s-au închis în butoaie. [...] / Moartă e marea după țărmul ei [...] / Octombrie își adună șevaletul”).

Conștient că orice *mânuitor* al cuvântului, în general, și poetul, în special, e dator să vegheze la sănătatea morală a lumii, Marcel Mureșeanu stă mereu cu mâna pe *sirena* pe care o activează din când în când, cu sentimentul că și-a făcut datoria de creator care nu este adeptul priorității turnului de fildeș în fața agorei. Calificativul de *tacitun* din titlul cărții nu e decât o mască sub care se ascunde, de fapt, un om al socialului, al implicării, chiar dacă al unei implicări discrete, în viața cetății.

Poemul intitulat oarecum oximoronic, *Taciturnul și sufletul său vorbitor* (singurul din volum care conține termenul din titlu) este cheia devoalării acestei măști: “Sufletul lui n-a ieșit din oraș, / nu l-a luat cu el în lungile-i călătorii, / nici în cele scurte. A trecut Oceanul, / a fost la Piramide, pe Ararat [...] / Un taciturn era omul, / nu vorbea cu nimeni după drumurile / atât de felurite și nici nu părea schimbat. / Era rece și palid. / Cu toate astea, sufletul lui era / fericit și zburdalnic...”

Așa cum îi stă bine unui poet autentic, pentru care cugetarea nu e un fenomen pasager, Marcel Mureșeanu face din ea temelia cea mai de preț a creației sale poetice. Așa se face că aflăm și în acest volum, ca și în întreaga sa operă, eterna problemă a timpului corelată cu aceea a aversului și reversului existenței noastre, respectiv viața și moartea. Imaginea celor două *entități* e prezentă în poeme precum *Stop cadru* (“Războiul secret dintre Turnul care vrea / să rămână în picioare de dragul / de-a privi vertical orizontul / și pământul care-l atrage în moarte”) ori *Vânătorul* (“O zi, o pasăre, / o zi, o pasăre, / până când / nu mai ramâne nimic, / nici stolul de sus, / nici stolul zilelor”).

Neliniștile poetului vizavi de posibilitatea unui final tragic al planetei, al vieții de pe aceasta transpar din poeme precum *Apocalipsa după Asimov* (“Apoi au venit doi îngeri negri, / au desfiletat Soarele ca pe un bec, / iar el a căzut la pământ și s-a spart în mii de bucăți”), *Crupierul* (“După ce oamenii vor pierde totul / la Ruleta Prostiei, întunericul, / ca un crupier nemilos, va împinge turma / pe râu în jos, promițând viață veșnică / pentru cei mai frumoși înecați, / apoi își va da foc, luminându-le moartea...”), *La poalele Muntelui Ararat* (“Timpul s-a dat de trei ori peste cap / și s-a prefăcut în apă. / Toate ceasurile s-au oprit. Ultimul a fost clepsidra”) ori *Fără ieșire* (“Se trage cu cai în noi, / cu cranii, gloanțele dușmanilor / s-au terminat, ale noastre la fel, / aruncăm cu tăciuni din foc, / ca după lupi. / Apoi se face frig”), care sunt sugestive în acest sens.

Dintre toate acestea, credem că poemul *Apocalipsa după Asimov* merită o discuție mai amplă nu numai datorită celor câteva simboluri ascunse în sintagme precum: “îngeri negri”, “șacali albi”, “șapte vânturi” (aluzie clară la cifra șapte din expresiile biblice, dar și elementelor de critică socio-morală precum cea din secvența 10: “Aceiași îngeri negri și încă alții / îi adunau la un loc pe toți tatuații și sub amenințări grele / îi forțau să-și desprindă unul altuia / pielea atinsă de cerneluri / și de bazaconii care umilesc trupul.” Excelentă înfierare a spectacolului grotesc oferit de aceia dintre semenii noștri care aleg să altereze creația divină supremă (corpul omenesc) adăugându-i elemente decorative nefirești, care, oricum, se vor ofili în timp.

Îndrăgostit perpetuu de Cuvânt, de Carte, ca mijloace ideale pentru modelarea sufletului, poetul speră din toată ființa sa în normalitatea timpurilor viitoare: “De n-ar veni vremea, / de n-ar veni, să ne încălzim / la rugul cărților noastre” (*Trac*).

Salvarea nu poate fi, crede poetul, decât întoarcerea la credință, sugerată în poemul *Leoparzii sângeroși*: “Cei care L-au omorât pe Dumnezeu / să știe că El a scăpat teafăr / și că se află / într-o lungă convalescență /unde va avea vreme / să se gândească în ce fel / să-i răsplătească pe ucigași!”

Încheiem însemnările noastre despre acest dens volum al lui Marcel Mureșeanu, “unul dintre cei mai respectați cărturari ai momentului din vechea cetate a Clujului” (Marin Iancu), alăturându-ne tuturor celor care i-au creionat așa de frumos portretul în capitolul “Pro amicitia” și recompensându-l și noi cu o notă maximă pentru păstrarea tradiției sănătoase în ceea ce privește punctuația folosită în poemele sale.

[1] Marcel Mureșeanu – *Ultimul taciturn*, Editura “Avalon”, Cluj-Napoca, 2023.

Diana VRABIE

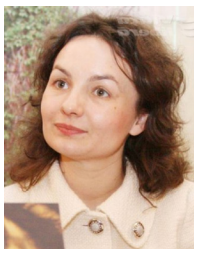

Pe urmele lui Rodion...

Sunt cărți care nu doar se citesc, ci se cer locuite - și nu neapărat pentru că ascund o poveste, a lui Rodion cel Mare sau a lui Rodion cel Mic, ci pentru că deschid o ușă: către o lume mai puțin cunoscută, către transfigurare, către o schimbare tăinuită a felului în care înțelegi lumea, de aici și de dincolo: „Aceasta e ușa / prin care se intră / doar. Așa va fi întotdeauna. / Ușa a fost făcută cu toată dragostea / de tâmplarul care / nu a mai avut cu ce o face / și pe cea prin care să ieși (*Dincolo de ușă*).

Recentul volum, *Vorbitorul de umbră. O poveste / El hablador de sombra. Una historia*, semnat de **Valentin Talpalaru**[1] și tradus în spaniolă de **Simona Ioana Leonti**, este o astfel de carte: o **experiență lirică** plenară, o **poetică a luminii născută din umbrele cuvintelor**, o reflecție densă, rafinată, pe alocuri tulburătoare, despre viață, moarte, suflet, trup, iubire, feminitate, sens, cuvânt, memorie: „Dilema era / că orice putea fi cuvânt: / plânsul găleții, un deget cu o / mămăruță pe el, / nisipul din ochi sau... (*Pe unde intră cuvântul?)*. În spațiul dintre umbră și lumină, dintre cuvânt și tăcere, cartea construiește un univers sugestiv, unde vocea „vorbitorului de umbră” relevă registrele identității, alterității și, mai ales, ale „valentinelor”: „Deci nu de îndoială fug, ci de ispita / De-a crede în ce văd și ce aud, / De previzibilul destin zălud / De certitudinea ce își îndeasă sita” (*valentină (5)*).

Volumul *îmbracă mantia* unei **meditații lirice** desfășurate în ritmul unei biografii interioare: „Sigur, povestea nu putea începe decât așa:/ Un om avea o singură viață de trăit. /Asta i-o spuneau zilnic și el / s-a împotrivit o vreme / cântând-și, pictându-și, scriindu-și o alta / săpând-o cu unghiile / în piatra de la temelia casei...” (*O întâmplare*). Poezia devine, astfel, *viața care se scrie singură* în sufletul celui care nu acceptă simpla trecere, ci caută sens, formă și lumină.

Reunind 66 **de poeme**, cu titluri care variază de la prozaica simplitate (*O întâmplare*, *Gol*, *Jocul*) până la intensa metaforizare (*Cu amurgul în lesă*, *Fire de gând*, *Pastel mahmur*), volumul funcționează ca un *jurnal poetic al umbrelor* - acele proiecții de viață și memorie care nu se văd în lumină directă, dar care modelează identitatea: „Și de sus a coborât / sunetul clopot acoperind totul. / *Și aceasta era Bine Cuvântarea* (*Toate erau ale lui*). Prezența numelui **Enkidu** - figura arhetipală din *Epopeea lui Ghilgameș* - în poemul *Enkidu așteptând*, dar și titluri precum *Oglinda*, *Interior* sugerează o **dimensiune reflexivă și arhetipală**. Poetul își proiectează vocea într-o zonă de **reflecție simbolică** - în oglindă, în mit, în ușile care despart realitatea de vis sau de moarte.

Mai multe texte din prima parte - *Ghemuit într-un sâmbure*, *Pe strada Măicuța Ulița*, *La presiunea străzii*, *Vara pe strada Măicuța*, *Jocul* - indică o *întoarcere în copilărie*, o reconfigurare poetică a „paradisului pierdut”, convertit în *scenă mitologică a formării sinelui*: „Pentru că nu avea voie / să se întâlnească cu el însuși / copilul a sărit pe fereastră / și s-a trezit deodată singur / într-un fel de univers gol” (*Jocul*). Este copilăria ca „umbră fondatoare” – un spațiu în care vocea eului liric se întoarce pentru a înțelege cine a devenit: „Atunci este destul soare / și ploaia ține loc de lacrimi. Este / un dezmăț de ierburi încât îți vine / să te întinzi pe o cruce de zarzavaturi, / să-și țintuiești ochii cu țelină și / să te mirui cu leuștean (*Vara pe strada Măicuța*).

De altfel, cuprinsul volumului sugerează o **structură modulară**, în care poemele creează un flux liric fragmentar, dar coerent și sugestiv. Gruparea poemelor „unu”, „doi”, „trei”... până la „zece” profilează un veritabil **decalog**, în care în loc de porunci, avem **secvențe de geneză interioară**, fragmente de început de lume și, mai ales, de început de sine: „Bunul Rodion și-a dorit să fie pește. / Măcar o zi să ducă pe umeri Dunărea / până acasă” (*unu*). Poetul își construiește un univers personal, un parcurs inițiatic în zece trepte, care, asemenea unei **noi Arce a lui Noe**, salvează din potopul cotidian **simboluri, senzații, amintiri și figuri arhetipale**: femeia, ochiul, sufletul, trupul, visul, lumina: „Uneori lumina / urcă pe mal pe urmele șerpilor, / peste pieile lor lepădate precum / pelincile pruncilor ” (*șase*).

Această așezare în zece părți, nu doar structurează poemele, ci **împământează discursul liric într-o matrice spirituală**, sugerând că fiecare vers, fiecare imagine este parte a unui destin poetic. Poetul devine aici un *scrib al unui legământ nescris*, un mesager care traduce în limbaj uman ceea ce vine din zonele profunde ale umbrei și luminii: „Bătătura lui Rodion a înflorit dintr-o dată; / din rănile ei au ieșit flori ca niște lumânări / binemirositoare ...” (*zece*). Mai mult, acest ciclu liric poate fi interpretat și ca o **scară simbolică**, unde fiecare treaptă numerică este o altă formă de apropiere – de iubire, de sens, de moarte sau de revelație. Poetul este o **ființă a trecerii**, un *luntraș al cuvântului* care merge desculț prin lumină, care recunoaște umbrele și le vorbește. El este, în același timp, *inițiat* **și** *inițiator*, martor al propriei metamorfoze și călăuză în lumea ascunsă a cuvintelor: „Toată ziua am stat la pândă / să văd pe unde intră cuvântul. / Am bătut în cuie obloanele, / am pus nadă semințe de mei / lângă ușa pe care o bănuiam / nu prea sinceră...” (*Pe unde intră cuvântul?)*. Paradoxul fundamental al cărții este chiar acesta: **poetul umbrei este, în fond, un vorbitor al luminii**. Din ceea ce e nespus, din tăcere, din absență, din fisură sau rană, se naște **o lumină cu funcție ontologică**, care nu doar că învăluie, ci și învață. Avem, în cele din urmă, un „jurnal” liric despre *cum se construiește un suflet din cuvinte* și despre cum poezia poate deveni *spațiu de re-creare mitică a sinelui*.

1 Valentin Talpalaru, *Vorbitorul de umbră. O poveste / El hablador de sombra. Una historia, trad. În limba spaniolă de Simona Ioana Leonti, Iași, Editura Junimea, 2025*

Dan Bogdan HANU

Post(st)ări

Post(st)ări (secţiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

Post(st)ări (secţiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Cică şahul va fi resetat şi toate piesele vor fi cai troieni sub acoperire. Ca să se apropie mai mult de realitate. Şi va fi jucat doar de către Marii Naratori. Adică de cei cu imunitate naturală la viaţa reală şi orbire la mase. (martie 2022)

* La o privire anpa(n)sivă, out of any system, e ca şi cu statele mari şi cele mici...am flanat şi scanat prin cîteva supermarketuri, cele în care mai intru din cînd în cînd, cu blazarea celui ce n-are încotro...şi, mda, oare cine mai poartă mască? Păi, cam o parte din cei care au fost plătiţi s-o facă (ostentativ şi ritualic, adesea) şi o parte din cei care au plătit-o, cu preţul sărăciei, întrecut, poate, doar de acela al fricii... (12.03.2022)

NOCTURNE (martie 2022)

* Se trezi simţind întinsă alături şi totodată îndepărtată, prezenţa aceea care, în mod obişnuit, ar fi trebuit să facă parte din el, să-i fie corp comun. Retras în teaca sinelui, pur şi dezarmat, în desăvîrşirea unde fiecare se arată indezirabil celorlalţi. Prezenţa aceea ce, înlăturată, face din somn abis. În scurtă vreme, după ce buimăceala se destrămă, îşi dădu seama că numai durerea poate separa, poate dizolva pînă şi cele mai organice ritualuri. Se simţea evacuat dintr-un film la care gîndul îi rămăsese conectat şi-l făcea să perceapă mai departe totul sub forma unui zgomot de fond atonal, tulbure, o instanţă blurată. Nu-i luă mult să realizeze că printre nenumăratele treziri neprogramate se strecoară şi unele, de o transparenţă nefirească, unde poate fi citit, în filigran şi în întreaga sa limpezime, coşmarul. Coşmarul ca precipitat al convieţuirii, imperiul aproapelui toxic, imperiul zgurii.

* Privirea celor ce ştiu foarte bine ce au de făcut, fără să ştie ce fac. Rea, ca împunsătura coarnelor nefîrtatului. Scormonind, sfîşiind vălurile somnului, pînă ce mă trezesc, amintindu-mi că toţi cei care privesc astfel poartă acelaşi chip.

ŞARJE (martie 2022)

* Aş scrie un roman cu titlul „Aşa s-a acrit oţetul", dar mi-e teamă că n-aş reuşi să-l torn ca la carte, cred că ar curge mai mult pe de lături.

* Hai, nu zic c'aş merita să fiu declarat eretic în rang de mare colan, da' cînd văd în jur atîta morgă kominternistă, acoperind totul, ca un nor toxic, măcar colea, apt de o insignă de iconoclast sadea, tot m-aş suspecta!

* ...altfel, un grande vivat algoritmilor de decelare a „gîndirii incomode" şi matriţelor ideologice de largă oportunitate, care ţin disponibilitatea hermeneutică de-a pururi treză şi vigilentă!

BIASTROFICE (martie 2022)

* A supravieţui, a învăţa să citeşti felul în care (se întîmplă să) mori. Relativizarea dogmei.

* Fiecare tăcere este reluarea încercării de a locui în trecut şi, totodată, ceea ce – din descinderile acolo – rămîne doar în forma poeziei trăite, seva şi candela exilului interior.

* Să denunţi doar o parte a sursei răului, să o împingi pe toate căile în lumină, în timp ce le ascunzi cu osîrdie pe celelalte, nu face decît să-i sporească şi mai mult vigoarea. Ca şi cum i s-ar reînnoi contractul la nesfîrşit. Asta fac artiştii infernului, este vocaţia şi datoria lor să facă din mersul lucrurilor o artă infernală.

* Cît de înduioşător sună acum, la doi ani distanţă, această glosă de început pandemic, uitată prin sertarele digitale... n-au fost decît alte promoţii de fantasme la temperaturi înalte şi cîinii care, ca de obicei, rămîn aproape şi decontează totul! Antidotul la nevoie se cunoaşte...

„Totul e să nu ieşim zombies din psihoza sta. Nu sîntem prima generaţie de cobai deocamdată plătită (sic!). Sîntem, poate, doar prima care lucrează la domiciliu, supravegheată prin apertura generoasă a propriilor pasiuni şi obsesii. Avem timp să ne cunoaştem şi să ne facem periculos de cunoscuţi. Avem un capital de timp neînchipuit de flexibil pentru a deveni acei îndelung aşteptaţi oameni-cărţi. Cu ochi împăinjeniţi, cu nu prea curate mîini. Să profităm, aşadar... P.S. Poate ca antidotul să fie lectura pe rupte, pe nerăsuflate, versantul tonic, spre deosebire de abandonul în hamacul şi, mai tîrziu, năvodul anxietăţii, care este celălalt versant, toxic. Decît erodat, mai bine erudit. Ş' apoi, cine ştie, poate pînă şi viruşii, copleşiţi de jenă, ar face cuvenitul pas înapoi, dînd nas în nas cu aşa eminenţe forjate peste noapte, pe timp de nevoi la temperaturi înalte." (martie 2020)

* „Înger în gerunziul meu", rugăciunea poetului in progress. (martie 2022)

* Parcul, visul psalmodiat de o viaţă, rugăciunea în freamăt acoperind zeci de ani. Înăbuşită, acum. Reţeaua de capilare senzoriale, ce altădată făcea gîndurile să respire, astăzi le sufocă. Parcul îmi mai vorbeşte doar prin cîntecul păsărilor, e tot ce a mai rămas neschimbat, deşi păsările sînt altele. Lor le reuşeşte ceva ce noi, se pare, nu ne mai propunem demult. Îmbrăţişăm schimbarea, ca pe o nacelă salutară, crezînd din toate balamalele că înălţarea e garantată. Intrăm în transă, ca în faţa unei lumini orbitoare, fără a ne mai preocupa să desluşim care ar putea fi sursa ei, mereu sub acelaşi pretext şubred, cu iz de disonanţă cognitivă, al fugii de rău. Împotmolindune în estuarul unui rău şi mai mare.

...parcul...plimbărilor și fotografiilor de familie din anii'60...copilăreștilor puneri în scenă ale cărților lui Karl May și Constantin Chiriță din anii '70...întîlnirilor cu D. din anii '80...tumultuoaselor regenerări și reverii ale primei jumătăți a anilor '90 și domesticelor promenade familiale cu micuța Ioana Teodora din cea de a doua jumătate a lor...interminabilelor, imune la concluzii, taifasuri literare din anii 2000, cu episoadele lor rămase de-a pururi în coadă de pește... după 2010, al celor mai curate clipe de bucurie, întîlnirile cu cei mai fideli dintre trecătorii săi, dar și cei mai...trecători, cîinii, la ore cînd noaptea și ziua încă se hîrjonesc sau, poate, doar negociază... cîndva, Parcul Libertății, acum, Cancicov, pentru uzul poetic personal, Blackwater Park... astăzi, spectacolul horror al mutilării neîntrerupte, parcul unde odată eram liber, iar acum îmi amintesc că eram liber, căci memoria, chiar dacă nu subjugă, înlănțuiește. E prețul pentru a rămîne întreg. (martie 2022)

film

Emanuel VASILIU

Dinţi de lapte

Produs în 2024, al doilea lung-metraj al regizorului Mihai Mincan (după *Spre Nord*) a atras multă atenție și un sentiment de anticipare pe rețelele sociale odată cu selecția la Festivalul Internațional de Film de la Veneția, în secțiunea *Orizzonti*. Beneficiind și de prezența în Festivalul Internațional de Film de la Toronto (TIFF), filmul s-a dovedit a fi una din cele mai așteptate proiecții românești ale toamnei. O „peliculă" stilizată de o manieră atipică pentru peisajul cinematografic românesc, *Dinți de lapte* merită cu asupra de măsură câteva observații menite să-i sublinieze meritele înainte de distribuția în cinematografe, programată pentru data de 14 octombrie.

Utilizat metonimic, titlul trimite la fragilitatea personajului principal, Maria, sora pre-adolescentă a Alinei, ultima dintre care dispare fără urmă în debutul filmului. Plasată între aprilie 1989 și martie 1990, acțiunea este un excelent prilej pentru regizor de a reconstitui atmosfera acelor ani, așa cum este percepută de un copil. Avem, așadar, de-a face în primul rând cu un univers școlăresc, asamblat din penare de lemn și, mai târziu, penare chinezești din plastic colorat, uniforme, matricole, bască albă și eșarfă roșie de pionier, spații de joacă neglijate și obligatoria oră serală de întrerupere a curentului, când toată familia se aduna în jurul unei lumânări.

Deși memoria artefactelor socialiste a fost readusă recent în actualitate de *Anul nou care n-a fost* (2024, regie Bogdan Mureșanu) viziunea lui Mihai Mincan este, după cum a mărturisit chiar el, una eminamente fotografică. Bazându-se pe inspirația directorului de imagine George Chiper-Lillemark, Mincan i-a dat mână liberă să vizualizeze scenariul, rezultatul fiind o imagine intimistă, bazată pe surprinderea unor frânturi de realitate, în care planurile-detaliu domină prin forța lor evocatoare. Filmată în mare parte din mână și de aproape, acțiunea dobândește astfel un caracter imersiv, în care atmosfera socialistă nu mai este criticată în mod direct, ci acceptată ca un fundal pentru dramă.

Dispariția inexplicabilă a Alinei provoacă, așa cum este de așteptat, o furtună emoțională în familie, a cărei primă victimă este chiar sora ei, Maria. Decupajul regizoral este consecvent, regia urmărind punctul ei de vedere de la început până la final. Alături de concepția de imagine necaracteristică pentru cinemaul românesc (lipsesc obișnuitele planuri-ansamblu sau generale aproape cu desăvârșire), Mihai Mincan își propune să testeze și apetența publicului pentru filmul de gen, în acest caz pentru secvențe încărcate de anxietate, perpetuă amenințare sau chiar groază. În urma lipsei de soluții a autorităților socialiste și postsocialiste, Maria ia în mâinile ei căutarea surorii sale, aventurându-se singură sau în compania colegilor de joacă în teritorii necunoscute, potențial periculoase: o fabrică dezafectată sau laboratorul fotografei de la școală. Chiar dacă „pelicula" nu este până la urmă un film de gen, aceste secvențe vorbesc despre universul imaginar al școlăriței Maria și despre determinarea ei de a-și găsi sora.

Actoria în producția regizată de Mihai Mincan este la cel mai înalt nivel, acest aspect fiind cu atât mai clar cu cât partiturile personajelor secundare, tatăl familiei (Igor Babiac) și milițianul (István Téglás), rezonează în note vulnerabile, implicate și emoționale. Din punctul meu de vedere, felul în care regizorul portretizează personaje masculine dispuse să-și lase garda jos și să-și exprime emoțiile este un mare plus pentru reprezentarea masculinului în cinemaul românesc.

În aceeași măsură în care încearcă să se apropie de filmul de gen, regizorul se aventurează și în reprezentarea momentelor de bucurie și descoperire copilărească post-decembriste într-o secvență de dans, a cărei protagonistă este o colegă de școală a Mariei înzestrată de părinți cu un acces mai direct la beneficiile materialiste de după Revoluție: un pick-up și un vinil cu piesa „Popcorn" de Gershon Kingsley. Dansul colegei adună în sine libertatea proaspăt găsită, evocând, prin caracterul istoric al melodiei, o epocă la care cei de vârsta mea și a regizorului (ne despart doi ani), încă mai au acces prin intermediul memoriei afective.

Poate cea mai reușită metaforă vizuală este obținută printr-o nucă salvată de la spargerea pentru cozonac, ce fusese realizată de Alina. Încercând să scape de atmosfera apăsătoare a laboratorului fotografic, unde speră să găsească indicii despre dispariția surorii, Maria ține în mână un obiect strălucitor, ce o ghidează în întuneric și, într-un final, o scoate la liman. Ajunsă afară, Maria scoate obiectul strălucitor din buzunar, care era, ați ghicit, nuca surorii sale. Mai degrabă decât o înfierare a socialismului, despre care Mihai Mincan inserează câteva citate orientative în film, *Dinți de lapte* este o privire afectuos-nostalgică asupra anilor copilăriei unei generații ajunse acum la vârsta maturității.

Andrea H. HEDEȘ

Ce e poezia ?

Caliopia Tocala este prozator, dramaturg, poet, eseist; profesoară de limba și literatura română, membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași. Numele său a apărut în reviste din România și din străinătate semnând poezie, proză, teatru, reportaj literar și eseu. A publicat volume de proză și teatru, *În captivitate, Simfoniile destinului, Năluca, Gemenii, Captivi, Vieți duble, Alter ego. Faustia. Resetare* este al doilea volum de poezie, după *Statui de apă.*

Caliopia Tocală scrie o poezie pasionată. Totul e dramatic în paginile recentului său volum. Cu furie creatoare, eul poetic răscolește adâncurile mării și înaltul cerului, miezul pietrei și creierii munților, esența focului, cotloanele inimii și labirinturile minții. Neobosită, poeta susține acest ritm trepidant și intens, amintind, prin emfază și patetism, de tragedia antică, de-a lungul celor 118 pagini ale cărții: „Șuier de gând în soare și noapte,/ râs de izvor în trepiedul creierului de gelatină,/ reformând teluricul în piscul văii,/ miez lutos în smârc de sare,/ frunză de-arțar fremătată-n gândul ciobanului/ și degetul – din creierul lui Atlas,/ fixat în timpanul meu.” Exprimarea barocă este privilegiată de către poetă nu doar în poemele în versuri ci și în cele două poeme în proză care pot fi tot atât de bine eseuri și care se vor a fi o gemelară profesiune de credință. Aici întâlnim Îngerul, Demonul și Vioara și ne acordăm la dimensiunile mistice pe care poeta le urmărește cu tenacitate. Deloc surprinzător, de altfel, pentru o carte al cărui titlu este *Faustia*, motiv literar „clasic” ce permite Caliopiei Tocală să-și exerseze spiritul filosofic și originalitatea culorilor în care vede lumea. Nu întâmplător am amintit de culori, întrucât acestea aduc surprinzătoare accente în peisajul poetei, iată: „Verdele înghițit de albastru, și albastrul de roș,/ și roșul/ de galben, și galbenul tot de galben,/ și de tot mai puțin galben până se face pământ,/ parcă mormânt era, parcă așa mi-a șoptit timpul.” Revenind la cele două poeme-eseu, este de remarcat caracterul simbolic, criptat al acestora, pe care însă criticul literar Ioan Holban, cel care semnează *Cuvântul însoțitor* al cărții, îl descifrează cu reconfortantă grație. În aceste poeme de început, *Îngerul, demonul* și *Îngerul albastru. Schimbarea viorii* găsim și motivația temei faustiene dar și a tumultului creator care a locuit poeta atunci când a scos la iveală aceste *frumuseți și versuri noi*. Vorbeam de furie creatoare, și, într-adevăr, dorința profundă, mistică ce răsună, nu reverberează din aceste poeme, este aceea a unui Zeu Creator care, dezamăgit de evoluția creației sale, dorește „ștergerea” acesteia de pe fața pământului, așa cum ne arată vechile texte, fie ele biblice, fie ele mituri ale popoarelor lumii: purificarea lumii prin potop, prin foc, prin război total a avut loc, nu o dată, în marile texte. De ce nu ar fi repusă în scenă, în poezia post-modernă de astăzi? Doar că, așa cum bine îi stă unui contemporan, aceasta poate fi făcută, în epoca digitală, printr-un mult mai familiar *reset*. Resetarea, termen cu care ne-au obișnuit evoluțiile sociale recente, are loc aici la nivel poetic. Într-un punct în care mitul, arhaicul, tradiționalul se întâlnesc cu actualitatea, post-modernitatea, Caliopia Tocală se revoltă împotriva lumii dezvrăjite, revrăjind-o. *„Lumea începe cu mine și sfârșește cu mine,/* în acest interval îmblânzesc spațiul și timpul,/ domesticesc stelele ca pe niște miei de lapte,/ în timp ce ascult pocnetul secundelor ce se decojesc de la sine,/ lăsând vederii miejii gelatinoşi de nuci verzi.” După faza de îmblânzire urmează, iată, cea de revrăjire prin metaforă: „Câteodată, unele, cele mai insurgente, încalcă legile/ şi dezastrele stau să înceapă,/ atunci trimit metaforele, ca pe niște câini/ de vânătoare,/ să restabilească ordinea.” Un pas necesar, poate un răgaz, pentru a descoperi poezia: „Poezia, ce mai e? *Înger palid cu privirile curate,/ Voluptos joc de icoane.../* – Nu, e un joc cu multe laturi, în care se ascund idei,/ nu e pentru toată lumea, doar pentru inteligențe multiple.(...)”

Atât timp cât ne mai îndreptăm înspre poezie, fie ca cititori, fie ca scriitori, pentru a da un rost lumii, nu e totul pierdut. Nu-i așa?

Caliopia HODOROGEA

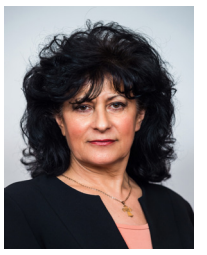

O mare nefericire îmi zâmbește

De unde a venit și pentru ce?

Raiul a coborât peste grădina și casa noastră... O ploaie generoasă a înmulțit în bucurii pământul și verdele a năpădit grădina, și ograda, și toată zarea, preschimbându-le-ntr-un rai dantesc cu flori, fluturi și iarbă verde. Cerul se relaxa în oglinda firelor de iarbă de-un verde crud, repetând culoarea verde-smarald a ochilor tatei în care, ca într-o închisoare dragă, strălucea chipul mamei, reținut pe vecie în ochii de smarald, și întreaga ei făptură în zâmbetul încrustat pe chipul său masculin. Vântul colindă, răspândind miresme de iasomie, regina nopții și petunii răsădite meșteșugit în grădina noastră, și, ocolind granițele, abil, ale raiului, așterne liniște blând.

Caisul, copacul cu două brațe, ivit dintre stele într-o noapte divină, creștea ca-n poveste, într-o competiție neloială cu teiul lui Eminescu, înălțându-și semeț coroana spre cer. La umbra lui, cina cea de tihnă ne aduna sacru, în fiecare seară, în tăcere, cu inima plină de recunoștință, și lecturam Biblia, Constituția României și Basmele românilor în fâșii de raționamente, cu sufletele zămislitoare nouă.

Brațe puternice, cu stea de-argint pe umeri, împodobit cu flori și încântare, veghea deasupra noastră, ca o conștiință superioară, părtaș la ritualurile din ograda rai, încuviințate tacit, în bucurie, în timp ce-și oferea floarea, fructele și umbra ca o binecuvântare. Caisul se înălța semeț spre cer, brațele păreau tot mai vânjoase, vrând parcă să-i concureze pe stăpânii raiului...fără să-și schimbe trunchiul într-o căsuță mică ce începu să crească-n trupul său...

Un braț, ca-ntr-o poveste, repetă trupul zvelt, slim, mustăcioara, o linie subtilă, sabie de abanos argintat, ochii, raze verzi țintind spre soare, la apus.

Alt braț, altă poveste, trup zvelt ca de zeiță, talie suplă și plete lungi, negru abanos, oglindă-n soarele feminității, pulbere de rouă stelară...

Trunchiul lui se înălța cuprinzând în brațe cerul, doar trupul lor părea că se îndreaptă din ce în ce mai mult spre teluric. Și au venit furtuni și nu l-au rupt și nici pe ei nu i-au îngenunchiat. Creștea tot mai înalt, tot mai rotat, cu brațele trufașe, sfidând raiul din orgadă.

Nu i-am înțeles rostul sosirii, atunci. Din cer sau poate că din altă parte...

Și a venit o noapte grea, într-o iarnă în toamna lui. Plânsul prelung al naturii ne pregătea pentru începutul marii absențe, când tata a fost chemat la cer. Durerea noastră nu avea egal, iar Ursu, cerberul curții, și orgada, și grădina ni s-au alăturat. Caisul, cu trunchiul despicat în două brațe, cu ramurile-mbrățișate-n vârf, mimând ample mișcări, dar fine și bine calculate, ca de vals, a început să moară în ziua neagră, în zori, urmând trupul zvelt...mustăcioara... sabie de abanos argintat.

Brațul drept s-a frânt... și sufletul din el. Durerea se revărsa cu dărnicie peste noi, peste păsări, fluturi și flori...iar raiul dantesc devenise devastat; plângea regina albă a nopții, îngenunchindu-și floarea la căpătâi, sfâșietor.

Caisul era uscat și verde. Un suflet plecase-n veșnicie, urmat de brațul drept.

Plutind, purtat de suflet peste inimile îndoliate, peste pământul umbră, peste vânturile iernii amuțite-n zori și peste soarele carnivor, s-a înalțat fără scară și fără cuvinte-n veșnicie.

Florile s-au cutremurat, destin îndoliat, și au îngenunghiat pe roua trupului-pământ; floarea de salcâm răzvrătea vântul în valuri negre de alb, nucul bătrân și-a împuținat umba, rănindu-și florile, rândunelele și-au rătăcit cuibul în raiul preschimbat în iad, Ursu urla sfâșietor, fără speranță, rupând lanțul și inimile noastre în bucăți negre de suferință, iar dudul din poartă acoperise zarea cu un doliu magistral. Codrul s-a împuținat, fagii și stejarii de pe deal au prins a fremăta în tăcere...ograda, cu raiul ei cu tot, a devenit săracă, cerul mai negru, vulturii, ei înșiși altadată vânători în rai, își zbăteau aripile haotic...

În zorii altei zile negre, ursitoarele au îndreptat bagheta magică în glumă, dar gluma lor, ce tragedie, Doamne! al doilea brat s-a frânt...trup zvelt,oglindă-n soarele feminității, pulbere de rouă stelară...a fost chemată, în mare taină, mama, să fie lângă tata, să întregească familia noastră-n cer. Și brațul stâng, într-un geamăt prelung, l-a urmat pe întâiul; ochii, ciorchine de iris în lacrimi peste aerul îndoliat, fluturii, în valuri caste, îmbrățișau tulpina copacului mort, a doua oară, în tăcerea clipei și zgomotul șoaptei de plâns de izvor, de piartă și destin.

Caisul, copacul cu două inimi, a murit în zori, urmând tăcut îngerii raiului dantesc, dar rădăcinile lui se înalță prin țărână-n trupul meu. În raiul din grădina-ogradă-pustiu, acum, doar cucii mai răsună-n stigăte pierdute. Văzduhul greu de fumul trist, golit de trupul zvelt și ochii de sirenă, de triluri de privighetori în noapte, se lasă sfâșiat...Au plecat în croazieră pe undele văzduhului în veșnicie, zei biruitori deasupra timpului, fără rană în spate și armă la picior, dăruindu-se neîngrădit infinitului, ca soldatul lui Wailt Whitman, bărbat și femeie.

În corul îngerilor, în cer, ei cântă elegia zborului de păsări care-și lasă cuiburile goale, ca să îmbogățească cerul cu îngerii din ograda-rai...Doamne, mi-ați sărutat mâinile și fruntea, visul etren revine ca o imputare. Apă de piatră, preschimbă-mă-n îngerul iubirii, să urc la cer, să le răcoresc frunțile cu triluri de privighetoare din ograda-rai, de acasă.

Dar mă întreb caisul, acum plecat și el, de unde a venit și pentru ce !?

Drumul alb de urmele timpului răvășit rănește inimile pustiite din raiul părăsit, un infern dantesc, în care bat doar vânturile veșniciei.

Suferința e mama poeziei

Rătăcesc în legile logicii absurde.
Am uitat gustul nopților de vară
risipindu-mă pe cărări de argint,
am râvnit la gustul zborului și
am ignorat stelele din ochii de abanos.

Numai așa continui să exist
și nu vânez idealuri excentrice.
nu pot obține bucuria înălțării decât
a doua oară sau cine știe.
o mare nefericire îmi zâmbește.

Un spirit egocentrist mi-a încătușat inima
într-o carcasă de oțel,
privirea vede mult mai adânc
decât rațiunea și
trufașa ei logică bizară,
într-un trup bizar,
într-o inimă bizară,
într-un timp bizar,
într-o ordine prestabilită bizar.
...suferința e mama poeziei,
iubirea e motiv de suferință și de poezie,
iar arta le însumează în regretul
de a fi eternizat suferința, iubirea, poezia vieții...

Constantin CUBLEȘAN

Un redutabil baladist al iubirilor trecute

Puțin probabil ca vreunul dintre poeții nominalizați pentru **Premiul internațional de poezie *Prix Mallarmé*** să poată prezenta un *catalog* de volume publicate, precum cel al lui Valeriu Stancu – poezii originale, volume de proză și eseuri, traduceri efectuale de el alături de traduceri din creația sa lirică, numeroase distincții literare ș.a.m.d. – dar, juriul Prezidat de Sylvestre Clancier, format din toți membrii Academiei (nouăzeci și nouă la număr), Academia Mallarmé din Franța (fondată în 1937), s-a pronunțat în final asupra volumului L'INSOMNÍAQUE FUSIL DE RIMBAUD, apărut anul trecut la Éditions Phi, în faimoasa colecție G.R.A.P.H.I.T.I. De reținut că în respectiva colecție au fost publicați de-a lungul anilor scriitori de talie internațională ca Nico Helminger, Jean Portante, Nuno Judice, Henri Blaise, Carla Lucarelli, Anise Koltz, Alain Bosquet, Lambert Schlechter, Werner Lambersy, Liliane Wouters, André Schmitz, Philippe Jones, Juan Gelman, Maram Al-Masri ș.a. (Festivitatea decernării va avea loc pe 8 noiembrie, în cadrul *Foire du Livre de Brive*, unul dintre cele mai importante târguri literare din Franța, desfășurat anual în orașul Brive-la-Gaillarde). Premiul înobilează astfel și imensul travliu de traducător în francofonie al acestia. Literatura română de azi primind, prin premiul obținut de Valeriu Stancu, o apreciere internațională, irevocabil, majoră.

Poetul ieșean, în ciuda faptului că debordează de vitalitate creatoare, nu pare a ține seama de niciunul din experimentele moderne pe care le promovează confrații săi, el fiind un pătimaș iubitor de armonii prozodice și mai ales, temperamental, bolnav de melancolie:„Iubirea noastră a venit târziu/ Cum cade noaptea peste-o zi de vară/ Sunt un atol fierbinte, dar pustiu/ Și nu mai știu ce ape mă-nconjoară.// Nici gândul tău să-l înțeleg nu știu...” (**Balada petalei de rouă**). Ritmurile discursului sunt îndeobște baladești (specie în care devine un inovator, prin reducția epicului la simplul enunț, într-o concentrare sugestivă, astfel, maximă ideatică:„Iată, caravan-i gata de plecare,/ În bagaje poartă vise și păreri/ Ținta dinainte-o știe fiecare:/ Rătăcita oază-a clipelor de ieri// Vom urma poteca în cuvânt ascunsă/ Ca prin pătimașe lespezi de nisip;/ Nu va fi nici undă, nu va fi nici frfunză,/ Ci numai al nopții de-ntomnare chp”(**Balada potecii în cuvânt).** Reprezentativ pentru acest mod de expresie poetică a lui Valeriu Stancu este volumul **Lumina din regatul umbrei** (Editura Cronedit, Iași).

Melancolia apare ca un aliat fidel al toamnelor, atmosfera acestora poetul o resimte emoțional, o evocă și și-o asumă mereu cu alinturi contemplatoare (neo) romantice, martore ale propriilor iubiri. De cele mai adese ori ne-mplinite. Dar, nu este un pastelist. Nu crează tablouri după natură, pictate în culorile estompate ale vestezirii. Natura este pentru el un amplu halou în care trăiește și iubește cu pasionalitate:„Prin frunzișuri, toamna a săpat cavernă/ Amforă de valuri arde în lăstuni,/ Aripa-și coboară zborurile-n bernă/ Și-n potir de cețuri, Noapte,-ai să ne-aduni.// Fă din giulgiul toamnei norilor veșminte/ Ruguri de-ntuneric să aprinzi în noi/ Dacă-n doi tăcerea plânsului ne minte,/ Dă-ne-nsigurarea, Noapte, înapoi!// Lacrimă-i lumina în ocheanul zării/ Săbii de-ntuneric ruginesc în teci;/ Ne-or rămâne ochii zălogiți ocării,/ Când prin vadul umbrei, Noapre,-ai să ne treci!” (**Prin vadul umbrei**). Fără a-și acutiza singurătățile, starea lor o translează ritualic în transcendent:„Azi nu mai zbor. În valuri de beteală/ Doar pescărușii se adâncesc mereu/ Fără catarg e vasul și în cală/ Stăm iarăși singuri : eu și Dumnezeu” (**Vestala zborului**).

Baladescul cultivat cu rezonanțe exotice se aliniază, prin metaforica insolită, demersului de odinioară al cerchiștilor sibieni, fără a avea însă nimic din goticul construcției acestora ci iluminând parcă ținuturi adamice.„Erau livezi cât cuprindeai cu ochii/ Desfrâu de fructe ne pândea în jur/ Eu îți simțeam chemarea de sub rochii/ Și Dumnezeu mi se părea impur.// Erau livezi. Ce fructe-aromitoare/ Din cer părea că se coboară-n noi/ Și sclavi înlănțuiți pân'la picioare/ Le adunau să nu se piardă-n ploi...// Erau livezi – ce dulce risipire! – / Iar noi eram rodirilor gropari/ Mă îmbătai cu glezna ta subțire/ Și cu parfumul sfârcurilor tari.// Fugeam de lume prin livezi edene/ Desfrâu de fructe ne pândea în jur/ În ochii tăi, rănite cosânzene/ Se afundau ca talpa în condur.// Eu te sorbeam zabavnică otravă/ În marea nopții tale scufundat/ Când neau sosit rodirile pe-o tavă/ Fildeșuită-n aur preacurat” ș.a.m.d. (**Balada livezii de lumină**). Melancolia singurătății adaugă, firesc, de la o vreme, tonalități elegiac. Iubirile trecute, vârsta ce-și molcomește avânturile, lasă loc regretelor pentru *iubirile de altădată*:„De -o vreme zarea-i tot mai tristă/ De-o vreme raiul e-un păcat/ D-o vreme, chiar în noi există/ Robii ce nu au existat// De-o vreme nu m-adoarme somnul/ De-o vreme stelele-s un mit/ Și visul doar spre vis întornu-l,/ De-o vreme știu că am murit” (**Ceremonia risipirii**). Acel adaggio villonian („Mais oúsont les neiges d'antan?”) își află loc într-o adaptare sugestivă în evocarea blândelor întomnări trecute:„ Din toamna nea, de n-ar zbura cocorii,/ În cuib de zări să-și afle adăpost,/ N-ai rătăci spre țărmuri iluzorii/ Dar unde, azi, sunt toate câte-au fost?” (**Trecere**), pentru ca refrenele resemnării să apară mereu mai des:„Însingurat ca sfinții din icoane,/ Sunt un corăbier de amintiri/ Hoinar pe ale vremilor oceane.../ Dar la ce bun, trecutul să-l deșiri?” (**Balada coăbierului rătăcitor**).

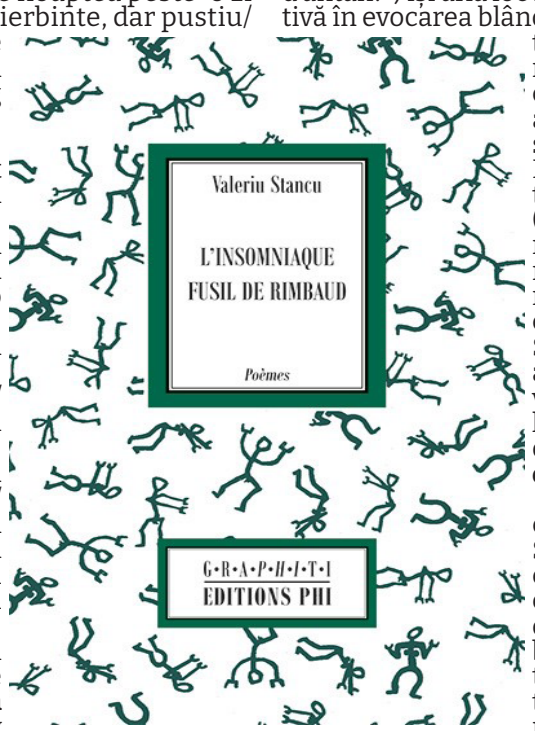

Poet liric prin excelență, Valeriu Stancu rămâne în poezia sa de o caligrafie elegantă un veșnic îndrăgostit și un redutabil baladist al iubirilor trecute, suferind în taină ca veritabilii romantici pentru ce n-a fost și ar fi putut să fie, într-un prezent maculat („Printre altare de noroi”) de trădări sfinte:„Puteai să fii o castelană,/ Puteam să fiu un prinț străin/ Și-aș fi venit – cuțit și rană - Să mă ucizi câte puțin.// Puteai să fii la drum o cruce,/ Puteam să fiu un Crist de lemn,/ Lăsând Golgota să ne urce,/ De-ar fi făcut calvarul semn.// Puteai să fii un val hoinatic,/ Puteam să fiu un țărm uitat;/ Ocean pe ochiul meu atlantic,/ Pământ de spuma ta sculptat.// Puteai să fii o căprioară,/ Un glonte-aș fi putut să fiu;/ Pornit prin lume într-o doară,/ Te-aș fi ucis într-un târziu.// Puteam să fim – printr-o minune –/ Iubirea însăși, dar n-am fost/ Și-i prea târziu să putem spune/ Nuntirii că-i vom da de rost.// Ni-s amintirile bătrâne,/ Notre destin joué aux cartes.../ N-am fost nimic, dar vom rămâne/ Două dureri ce se despart” (**Balada nuntirii în vreme de rugă**). Nimic nu pare a tulbura un astfel de discurs pasional. Valeriu Stancu scrie nestingherit azi despre esențele tari ale iubirilor adevărate din totdeauna.

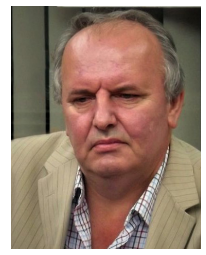

Adrian Alui GHEORGHE

Poezia ca voce a memoriei

Poezia Julietei Carmen Pendefunda, din volumul *Zborul Pentadelor* (Editura Contact internațional, 2025, 76 pagini), este una confesivă, cu multe accente intimiste, cu imagini voit grandioase, dar care păstrează sensibilitatea unei voci feminine în contact cu memoria, natura și transcendența. În acest sens, Julieta Carmen Pendefunda cultivă, cu obstinație, poezia memoriei și a nostalgiei, un continuu scenariu poetic îl are în miez chiar pe cel care manipulează personaje, voci, replici, amintiri, într-un amsetec de afectivitate şi livresc. Astfel, în drojdia de viață a fiecărei zile colcăie embrionii unei alte vieți plină de promisiuni. *În multe texte* evocă spațiul originar al copilăriei, al naturii patriarhale, unde grâul, mărăcinii, păsunea și marea sunt însoțite de un sentiment de plenitudine cosmică. Această poezie a memoriei se întâlnește cu discursul cald, feminin, în care relația cu rădăcinile și cu spațiul familial joacă un rol identitar: „Visez că aș avea o aripă plutind/ cu inima/ până la capătul lumii,/ şi la sfârşitul acestei călătorii/ mă odihnesc pentru totdeauna/ într-o poiană din pădure”. Alte texte, precum *Dorul, Ramuri* și *Taină,* aduc în prim-plan o temă recurentă în lirica feminină: comunicarea și absența comunicării, iubirea și durerea, tăcerea celuilalt ca experiență devastatoare. Julieta Carmen Pendefunda transformă aceste stări într-un limbaj de intensitate simbolică („tăcerea ta e furtuna/ care trezește focul”), punând accent pe fragilitatea și forța ființei feminine. Aceste motive rezonează cu scriitura feminină actuală, care sondează adesea vulnerabilitatea și rezistența în relațiile intime: „lacul/ însingurat adună vise,/ doar hulubi ameţiți/ mai cântă prin întuneric”; sau: ies din singurătatea mea,/ mă îndepărtez de trup/ de negație şi-ntuneric/ de plăceri, de supărări şi tăcere/ plimbându-mă în noaptea-nsingurată/ peste maluri/ şi-aștept să crească dimineața/ dintre ramuri.” Alte texte, precum *Trecere* și *Dans,* exprimă conștiința trecerii ireversibile a timpului, a epuizării („aproape jumătate de secol/ focul s-a aprins/ fără mine”). Această luciditate a raportului cu vârsta și finitudinea este o temă tot mai prezentă în poezia feminină contemporană, unde experiența biografică se împletește cu reflecția metafizică. *Frunzele roșii, Ramuri, O pată* folosesc elemente vegetale și minerale (frunze, ramuri, trandafiri, foc) ca metafore ale trecerii, durerii și renașterii. Natura este „citită” ca un text existențial, ceea ce se încadrează într-o tradiție a poeziei feminine de a da corp emoțiilor prin imagini naturale și senzoriale**: „**Trepte şi spirale,/ trandafiri în vise;/ mă simt ca o pată/ peste petalele fierbinți/ de tine aruncată.”

Julieta Carmen Pendefunda creează imagini de intensitate expresionistă: „lumânările care ardeau în oasele iluziilor” (din *Noapte*) – imagine a suferinței consumate, a deznădejdii; „spectre gigantice se topesc mai îngălbenite decât frunzele toamnei” – metaforă cosmică a decăderii; „zaruri blestemate de Luceafăr” (din *Zări*) – intertext cultural, trimițând la mitul eminescian. Natura devine simbolică: frunzele, luna, trandafirii, păsările sunt transfigurate în semne ale destinului și ale raportului dintre om și divin. Pe acest fond emoţia pare a fi un mod recurent de agregare a lucrurilor imaginate, iar discursul poetic are o „incoerenţă spontană” care dă impresia că vine pe firul fluxului memoriei involuntare. Astfel, tensiunea internă ține împreună secvenţe ce se deschid aparent spre alte sensuri, poemul este „construit” cu migală, numai că sunt îndepărate rapid urmele care să trimită cu gândul la travaliul constructorului: „De la voi începe sfârşitul/ şi cărarea către dealul plin de iarbă,/ sub un cer orbitor de atâta lumină,/ pe un pământ care a obosit/ pe toţi fiii lui./ Şi explodează în amintire/ la intersecţia visului ce m-a surprins/ la culesul clipelor/ şi cârpesc ceva ce au găurit vânturile/ şi pe unde au zburat păsările închipuirii/ rămânând în străfundul inimii/ nori de amintiri...”. Multe texte sunt priviri iscoditoare asupra existenței**,** unde fragilitatea ființei se confruntă cu marile întrebări despre viață, moarte, timp și divin, dar și cu o realitate socială și o acută responsabilitate civică. Autoarea scrie cu gravitate transformând imagini cotidiene în simboluri, oferind cititorului atât emoție, cât și reflecție: „Avem cerem alt sacrificiu/ decât să ne trezim din statutul de turmă;/ treziți cu gânduri care gheața o sparg,/ suntem aici nu doar să dormim./ Foamea și ura bat la ușa îndoielii/ hrănindu-ne cu nori de tristețe;/ suntem doar puțini cei care mai cred,/că am putea deveni liderii de mâine.”

Sunt și accente care converg spre o desacralizare a mitului, altă temă a poeziei semnate de Julieta Carmen Pendefunda. În *Zâmbet,* există o ironie subtilă: „în farmaciile cerești se vând aceleași leacuri” (desacralizarea divinului, pus în termeni comerciali), apoi referința la *Don Quijote* în *De m-aș întoarce,* eroul e transformat într-un simbol al zădărniciei și al visului imposibil, reinterpretat cu detașare critică: „De m-aș întoarce/ vânt prin vânt/ în noaptea care-acolo este zi/ ți-aș mulțumi și ție,/ Don Quijote/ c-am învățat, o silitoare ucenică,/ mulțimea oarbă/ în roata cerului s-o plec/ și clipe să aprind/ în vagi retorte./ Vai, ambiție și delăsare/ o pâine înghețată/ de libertate și-adevăr ascuns/ nu m-ar putea opri din zbor/ pe vânt./ Genune. Lumina dimineții/ transcede căldură pe aripi/ și în piept, sub ochi/ e clipa când pe munți și ape,/ sub pământ/ privirea-mi scormonește/ mintea-mi răscolește/ sub mii de metri de ocean,/ să te găsesc”.

Dacă unul din planurile volumului este cel al „cercetării” transcendenţei, într-o încercare de detectare a miticului/ misticului în substanța umanului, celălalt plan este al demitizării lucrurilor şi faptelor din preajmă, pentru a face existența mai suportabilă, pe înțelesul „supraviețuitorului” care caută un sens vieţii. Poeziile Julietei Carmen Pendefunda pot fi citite (și) ca mici parabole ale unei ființe umane aflate în criză, unde poezia este și armă, și blestem, și ultim refugiu.

Magda URSACHE

Ce se-ntâmplă, Doctore?

Doc, așa cum îmi place să-i spun lui Christian W. Schenk, e un prieten cu care poți pune țara (literară) la cale. Întâi a fost o întâlnire *împlinitoare* pe muntele Ceahlău. Și a rămas prietenul nostru (al meu și al lui Petru), nu de departe, ca Emil Cioran pentru Dinu Noica, dimpotrivă, de foarte aproape. Comunicarea noastră a fost animată de respect și iubire, asta în plin discurs al urii instalate între confrați. Cum să nu-l iubești pe un om cu inimă mare, cu conștiință bună, un altruist cu încredere în cultura românească? Și-l numesc Magnificul pe Christian Schenk, cum se numește Țone pe sine, după volumul uriaș al scrierilor.

Cine spune că i-e rușine că s-a născut român doar s-a născut pe aici, pe undeva. Schenk e neamțul cel mai român pe care-l cunosc. „Pasărea în cuibul ei nu piere", crede etnosoful din mediul rural. Or, România are cuib în inima lui Schenk. Doc nu și-a pierdut cuibul, a avut mereu aripi pentru reveniri dese în țară. E teutonul care a rămas român (îmi place să-l citez pe filosoful Vasile Băncilă: „Apa trece, pietrele român") și după plecarea în Germania. Nu și-a dorit un conflict între limba natală și română. Balansul între germană și română e benefic pentru ambele graiuri. „Fiecare pasăre pre limba ei piere", zice tot etnosoful anonim. Schenk deține în egală măsură și maghiara maternă, și teutona paternă, dar și româna școlară.

Doc, trebuie să știi că, acum, vocabula școală se scrie cu K, *șkoală*, ca-n reclamele stupide, iar o făptură suspectă, cu carnet de la Uniunea Scriitorilor, preconizează că se va vorbi în esperanto. Într-o limbă, una singură , adică o non-limbă. Cum ar zice Cornel Regman, „în stilul tuturor și-al nimănui".

Românismul lui Schenk e vizibil în grija de limba română, din ce în ce mai schilodită, dar și în truda de a face literatura română vizibilă în Vest, nu cât unul singur, ci cât două ICR-uri. A găsit cărți de seamă și le-a luat în seamă, urmând spusa lui Blaga: poeții, „neîntrerupt popor". Lista lui canonică nu cuprinde doar 100 de nume, ci 380, valorizări corecte sută-n sută. L-a ajutat iubirea. Pentru Denk, iubita posesivă nu e medicina pe care a practicat-o, ci literatura.

O carte de 586 pagini, format A4, *Scrisori.1991-2002*, spune multe despre modul său de a valoriza. Schenk a ascultat sugestii de la Al.Cistelecan (cum altfel?) pro Ion Mureșan și Aurel Pantea, de la G.Vulturescu (pro Angela Marinescu, Mihai Ursachi, Ion Stratan, Mircea Ciobanu, Petre Stoica), de la părintele Bartolomeu Anania (pro Arghezi), nu și de la Crohmălniceanu, care l-a vrut interzis ca „naționalist și fascist" pe Romulus Vulpescu. Doctorul nu s-a lăsat contaminat de „Bacilul Croh", cum l-a numit Ion Barbu, știind proverbul „Pasărea vicleană dă singură în laț".

Imediat după `89, au revenit „înfierările"de sorginte proletculturnică.Trebuia ca Fondane, care a dus Fundoaia natală în Franța, să-l surclaseze pe Eminescu, cum a încercat să facă Roxana Sorescu? Și-mi amintesc de Ion Vitner care, în *Pasiunea lui Pavel Corceaghin*, Editura de Stat, 1949, scria despre Eminescu: „un mistic cu cultul morții, un idealist retrograd". Vă sună cunoscut?

Eliade-Cioran-Noica au fost etichetați „dubioși"; Eliade, legionarul, Cioran, fascistul, Noica, socialistul, „un trio sacru" disprețuit , ca tot ce e sacru, de Alina Mungiu. Pentru Radu Florian, în revista „Era socialistă", Noica era „dușmănos". Nu i s-a dat drept la replică. L-a urmat Al. Florian *fils*, fără argumente.

Să continui? Nae Ionescu, „un rinocerizat de fascism", Daniil Sandu Tudor și V.Voiculescu, „propagandiști ai misticismului". Până și Blaga a fost declarat „legionaroid", pentru că ar fi propagat „cultul morții" ca Moța și Marin.

N-a plăcut nici Bartolomeu Anania, pentru *Memorii* și *Jurnale*, semnate cu nume de mirean, Valeriu Anania. Nici D. Stăniloae, pentru spusa că „Religia nu e o teorie, ci un mod de a fi". Pentru mulți, foarte mulți români, admirabilul N.Steinhardt este evreul cel mai român. N-a scăpat de blasfemieri: că, în pușcărie, a hrănit „un popă legionar", rupt de foame, din pachetul său cu mâncare puțină.

Noii canonici au ce au cu operele ample. Cu Breban, Preda, DRP, Buzura, cu Stănescu și Sorescu. Nu dau nici un ban pentru Ateneu, nu dau doi bani pe literatura clasicilor. Literatura clasicilor e „involuată"? Nu, hotărât nu. Aceste terfeliri, denigrări, răstălmăciri, minciuni, ascunzișuri sunt, în fapt, autodistrugere și l-au făcut pe Daniel Turcea să strige: „Până când veți calomnia? Încetați odată!"

Christian Schenk a strigat și el : Vrem dreptate critică pentru valorile literaturii române! Și cum să nu fie decepționat de acest amestec de apă curată și ulei presat la rece, în toate genurile: epic, liric și dramatic? Problema nu-i că n-ar exista talente, problema e că nu sunt îndestul cunoscute.Or, asta a făcut Doctorul. Ne-am descoperit, cum era și firesc, pe aceeași baricadă, și el, și noi, Bătrânu și cu mine. Să-l citez iarăși pe etnosof? „Pasărea după pene, omul după prieteni se cunoaște."

Schenk crede, ca și noi, că Adevăr-Bine- Frumos nu sunt concepte „ponosite". Un internetont zicea la Tv : „Cultura deteriorează creierul." Dar creier deteriorat *cancel culture* sau *woke* este cel acultural.Trebuia reconsiderat Marinetti, futuris-

tul, cerând să scuipăm pe muzee, pe biblioteci, pe academii? Iar *spit*, nu spirit critic dețin destui. S-a mers pe ideea că nici n-avem cultură, că ar fi doar iluzie deșartă.

Pierdem Calea Gutenberg? Internetoniții o vor. Baudrillard ne-a alarmat: „Vine Mașinul!", adică omul plat, dezumanizat, post-cultural, post-etic, post-etnic.

În „Acolada", Cr. Schenk a făcut invitație la o dezbatere publică privind *Critica literară românească -adaptare, oportunism și rezistență*.N-a fost molipsitor curajul său.

- Ce se-ntâmplă, doctore? A primat vechiul oportunism al teleintelectualilor, mereu adaptabili și adaptați rapid la noile ordine, la noul conformism ideologic, după dictare? A supărat ideea ta că ar fi „un spațiu al libertății intelectuale" critica asta? Că exigența culturală e periculoasă într-un câmp critic tensionat de drone explozive?

Doc mi-a răspuns: „Instanțe critice sunt puține" și m-a trecut, prea generos, între ele.

Mai decupez:

„Ce rămâne e speranța că o nouă generație de critici va înțelege că vocația criticii nu e apartenența la grupuri, ci curajul gândirii autonome."

Nu i-am mai spus că, refuzând *eufemismele* (vocabula sa) privind oportuniștii și conformiștii cu direcție dată de politic, va avea parte de cotonogeli literare, ca Marin Mincu după ce a susținut (în 2003, vă rog!): „critica românească a fost confiscată de o castă". Și Ursachi, și Ursache s-au simțit cenzurați și-n postsocialism, când s-a reactivat *Frăția inelelor*, seria a doua, iar activiștii de partid comunist au fost repuși pe scaunele de conducere pierdute la revoluție sau aruncați sus-sus, pe scara indemnizațiilor de merit. Eu am fost oprită din drum de activul iliescan, iar prietenii de casă și de mașină Dacia mi-au întors spatele, de parcă aveam vreun virus necruțător. Nu mă victimizez pentru cei 13 ani de tăcere impusă; se victimizează destul cei cu o lună-două de interdicție.

Daniel Cristea Enache a încercat o ruptură în piaristică și a avut de tras ponoase, nu foloase. Nu le-a mers bine nici lui Mihai Iovănel, în luptă cu *paraliteratii*, nici lui Paul Cernat, cu *Prostituții literare ieri și azi*, dar l-am lăsat de Christian cu speranță neștirbită. De la N.Manolescu, nefiind destul de diplomat, a încasat destule. În „România literară" a ajuns *persona non grata* și asta știe o lume literară.

Ce a făcut Cr.W.Schenk? A tăcut și a selectat valori, cu calm și echilibru, după știința sa de carte. Numai antologia celor 81 de poeți, publicată în 1994, a necesitat trei ani de trudă. „Cuibul se face greu.", zice același gânditor anonim. Christian a avut parte dinspre cei antologați de laudatio, de recunoștință. Scriitorii megalomani au cam cârtit, simțindu-se neștiuți la Boppard. Vanități, orgolii, pretenții de neacoperit. Prostia e fudulă. Te poate face să te crezi *homo universalis*.

Greu cu comunismul, greu și cu postsocialismul. Exilații au rămas excluși din spațiul cultural, în afara istoriilor literare mari, însă D.Micu, figura centrală a obedienței sub călăul cenzor Leonte Răutu, a fost recuperat. Și el, și Popescu - Dumnezeu.

În acest context, al formelor fără fond, Doctorul s-a decis să spună răspicat, ca odinioară Maiorescu, „În lături!", deși urmează linia Lovinescu, orientată spre valoare occidentală și modernitate.

Ca pamfletar e înverșunat, dar pe dreptate. La război ca la război, loialitatea pentru cauza dreaptă primează. A început lupta cu impostura din reviste, dar și din editurile care promovează non-valori, de care-s pline vitrinele „capitalizate" ale librăriilor, câte mai sunt. Privirea e ascuțită și pixul e tăios cu grafomanii, dar și cu criticii de întâmpinare având tarif cunoscut pentru superlative în avalanșă: spun despre X că scrie poezie cu majuscule, despre Y că se cațără spre transcendent, despre Z că e „scriitoare a secolul XX și XXI". Oare de câte ori pe săptămână le iese din gură cuvântul *mirobolant*? Mă ajută cineva să număr?

În 15 septembrie a.c., Doc îmi scrie despre „paradele carnavalești" ale nominalizărilor multe, din „luna cutare, anul cutare". „Culmea culmilor: toți acești oameni nominalizați, premiați, medaliați cu *platină literară* și *diamant academic* nu au operă." Și pun aici o croșetă: „au făcut pentru literatura română exact cât a făcut un chibrit ars pentru iluminatul public", dar „joacă impecabil în rol de importanți." Ei, Doc, mai cad și de pe scenă!

În privința prezentărilor de carte, citez din memorie: „Cărțile sunt mai prezentate decât citite". Ce-ar fi, se întreabă Schenk, literatura fără aceste parade cavalerești? Și răspunde: „Poate doar o literatură adevărată". Așa că lasă nominalizările să-i tulbure pe ceilalți și „premiile să se reproducă prin partenogeneză", alegând să facă ce știe să facă: „să scriu, să traduc, să respir literatură". Fără teama că n-ar fi nominalizat sau oficializat.

E calea de urcuș onest, Doc. În cuvintele lui Eminescu: „Eu rămân ce-am fost: romantic."

Nicolae Busuioc în dialog* cu Mihai Ursachi (1941-2004)

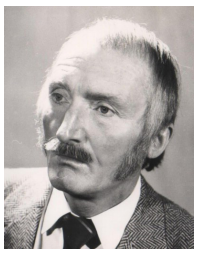

„Sunt convins că umanitatea va deveni spirituală sau va înceta de a exista”

Presupunând că unele prejudecăţi au fost înlăturate, că unele laude sau critici exagerate şi-au stins ecourile şi că „din nisipul aurifer presărat de muze pe hârtia darnică au rămas numai granulele preţioase, diamantele”, prin urmare tot ce este valoare adevărată, presupunând deci toate acestea, s-ar putea face o privire critică asupra poeziei româneşti contemporane? Mie mi se pare extrem de interesantă o asemenea apreciere venită tot dinspre poezie, deci venită de la un poet care face el însuşi parte dintr-un peisaj foarte variat al liricii noastre, dublat de cărturarul cu multe cunoştinţe în varii domenii ale spiritului, întrezărindu-i, în acelaşi timp, o acută conştiinţă critică. Se vor întreba unii de ce tocmai un asemenea început de dialog cu poetul Mihai Ursachi? Cui îi mai arde de o analiză, chiar sumară, a poeziei în lumea de azi? Să acceptăm totuşi un început pe această temă fie şi din motivul că putem afla opinia unuia care a sărit mereu în apărarea inteligenţei şi a raţiunii contra prostiei şi a ignoranţei. Poetul, cândva „discret şi elegiac”, pare sau chiar este acum un „torturat” fără preget, obsesia fiindu-i un fel de foc nepotolit ale cărui flăcări încearcă să purifice societatea mereu imperfectă.

– De ce vi se pare că lumea este mereu imperfectă, domnule Mihai Ursachi?

– Pentru simplul motiv că ea *este* imperfectă, aşa cum am putut constata amândoi în cursul călătoriei cu tramvaiul pe care a trebuit s-o întreprindem pentru a ne întâlni. Ce să mai zicem de existenţa ţânţarilor, a purecilor, a armatei a 14-a etc.? O chestiune ceva mai dificilă ar fi cauza pentru care Creaţiunea este atât de departe de perfecţiune. Unii acuză neglijenţa sau chiar incompetenţa Creatorului... Semn sigur al imperfecţiunii umane, al însuşi spiritului nostru este faptul că nu putem soluţiona asemenea probleme. Sau poate chiar faptul că ni le punem...

– Şi acum, după acest demaraj – fulminant aş spune – câteva opinii despre poezia noastră contemporană...

– Opiniile mele despre poezia română contemporană sunt strict secrete.

– Poate aţi face totuşi o derogare de la acest secret, în favoarea cititorilor noştri.

– Bine. Voi accepta să dezvălui o parte din acest formidabil secret. Încercarea de a acredita o „generaţie optzecistă”, una „nouăzecistă” etc. s-a dovedit deşartă. Nu există nicio notă distinctă a „optzecismului” sau a „nouăzecismului” în poezie, aşa cum nu există între contingentul optzeci şi contingentul nouăzeci la armată. (Poate diferă ceva în „dotare”). Există desigur câţiva poeţi de talent care s-au impus în anii ’80 şi chiar câţiva care încep a se impune în aceşti ani, în ultima decadă a mileniului II p.Ch. Un poet bun se distinge prin aceea că scrie poezii bune, indiferent de accidentul de a fi trăit la 1980, 1990 sau 2007. Cam atât deocamdată despre acest mult zgomot pentru nimic.

– Care dintre volumele dumneavoastră vă reprezintă cel mai bine?

– Fiecare poezie pe care am publicat-o până acum mă reprezintă integral. Nu am de retractat nicio silabă, şi nu ştiu dacă voi mai adăuga vreo una.

– Pentru cititori, voi aminti volumele dumneavoastră de până acum: „Inel cu enigmă” (1970), „Missa Solemnis” (1971), „Poezii” (1972), „Poemul de purpură şi alte poeme” (1974), „Diotima” (1975), „Marea înfăţişare” (1977), „Zidirea şi alte povestiri” (1978), „Arca” (1979). Pentru unele dintre volumele de poezie aţi primit: premiul Academiei, premiul Eminescu, premiul Uniunii Scriitorilor din România şi al Asociaţiei Scriitorilor din Moldova. O altă întrebare. Credeţi că la triumful omeniei şi al echilibrului, al armoniei generale deci, se poate ajunge şi prin poezie?

– Mă îndoiesc că vom asista, în viitorul apropiat sau îndepărtat, la echilibrul şi armonia de care vorbiţi. Acestea sunt deziderate eterne, către care spiritul poate doar tinde, dar nu-i e dat a le atinge în această lume sublunară. Iisus însuşi, perfect fiind, s-a îndoit o clipă doar (pe cruce), semn de imperfecţiune. Deşi poate că însăşi imperfecţiunea este unul din atributele perfecţiunii... Rolul poeziei în această sarabandă eternă? Acelaşi ca al oricărui efort spiritual: atingerea perfecţiunii, adică a triumfului şi echilibrului de care vorbeaţi.

– Care ar fi bătaia poeziei în mileniul iminent? Sau cel puţin pentru primul lui secol?

– Mileniul III p.Ch. va începe în poezia română cu o „generaţie douămiizecistă”. Mentorii ei vor fi Ov. S. Crohmălniceanu şi E. Simion. S-ar putea produce o disidenţă prin N. Manolescu şi M. Martin. Altminteri, poeţii talentaţi vor scrie poezii bune, iar cei netalentaţi, ca de obicei, poezii proaste, atât de o parte cât şi de cealaltă a Ecuatorului. Excepţie ar putea face poezia eschimosă şi cea Tungu, care vor descoperi surrealismul şi vor evolua rapid către postmodernism, împreună cu M. Cărtărescu. M. Dinescu va intra în completă uitare şi decrepitudine. M. Sorescu va fi ales, cu 98,9%, Preşedinte al Republicii Oltenia şi va fi un poet internaţional de limbă oltenească (va fi posibilă şi o autoproclamată regiune secesionistă, cu capitala la Butimanu, avându-l ca preşedinte şi poet naţional pe C.V. Tudor).

– Cum vă imaginaţi că arată un poet cu demnitate, care se respectă şi este respectat?

– Nu cunosc deocamdată un asemenea specimen, dar îmi închipui că trebuie să arate groaznic.

– Nu credeţi că privilegiul poeziei este tocmai forţa sa de a pătrunde pe terenul acesta instabil care este sufletul? Pentru că, mi se pare, ce este profund în sufletul omului nu poate fi evaluat de raţiune şi nici nu poate fi tradus în reci concepte...

– Da, aveţi dreptate, chiar aşa mi se pare. Nu sunt însă sigur că acesta e chiar un privilegiu, ci mai degrabă din contra... Un privilegiu este să fii pe o poziţie sigură, cum ar fi aceea de parlamentar, de preşedinte al României sau Funar, şi nu pe una mereu contestabilă şi dubioasă ca aceea a poeziei.

– Sunteţi religios, domnule Ursachi? Biserica pare să facă mai puţin decât poate sau chiar foarte puţin. Nu încercaţi această senzaţie?

– Iată un subiect grav. Voi păstra tăcere în privinţa raportului meu personal faţă de Dumnezeu, religie şi biserică. Afirm totuşi că sunt convins de existenţa Creatorului, de respectabilitatea oricărei religii bazate pe recunoaşterea Divinităţii unice şi de rolul Bisericii creştine. Este adevărat că se exprimă nemulţumiri faţă de Biserica Ortodoxă Română. Nu sunt în măsură de a mă pronunţa în acest subiect. Cred totuşi că dacă un cleric sau o parte a clerului sau (prin absurd) tot clerul este criticabil, aceasta nu înseamnă că biserica însăşi este în păcat. Credinciosul cată a urma învăţătura bisericii, indiferent de calitatea oamenilor care o servesc la un moment dat.

– Din punctul de vedere al parapsihologiei, se pare că îndoielile scad tot mai mult pe linia probelor concrete cu privire la supravieţuirea sufletului după moarte. Aceasta ar fi şi o confirmare a faptului că omul, în evoluţia sa, trebuie să-şi sublime existenţa din planul inferior, material, în planul astral, al sufletului pur...

– Cred că aveţi dreptate. Cele aproximativ două secole de materialism (inaugurate de revoluţia franceză şi întrerupte doar de interludiul romantic în arte şi filosofie) au îndepărtat omul de adevărata sa vocaţie, care este una spirituală. Materialismul dialectic a fost expresia cea mai brutală şi primitivă a acestei încercări de înjosire a fiinţei umane. Sunt convins că în viitor umanitatea va deveni spirituală sau va înceta de a exista.

– Nietzsche spune undeva că merită a fi luat în seamă doar Vechiul Testament (care este Cartea Tatălui), Noul Testament (Cartea Fiului) fiind inesenţială. Am senzaţia că Nietzsche nu pune problema estetic, ci moral. Şi atunci cum rămâne cu Biblia în întregul ei, cu forţa ei?

– Poziţia lui Nietzsche faţă de creştinism în general este negativă şi aberantă. Nu e vorba aici de simpla preferinţă pe care protestantismul o are faţă de Vechiul Testament în raport cu Noul Testament, ci de ura personală pe care Nietzsche pare s-o fi nutrit faţă de Iisus. În creştinismul catolic şi ortodox, Noul Testament instituie legea morală, bazată pe iubire. Biblia (Thora + Noul Testament) constituie un tot unic şi inseparabil.

– Acum, o întrebare de altă natură (de la religie la lectură). Robert Musil, dacă nu mă înşeală memoria, insista pe importanţa lecturilor făcute toate la timpul lor. Elevii de gimnaziu (cel puţin pe vremea marelui scriitor) citeau deja pe Goethe, Schiller sau Shakespeare şi chiar pe scriitorii moderni. Când e vorba de tragedienii, romancierii şi poeţii de mai târziu, ieşiţi chiar din rândul acestor elevi, în operele lor se simt influenţele lecturilor asimilate, acele asociaţii venite din afară care în combinaţie cu gândurile, sentimentele şi ideile proprii conduc la conturarea operelor de valoare...

– Sunt şi eu dintre aceia care consideră că operele literare autentice nu se pot naşte pe terenul inculturii literare. Talentul sau geniul îşi extrag seva din solul cultivat de mileniile anterioare. Un iliterat nu poate şi nu va putea scrie niciodată poeme sau romane acătării. Aceasta este valabil pentru faza literară a culturii, în care omul a intrat odată cu inventarea scrisului şi mai ales a tiparului.

– „În cultura de azi – spune C. Noica – au rămas numai două limbi din atâtea idiomuri: greaca pentru trecut şi matematicile pentru prezent şi viitor. Cine nu foloseşte măcar una din aceste limbi e un barbar; unul la propriu: se bâlbâie”. Eu, unul, mă cam bâlbâi... Dumneavoastră?

– Nu sunt un admirator al lui C. Noica, dar în chestiunea pe care o puneţi mă aflu în deplin acord cu acest filosof. Ba mai mult, cred că pe lângă matematici şi greacă mai sunt necesare latina, germana şi un minimum de educaţie religioasă. În ce mă priveşte, norocul m-a ajutat să am parte câte puţin din toate acestea. Nu mă bâlbâi.

– Aţi fost în exil politic în America prin anii ’80. Cu ce v-aţi ocupat în acei ani?

– Cu o mulţime de lucruri. De la înot până la poezia idiş şi logica islamică. Acolo am deprins şi libertatea de a trage cu puşca. Dar mai ales am deprins libertatea.

– Şi tot atunci aţi tradus şi aţi publicat teza de doctorat a lui Nae Ionescu. Aţi afirmat undeva că „nimeni nu poate filosofa fără să-i fi studiat pe Kant, Hegel, Fichte”. De ce? Ceilalţi filosofi (dintre cei mari, evident) sunt mai puţin importanţi?

– Teza de doctorat a lui Nae Ionescu, deşi scurtă ca număr de pagini, mi-a solicitat un efort serios, din cauza terminologiei speciale a domeniului (logica matematică). M-am angajat voluntar la această dificilă întreprindere şi pentru că am studiat la Iaşi logica, istoria logicii şi logica matematică cu profesorul Petre Botezatu, un mare logician şi discipol al lui Nae Ionescu. Dispuneam deci de un atu important şi a fost de datoria mea să-l folosesc. Cât despre filosofii pe care-i citaţi, lista lor este desigur accidentală şi poate fi oricând augmentată *ad libitum*. Firește că nu pot fi omişi un Platon, Heidegger, Bergson, Jaspers, T. de Chardin şi încă alţii, inclusiv din spaţiul extraeuropean. Între români, cei mai de seamă îmi par Constantin Rădulescu-Motru şi Lucian Blaga, cu sisteme filosofice articulate şi originale.

– Ce profesori aţi avut la Universitate? În ce măsură v-au influenţat evoluţia ulterioară?

– Am studiat mai întâi Filosofia şi apoi Germanistica la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi, iar mai târziu, aceleaşi discipline, ca doctorand la Universitatea statului Texas, U.S.A. La Iaşi am beneficiat de influenţa formativă a unor Theofil Simensky, Petre Botezatu, Ernest Stere, Vasile Pavelcu, Al. Dima, Isac Davidsohn, Hertha Peretz. Acestora şi altora le datorez mai mult decât pot exprima în cuvinte. Şi ei au învestit în studentul lor, care se străduieşte încă a-şi îndeplini promisiunile.

– Aţi venit din America din nou la Iaşi. Este atât de fascinant oraşul nostru?

– Da, Iaşii sunt un oraş al cărui farmec indefinisabil a fost resimţit şi de alţii, înaintaşi sau contemporani, localnici sau de aiurea. Un farmec aproape morbid planează în aerul acestui târg. Iaşii mi se par mai exotici decât Honolulu sau La Jolla, California. Deşi La Jolla, ultima mea rezidenţă din U.S.A., aşezată sub muntele El Soledad şi scăldată de apele clare şi violente ale Oceanului Pacific, respira un aer mai tragic poate decât Ţicăul Iaşilor. Dar amplitudinea peisajului californian dilua parcă acest aer tragic, pe când dimensiunile diminutive ale târgului nostru, pierdut la marginile unor civilizaţii slave, hassidice şi balcanice, amplifică până la paroxism şi nebunie chemările artei. Aşa se explică poate că în această zonă au apărut artişti ca Eminescu, Cellan, Enescu, Fundoianu, pe când la Honolulu sau în La Jolla, nu. Ador şi detest în egală măsură acest târg sublim şi sordid.

– Cred că nu ar fi rău să încheiem convorbirea noastră, domnule Mihai Ursachi, în nota pe care am început-o, adică pe aceeaşi temă, adică tot despre poezie. Există în operele unor poeţi un fel de teroare a imaginativului, după cum există în altele o teroare a realului. Oglinzi deformatoare sunt orientate spre diverse ţinte, obiective. În apele fumurii ale acestor oglinzi fiinţele şi lucrurile iau înfăţişări dintre cele mai ciudate, dintre cele mai stranii. Vă folosiţi, uneori, de asemenea oglinzi?

– Da, puteţi cita de exemplu poezia mea *Parabola Marii Oglinzi sau fabuloasa identitate,* din volumul „Arca”, editura Junimea, 1979, p. 20.

Am căutat repede volumul „Arca”, am deschis la pagina 20 şi iată versurile din poezia amintită de însuşi autorul: „Este cineva care dezghioacă/ ghiocul lucios, rotunjit *in aeternum* de apele/ inexistenţei; un trăsnet/ e naşterea miezului care trăieşte./ E cineva care-ascultă, iubeşte, iubeşte în lacrimi/ inima pietrei înlăcrimate./ Solzii de aur ai mării îi rade cu greul/ cuţit albăstrui; buzele sale confuze/ bolmojesc un cuvânt de plăcere când peştele/ fără hotar, care-i marea, se zbate şi geme ca o femeie iubită. E cineva, un copil care se joacă în praful/ Căii Lactee; pulberea fină a cerului/ o pitroceşte în pumnii ce-i ţine în chip de clepsidră./ Ascultă-l cum cântă/ copilăreştile-i cântece de bucurie./ E cineva, o măreaţă femeie, care în nopţile sale/ iubeşte un munte aprins – *împăratul*/ singurătăţilor; fiii ei/ sunt cât frunza şi iarba, de dânşii e plin Universul./ Ascultă mugetul ei când îi smulge din sineşi/ pe cei care vor să trăiască. Vei auzi plânsul tău,/ O, munte de foc, cu centură de flăcări/ şi întreită cunună de jar./ Tu eşti acela. Aceia sunt tu: ghiocul şi miezul,/ pescarul şi peştele său,/ înainte şi după – tăcere./ O, inima pietrei înlăcrimate...”

Şt. Augustin Doinaş, în chiar prefaţa la volumul „Arca”, spune: „Dacă-l numesc pe Mihai Ursachi – poet dotat cu o imaginaţie capabilă, într-adevăr, să dubleze realul – «preot al lui Hermes», e pentru că niciun alt poet român de azi nu izbuteşte, ca el, să dea un corp atât de concret, de plastic enigmei, să ne pună «în situaţia» ei, să ne facă să-i pipăim parcă încheieturile fizice, să ne inculce – măcar pentru o clipă, încrederea că am putea să ajungem «la zidul complet străveziu al nimicului»”.

* Interviul de față nu a mai fost publicat în vreo altă revistă.

August 1993, la puţin timp
după întoarcerea sa din Statele Unite

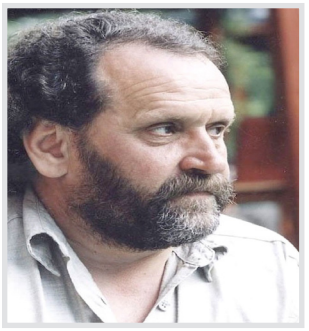

Gellu DORIAN

Numai tu știi că tot ce văd eu e o iluzie

Paesis

Tu ești mereu la fel de frumoasă

E toamnă și tu crezi că frumusețea este la
fel ca atunci
cînd culegeam brîndușe de pe rochia ta
bucuroasă de soare,
nu e la fel, însă pot privi printre brîndușe
trupul tău înflorind mai frumos decît atunci
cînd stătea
speriat în iarba abia încolțită lîngă ultimul
petic de zăpadă,
alb ca rochia aruncată de pe trup a unei
mirese fugite de la nuntă,

te privesc desfrunzită și plină de aur
ca mierea pe care o pierd printre degetele
vineții
ca brîndușele păcălite de luna octombrie,
crezînd în îndemnul meu prefăcut
numai pentru a te vedea întinsă pe ultima
respirație a ierbii
așa cum te-am privit toată vara
printr-o cîmpie atinsă de vînt,

acum știi că nu te pot ajunge din urmă,
ostenit, doar din priviri te pot aduna
așa cum fac gospodarii cu recoltele cu care
se vor desfăta peste iarnă,

toată iarna te voi privi cum stai ascunsă
ca o mireasă în corsetul desfăcut doar de
privirile mele lacome,
ca în fața merelor coapte scoase din cup-
torul încins
de o mînă străină
plină de tatuaje,

numai tu știi că tot ce văd eu e o iluzie
din care vei ieși iarăși cu rochia plină de
brîndușe
pe care mîna mea le va culege
pînă cînd trupul tău gol va înmuguri,
va înfrunzi în așa fel ca toamna să te creadă
la fel de frumoasă
sufletului meu bucuros de tine.

Cînd mă plimb singur pe străzile orașului meu

Toată viața am avut ușa deschisă pentru
toți cei care acum
stau după ușile lor și privesc pe fereastră
să nu care cumva să-mi fi uitat umbra pe
străzile lor
de după care brusc să mă ivesc eu și să-i
deranjez.

Nici o umbră de-a mea nu mai este atît de
curioasă
încît să-mi părăsească trupul și s-o ia de
nebună
prin casele oamenilor care au trecut prin
casa mea
ca printr-o gară acum pustie.

Nici un chip cunoscut nu mai văd pe stră-
zile pe care
mă pierd zilnic, purtînd după mine ușa
casei deschisă,
poate vor intra în ea să întrebe dacă eu mai
stau acolo
sau vreo umbră de-a mea mai este întinsă
pe prești de la intrare de care și-au șters
de atîtea ori picioarele.

Sunt atît de străin în orașul în care am
invitat sute de semeni
să privească prin ei pînă acolo unde să se
vadă
în ochii lor acum uituci ca strigoii în preaj-
ma cimitirelor,
atît de străin printre toți cărora le-am des-
chis ușa casei mele
în care au descoperit poezia
pe care au luat-o ca pe o haină de împru-
mut pe care
n-au mai dat-o înapoi,
încît aud fiecare pas străin ca pe o
amenințare,
fiecare respirație ca pe o liniște de dina-
intea furtunii.

Toți cei care au descoperit poezia
zic, imitîndu-l pe Virgil, poetul și admi-
nistratorul,
că nu mai au inimă,
dar fac cu ea praznice și-i mănîncă zilnic
coliva
ca pe un tort aniversar,
construindu-și rame din imitație de abanos
în care-și vor așeza fețele ca pe niște mici
povești
pline de eternități de o clipă.

Toată viața mea am crezut că am făcut bine,
acum binele mă biciuiește pe străzi
spre casa a cărei ușă urlă de singurătate.

Îmi spun: nu e tîrziu, încă mai e loc de mult
bine,
mă găsiți pe străzile orașului meu, casă
mereu deschisă celor care vor să vadă cum
arată
un om ca un copac pe ale cărui ramuri
au crescut sute de tufe de vîsc.

Viziune cu aschii pline de sînge

Acum privesc în ochii fiecăruia ca într-un
pahar spart
în palma unui bețiv,
ceea ce văd e o iluzie desenată de un copil
pe un cer senin din mîna căruia curg
lacrimile de sînge înflorite la capătul cuielor
în ochii femeilor care n-au cunoscut mila
nimănui
și cred în ziua de mîine mai mult decît în
ziua de ieri,

îmi scot ochelarii și totul dispare,
realitatea e mult mai dureroasă decît tot
ceea ce ne imaginăm,
fiecare ciob scos din palma bețivului
se adună într-o mie de pahare neatinse de
nimeni vreodată,
ceea ce văd nu poate fi iluzia
din care ies femeile după ce nasc
și văd că durerea lor se împarte și celuilalt,
așa cum sîngele devine rugină pe cuiul
care a străpuns carnea și osul trupului viu
pentru totdeauna,

iar dacă insist mai mult, pot vedea cum
palma bețivului e chiar tabloul
unui pictor care se va naște peste două
mii de ani
în chiar locul din care eu privesc
puzzel-ul adunat de un copil
pe o coală mare cît cerul –

pot arunca din ochii mei aschii
ca de sub piele spinii
care vor înflori în fiecare primăvară
biciuiți de brume ucigașe,
pot vedea ceea ce încă nu a fost văzut încă
și de mîine va fi atît de firesc încît nimeni
nu va lua în calcul nimic din ceea ce a fost
văzut
și nu se mai vede.

Despre ce fel de viitor este vorba

Despre ce viitor vorbesc eu acum,
oricum, ce vine dinspre acolo spre mine
are ceva ce ține de un fel de alienare,
în care nebunii nu au memorie,
memoria are numai nebuni despre care
nu vreau să vorbesc,
ce lasă în urmă e un fel de cîmp plin de
manechine
menite să sperie ciorile, acei
cioclii mereu pregătiți să ciugulească din
creierul tău
expus pe o tavă, făcut cadou Salomeei,

despre ce viitor era vorba atunci,
despre ce viitor va fi vorba mîine,
oricum, viitorul nu ține atît de mult ca
trecutul
din care mereu scutură molii o femeie
la fel de lacomă ca satîrul gîdelui,

despre viitor vorbesc cei care nu au încă
trecut,
habar n-au cît de bine e să rămîi cît mai
mult în prezentul
ce ține nu mai mult de o clipă,
cînd sari gardul
și dincolo de gard e un altfel de timp
despre care nimeni n-a scăpat vreo vorbă
vreodată,

și atunci despre ce viitor vorbesc eu acum
cînd sunt înghițit de golul
în care dispar toate imaginațiile despre el,
cînd nici eu,
nici vorbele mele nu mai avem vreo șansă
pentru un răspuns de la cel ce vine dinspre
acolo.

Ion CRISTOFOR

Poesis

Cine îți croiește la florărie o coroană de spini

Un nor aurit

Cine hrănește vulturii cu ficații tăi
cine înghite pe nemestecate vorbele tale
trădătorii grăiului comunitar exultă
ai fost pus în rând cu spălătorii de cadavre
cu cei ce trag la sorți cămașa mortului

cine te-a recrutat pentru a fi spălat pe creier
cine te sună zilnic la telefon
să-ți dea funestele vești
în oasele tale bombănește un om bătrân
ce se ceartă cu gardienii obscuri

cine îți croiește la florărie
o coroană de spini
în ceasul acesta
când țara ta, sărmana,
nu mai e decât un nor aurit
strălucind deasupra casei femeii pe care o iubești

Sperietorile de ciori

sperietorile de ciori hohotesc în lanul de grâu
dragostea de glie a fost transferată
în craniul ras al bătrânilor de la ospicii
în busturile de bronz ale eroilor exilați în parcuri
pe care își leapădă găinațul ciorile și porumbeii.

să bem, fratele meu,
căci notarii și procuriștii ne-au aranjat ca pe morți
în statisticile oficiale
în listele de vot figurăm cu zâmbetul prins în pioneze
mai existăm doar pe zidurile pe care în tinerețe
am scris cu cretă roșie libertate și democrație
cineva urinează peste noi din balcoanele puterii
iar noi zâmbim ca la o glumă bună

am uitat să strigăm ura și la gară
în timp ce viitorul nostru e ștampilat și introdus în dosare de plastic
și dus în prăfuite arhive
sperietorile de ciori hohotesc în lanul de grâu
la care demonstrativ i-au dat foc
vajnicii recruți de la unitatea de pompieri.

Rondul de noapte

Doar bufnița din podul primăriei
își face rondul de noapte
alcoolicii se întorc acasă pe două cărări

Iar fetele ce fac trotuarul
să lumineze ca sticla
se oferă stelelor îndepărtate pe mai nimic

Lacrima cerșetorului
cade ca o perlă falsă
în ochii celui sărac.

Perlele se întorc din nou în mare.

Sub linia orizontului

Soarele de octombrie
se reflecta
în tabla conservei de pește.

Am deschis-o pe plajă
am tăiat în două lămâile galbene
și le-am stors cu putere

Am mâncat încet cei câțiva heringi
sunt buni pentru oase ai spus
și brusc soarele a intrat sub linia orizontului
din lumea de apoi.
A fost ultima cină în doi.

În prag

În trupul firav al poemului
s-a făcut dimineață.

Un profet bătrân
stă în pragul cuvintelor
și îngaimă

“mai ușor se răspândește ciuma
decât vocea dreptății”.

Revin prigoriile

Revin prigoriile
Primăvara trage bandajele de zăpadă
de pe acoperișurile roșii

Uliul dezorientat
se desprinde de propriul țipăt

Revin prigoriile
în malul surpat al dealului
sub care ți-ai îngropat copilăria.

Patria

La ora asta dorm toți trădătorii
veniți obosiți de la muncă
și cei ce-și poartă patria ca o bubă pe limbă.

Doar șacalii veghează
și bătrânul poet
cu o mască de ghips pe față
pusă de luna roșie,
cu pliscul înfipt
în spinarea muntelui.

Câinii

Urechea lui Van Gogh
sângerează deasupra orașului.

Printre copacii proaspăt tăiați
șuieră vântul unui sfârșit de lume
și veștile unui nou război.

Să scrii versuri în ceasul acesta
e ca și cum
ai tăia frunze la câinii
ce latră amarnic din lună.

Urbi et orbi

Umbra unui nor cade roșie pe fețele
și pe mâinile noastre
un tun de artilerie e ascuns în lanul cu maci.

Ne îmbată rachiul curat al nopții ce vine neauzită
furișându-se printre tufe de cătină și copaci.

Suntem umili soldați și nimeni nu știe ce vom fi mâine
pe patul armelor noastre cade roua ca o lacrimă pură.

Ascultăm psalmii păsării ce cântă neobosită
din amvonul frunzarelor
și dumnezeul verde al broaștelor
tocmai proclamă pacea
urbi et orbi.

O monedă

Arborele ne dăruiește o frunză și un fruct țepos.
Marea ne oferă o scoică și un pește.

Pe trotuarul fierbinte al orașului
tocmai se ivește
o rochie străvezie
sub care înfloresc pulpele unei femei.

Umbra ei ne aruncă o monedă de aur în inimă.

Pisica albastră

Fumul de la casa iubitei tale
își agață notele cântecului pe portativul unor salcâmi
inima noastră e gălăgioasă ca lătratul unui dulău
ce-și întâmpină stăpânul venit din război.

Calmă lângă pietrele zidului
toarce în umbră
pisica albastră.

Când cade zăpada

Când cade zăpada
e doar ca să ne aducem aminte
de mamele noastre de la țară
ce se roagă-n genunchi
pentru fiii plecați în armată
sau pe la școlile cele înalte.

Ferește-ne, Doamne, de cel rău
de falșii profeți
de clevetitorii cu vorbe otrăvite.

Cade zăpada pe negrii copaci

Pe scoarța lor neagră
ca inima noastră
prinse cu pioneze
afișe colorate
te invită la balul pompierilor.

În timp ce orașul arde
mocnit
sub privirea hienelor.

Ionel BOSTAN

„Problema ortodoxă” și chipul credinței

Dosarele Securității despre Biserică ne arată cu prisosință „cum gândea” un aparat și niciîntr-un caz „ce este” Biserica Ortodoxă Română. Biserica rămâne, în esență, o comunitate de credință și mântuire; rapoartele Securității sunt doar umbrele unei epoci. Le citim, le înțelegem, dar nu uităm lumina din altar, care nu intră în tabele, planuri și „măsuri”.

Oricine își poate imagina că din atenția serviciilor de informații nu poate fi scos nici un sector al vieții social-economice dintr-o țară, oricare ar fi aceasta. Nici în trecut, nici azi. Pentru că odată neglijat un segment, tocmai acela s-ar constitui în poartă de intrare a pericolelor legate de siguranța națională. Evident, și Biserica face obiect al muncii de intelligence. Cam cum stăteau lucrurile pe ultima sută de metri a socialismului de la noi, în această privință, ne putem construi o imagine lecturând recent desecretizatele dosare ale Securității (ACNSAS, Fond documentar, Dosar nr. 6173, ff. 55-69 și ACNSAS, Fond documentar, Dosar nr. 6173, ff. 70-71v). Astfel, rândurile de față le întemeiem pe un Raport din 9 mai 1988, în care este analizată activitatea desfăşurată de Securitate, la nivelul întregii ţări, în ”problema ortodoxă” şi care indică direcţiile de acţiune pentru viitor. De asemenea, am consultat ordinul transmis de Col. Rațiu Gheorghe, șeful Direcției I, cu ocazia convocării ofițerilor cu atribuții în problemă la data de 9 mai 1988, pe linia Cultului Ortodox, și Planul de măsuri, datat 17 iunie 1988, întocmit de ofițerii Serviciului din cadrul Inspectoratului Județean Iași, în vederea identificării și neutralizării „elementelor ostile” din cadrul Bisericii Ortodoxe Române. Dacă citim la cald paginile documentelor secrete ale anului 1988, găsim o Românie în care „problema ortodoxă” e tratată cu maximă atenție birocratică, cifrele curg și, dincolo de ele, răzbate ideea fixă a „controlului din vreme” ca să nu se nască „disidențe” sau „grupări ostile”, așa cum nota Direcția I în raportul din 9 mai. Biserica apărea în rapoarte ca un teritoriu imens, cu 12.342 de biserici, 8.500 de preoți, 103 așezăminte monahale și peste 2.000 de monahi și monahii, dar văzut preponderent ca „teren operativ”, nu ca spațiu duhovnicesc; accentul se muta de la slujirea de zi cu zi la „baza de lucru”, adică la oameni, locuri și dosare de ținut sub supraveghere. Când Securitatea își numără instrumentele, aflăm 1.220 de persoane trecute în „baza de lucru” pe subproblema „Cultul Ortodox” (61 în D.U.I., 1.159 în supraveghere informativă) și încă 1.073 de preoți cu antecedente politice sau penale „lucrați” pe alte linii, mai ales la „problema legionară”, unde ei reprezentau 72% din totalul cu antecedente; se conturau astfel rețele, fluxuri de informații, priorități și agende care aveau mai puțin de-a face cu viața parohiei și mai mult cu harta fricilor politice ale epocii. Limbajul documentelor e tăios și previzibil pentru anii ’80: apar „elemente ostile”, „manifestări anarhice”, „măsuri de contracarare”, iar la capitolul „amenințări” găsim preoți catalogați ca „nemulțumiți”, lucrări de sertar „necorespunzătoare”, elogii aduse unor clerici deveniți incomozi în exil și mai ales atenția fixată asupra asociațiilor văzute ca ilegale, în frunte cu „Oastea Domnului”, unde preoți tineri sunt pomeniți ca înlesnind întâlniri, cercuri de studiu și legături între localități. În același registru apar și grupări ca „Spiriți”, „Ceata Maicii Domnului” sau „Mucenicia Albă”, cu mențiuni despre avertizări, monitorizare și „prevenirea” unor acțiuni calificate drept „anarho-contestatare”. Dosarul surprinde și „frontul extern”: interacțiunile cu diplomați occidentali sunt citite exclusiv în cheie operativă, drept tatonări menite să identifice fisuri; după o recepție eșuată cu ierarhi la începutul lui februarie 1988, urmează deplasări mai dese și discuții în care se ating teme ca relația Biserică–Stat sau „suferințele” credincioșilor, iar concluzia ofițerilor e că trebuie „permanentizate” atenția și filtrarea contactelor. Din aceste pagini nu răzbate un dialog teologic, ci o contabilitate a riscurilor, cu mitropoliți, episcopi și preoți trecuți prin filtre de suspiciune. Când coborâm din planul național în teren, cazul Iași dă măsura metodică a epocii: în 17 iunie 1988, Inspectoratul Județean redactează un „Plan de măsuri” cu termene, responsabili, liste și sarcini foarte concrete, de la reanalizarea „bazei de lucru” până la verificarea ierarhilor, folosirea „mijloacelor speciale” în spațiile sensibile și revizuirea surselor care nu livrează sau sunt „nesincere”. E un mecanism cu multe rotițe: controlul contactelor dintre cler și cetățeni străini, radiografierea locurilor unde „pot apărea acțiuni ostile”, stabilirea necesarului de recrutări „până la finele anului” și raportări periodice către Direcția I. Același plan precizează, pe rând, că trebuie analizată situația tuturor ierarhilor din Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu accent pe trecutul lor, pe legături prezente și pe rolurile jucate de-a lungul timpului, că seminariile și institutele teologice au nevoie de o „încadrare informativă” la nivelul cadrelor, elevilor și studenților, pe ani de studiu, și că la intrarea în aceste instituții e util un filtru care să evite „descendenții” din „Oastea Domnului” sau din filierele fostei mișcări legionare; în paralel, sursele sunt instruite să contribuie cu texte în reviste bisericești pentru a contrabalansa percepțiile externe despre libertatea religioasă în România. Din aceeași logică rezultă „curățenia” periodică a rețelei: până la 30 septembrie 1988 trebuie verificat „întregul potențial informativ”, iar sursele care încurcă, induc în eroare sau joacă dublu sunt fie excluse, fie ținute în contact „în scop de dezinformare, derutare, compromitere și izolare”, ceea ce arată că aparatul urmărea nu doar culegerea de informații, ci și modelarea activă a mediului prin operațiuni influențatoare. Rapoartele recapitulau totodată felul în care ofițerii vedeau „deficiențele” din teren: prea puține resurse operative, prea puțină muncă „de la om la om”, o rețea adesea „fățarnică” și slab instruită, contacte cu străini scăpate din vedere și, pe alocuri, cazuri de plecări peste hotare neanunțate sau definitivate; ca răspuns, se cerea cooperare mai strânsă între compartimente (inclusiv cu cei de pe „problema legionară”), fermitate față de „elementele dușmănoase” și o mobilizare mai clară a structurilor laice din jurul cultelor, de la Departamentul Cultelor până la consilii parohiale. Privind înapoi, merită spus limpede că aceste pagini spun cum gândea un aparat de stat, nu ce este Biserica; Biserica rămâne comunitatea liturgică, cu oameni concreți, cu parohii în care continuau botezurile, cununiile, spovedaniile și liturghiile de duminică, într-o normalitate mereu negociată cu contextul politic și administrativ al vremii. Rapoartele folosesc etichete tari, însă ele nu pot cuprinde trăirea personală a credinței; de aceea lectura lor cere discernământ: să nu confundăm vocabularele fricii cu realitatea duhovnicească din altar. În același timp, chiar aceste documente consemnează că există și preoți, seminariști sau laici implicați în mișcări de reînnoire spirituală, unele intrate pe lista „ostilităților”, dar pe care oamenii le trăiau ca pe o formă firească de viață credincioasă; pentru ofițeri, ele erau „rețele”, „influențe” și „semnale”, pentru cei din parohii erau cercuri biblice, prietenii, pelerinaje și încercarea de a trăi frumos în comunitate. Tensiunea dintre aceste două feluri de a vedea lumea e, poate, cel mai grăitor accent al acelor ani: între registrul securitar și cel eclezial se întinde o prăpastie pe care nicio notă operativă nu a reușit să o umple. Cazul Iași ne arată și un detaliu adesea trecut cu vederea: în scenariu nu intrau doar „verificări” și „raportări”, ci și „mijloace speciale” în locuri-cheie, contactări deliberate ale „vârfurilor cultice” pentru a fi ținute „sub influență”, ba chiar planuri de a folosi canale bisericești pentru a genera texte care să prezinte „realitățile” din țară într-o lumină convenabilă; e o dovadă că aparatul voia să joace și ofensiv, nu doar defensiv. Dacă e să tragem o linie, dosarele nu ne cer să dăm verdicte despre credința cuiva, ci să înțelegem mecanica unui regim care a încercat să traducă totul — inclusiv religiosul — în grile de acces, control, influență și prevenire, cu cifre, termene și planuri. Dincolo de tabele, rămâne însă ceea ce nu poate fi notat în registre: oamenii care au continuat să se închine, să se roage și să-și caute mântuirea; iar respectul datorat Bisericii înseamnă, aici, să citim aceste file fără patimă, cu mintea limpede, să nu idealizăm, dar nici să nu caricaturizăm, și să înțelegem că libertatea religioasă de azi s-a născut și din lecția unor astfel de hârtii. În fine, utilul practic al acestor texte e că ne arată ce să nu repetăm: tentația de a privi credința exclusiv ca pe un obiect de „gestiune” de stat, presiunea de a confunda pastorația cu „baza de lucru”, reflexul de a interpreta orice dialog cu lumea din afară drept „pericol” și ideea că adevărul unei comunități poate fi prins într-un plan de măsuri; istoria a dovedit, între timp, că asemenea planuri îmbătrânesc repede, în timp ce comunitatea de credință — tocmai pentru că e vie — merge înainte, cu bune și cu rele, dincolo de semnele de întrebare ale unui timp care a trecut.

DEPARTAMENTUL SECURITĂȚII NR. 1
DEPARTAMENTUL SECURITĂȚII NR. 4
DEPARTAMENTUL SECURITĂȚII NR. 7
DEPARTAMENTUL SECURITĂȚII NR. 9
DEPARTAMENTUL SECURITĂȚII NR. 5
DEPARTAMENTUL SECURITĂȚII NR. 2

Dionisie VITCU

Țineți cu poporul ca să nu rătăciți

„Cum pot gândi sus când umblu cu picioarele goale pe coji de nuci”

(I.L. Caragiale)

Șăd uneori în cerdac la umbra bradului și mă alin cu suspinul Copoului în răcoarea brațelor sale. Mă uit la guguștiucii îndrăgostiți cum își grijesc penele și gânguresc prin iarba îmbătrânită, arsă de soarele verii și la trandafirii târzii *frumoși* și *triști*. *E vremea Doamne, vara a fost lungă*... Toamna bate la ușă, e-n prag, ne aduce nopțile lungi, zilele ploioase, frig și griji noi.

Pe o creangă, în vârful pomului stă ca o *virgulă* neagră o pasăre solistă din stolul cârâitoarelor, locatare de drept în Iași, care-s în campanie permanentă pe valea Bahluiului, cu program fix; pleacă dimineața devreme și se întorc seara, oprindu-se pe Universitate, Bibliotecă, Filarmonică, Teatrul Național... locuri alese cu grijă de veacuri. *Virgula*, tristă, singură și beteagă, cu capul plecat, cu ochii închiși, cu o aripă atârnându-i așteaptă o ambulanță...

E toamnă iar..., oare ce ne mai așteaptă? Mă uit la brad, mă uit la guguștiuci și-mi opresc privirea pe *virgula* de sus. Mă întristez și gânduri pesimiste mă încearcă.

Amu, într-o noapte m-am visat desculț pe cale prin apă tulbure, mocirlă și glod, și-am întâlnit un suveranist cu o *țâpișcă* în mână cătând adresa văduvei *Eroului necunoscut*... m-am scuturat și mi-a sărit somnul. Tălmăcindu-mi visul... apa și glodul înseamnă *necaz* și *scârbă*. S-a adeverit. Mai marii zilei reformează întruna statul și astupă *borta din buget*, făcută de înaintașii lor, cu pensiile *plebeilor*. Mi-au ras o sumă frumușică, mult mai mare decât aceea cu care mă plătea în Teatru d-na colonel pentru rolul principal din *Scrisoarea*. Trist, dar adevărat. Iarăși *strângem cureaua*. La noi, aici, la gurile Dunării nu domnește Legea, nu funcționează. Ce e astăzi obligatoriu, mâine nu mai e; ori face excepție, ori nu se aplică, ori s-a abrogat, ori se „interpretează”... „*Res, non verba*!”

După `89 ciocoimea, cu *beizadelele* lor, îmbogățită fraudulos, proprietarii de moșii, păduri, ape, înalții funcționari cu fii, fiice, nepoți posesori de CV-uri false, se rotesc în fotolii la vârful țării, își cară banii, bijuteriile și averile în țări cu legi sigure și *se scutesc* de obligații prin *Legi speciale*, făcute anume să-i apere ca „*speciali*”. În *Grădina Maicii Domnului* sunt minuni, dar reformatorii nu pot aplica *Parabola biblică* cu stăpânul care împarte slugilor talanții... „*cine are i se va mai da, cine n-are i se va lua și ce are*”. Tâlcul trebuie înțeles altfel în interes, în istețime, în curaj, în îndemn la creativitate.

Coaliția de guvernare a deschis cutia Pandorei și-au ieșit la iveală *monstruozități*, practici emanate și ocrotite de lumina bicisnică a unor legi ușor de escaladat, și chiar făcute cu *dedicație*. Jaful la banii din bugetul Statului n-a putut fi dosit de paravanul *arhitecților*, aleși ai poporului. Cum s-a ajuns la situația aceasta nu dă nimeni socoteală, făptașii o duc bine, vorba din popor... *și cu mațul plin și cu sacii în căruță*. Noi, *cei mulți și neajutorați strângem cureaua*.

Ivită ocazia asta (cu *groapa bugetului*) atipică, anormală, în contextul situației internaționale, mai cu seamă în vecinătatea noastră, politruci plimbăreți cu atitudini ce imită mari politicieni străini, fac declarații alarmante la unele posturi de televiziune în legătură cu *starea catastrofală* în care ne bălăcim și despre ajutorul ce-l oferim vecinilor noștri care îndură blestemul invadatorilor. Se dau salvatori de drept ai neamului și nu sunt lăsați să conducă Țara. Aleargă cu jalba prin Cancelariile străine, mobilizează diaspora (nu intelectualitatea) care trebuie obligatoriu să hotărască rezultatele alegerilor. Nu știm nimic despre acești apostoli plimbăreți prin străinătate care se plâng *de regim*, *de sistem*, dacă atunci când lipsesc de la obligațiile lor de serviciu *le merg leafa*, *sporurile*, *indemnizațiile*... după Lege. Au alternativă la *sistem*? Cine plătește materialele, pancartele, vestele, steagurile fluturate prin sălile Parlamentului și din ce fonduri? Sigur, o să ni se spună de moțiunile de cenzură... dar unde-s vorbitorii, cărturarii cu argumente care neagă corect, au îndoieli fondate și cred cu adevărat în cauza lor? După starea de bine în care atmosfera din Parlament îi învăluie, aleșii poporului nu par a fi îngrijorați de situație, de măsurile de austeritate luate de *coaliția de guvernare*. Nu se vorbește nimic despre contribuția lor... *materială* la astuparea *borții din buget*, nu se îngrijorează și nu se plâng de cosul cumpărăturilor familiale. Orice s-ar întâmpla veniturile lor sunt constante și poate neștirbite de aplicarea măsurilor de criză anunțate.

Prin belșugul de îndurări pe care-l va aduce fericirea noilor măsuri este și o recentă reformă a școlii românești... a câta? Generația mea s-a bucurat în copilărie și adolescență de multe reforme care au afectat mai mult corpul profesoral. Noi copiii, adolescenții eram datori să învățăm într-un program organizat de cele mai multe ori șase zile pe săptămână cu teme la șase obiecte. Ca și acum profesorii aveau de îndurat, și azi mulți vor trebui să *îngenuncheze*. Astăzi, însă, mai mult ca altădată legiuitorii trebuie să țină seama de anumite condiții obligatorii cerute de realitatea din teren și de zone, de posibilități în aplicarea unor măsuri. Învățătorul, profesorul, Omul de la catedră cu har în profesie trebuie respectat și stimulat în nobila sa misiune de a educa și modela conștiința unui popor civilizat. Prestigiul lor trebuie să rămână la rangul stabilit de marii fondatori ai Școlii românești, Spiru Haret, Constantin Angelescu - poreclit *doctorul cărămidă* pentru ctitoriile sale, izvoare de lumină în cele mai izolate localități românești. Muzee ar trebui să fie, nu lăsate în paragină, ca în Ibăneștii Dorohoiului unde pe terenul de volei, *oameni de bine* au ridicat o dugheană pentru comerț.

Virgil RAȚIU

De la îmbrăţişări cu o mie de braţe la revoltă

Despre finalul vieții umane s-au rostogolit scrise miliarde de cuvinte. Termenii folosiți în astfel de cazuri, în diferite contexte sunt nu de puține ori chiar „maiestuoși”, solemni. Despre moarte în general vorbesc și dezbat problema oameni de toată mâna. Savanții dezbat problema sfârșitului, a „fârșitului” lumii. Unii că da, alții că ba. Însă savanții și oamenii de știință nu cercetează, nu dezbat despre moartea în sine, moartea umană. Pe bună dreptate, de aici se poate deduce că *moartea* nu înseamnă *sfârșitul*, nici *finitudinea*.

În antologia de poeme și eseuri despre poezie, *Prințesa & Clipa mirifică* de Virgil Diaconu (Editura Contrast, Buc., 2024), autorul depune marturie lecții întregi despre moarte, despre *eliberarea* aerului/ spiritului de materie, dar nu despre sfârșit uman, nici al universului. Autorul cunoaște foarte bine că Universul (lumea) este infinit, care are un început și parcurge o expansiune calculată la miliarde de miliarde de ani, prin urmare se poate afirma că omul va avea sfârșit *in saeculum saeculorum*. Timpul prezent consumă necontenit din Timpul fără de margini astfel încât neîntrerupt trăim un Prezent, care este mereu prezent. În această necontenită confruntare de viziuni, timp, spațiu, materie, Virgil Diaconu scrie deschis despre Plecare ca și cum ar vorbi despre îmbarcarea într-un avion ca să cerceteze cu atenție din cele mai „înalte” ceruri cât de mic, cât de infim poate fi infinitul pe care îl percepem pe Pământ. *Plecare* este titlul poemului din care citez: „Încep să îmi pierd, cu încetul,/ degetele din săptămână.../ Gândurile mele sunt pline de măr/ și de virme.// Ieri am văzut copacii –/ și copacii au murit în vederea mea./ Ieri am văzut muntele –/ și muntele câmpie se făcea.// În curând gâzele îmi vor bate la ușă./ În curând suratele furnici/ mă vor duce cu ele./ Și bolta cu stele o vor duce cu ele./ Și femeile acestea despletite,/ aceste regine ale nopții/ își vor lua înapoi toate nopțile./ Toate nopțile de dragoste.// Încep să îmi pierd, cu încetul,/ degetele din săptămână.// Gândurile mele sunt pline de măr/ și de vierme” (p. 136).

Volumul pe care îl analizez are următorul sumar, organizat și asumat de autor fără rest, definitiv. Iată:

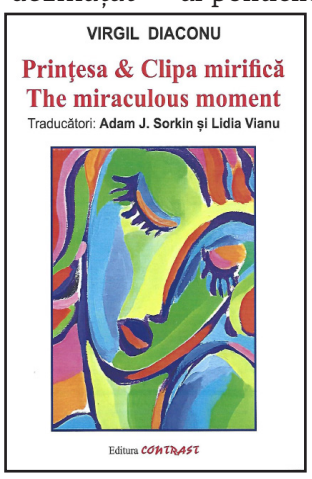

Toate pornesc de la iubirea dezmățat-androginică, la paranteze de ironii de kașmir, apoi la explozie și gelozie. De la iubire de magnolie violetă, la iubirea în cuiburi cu vrabii care ciripesc prea deocheat, apoi la plecarea din crinul, vexat la vederea atâtor altor chipuri cu talângi. De la iubirea sânilor ochioși, la renunțarea hranei cu piersici zemoase, apoi la înecarea privirii în locul unde apele nu sunt încă despărțite de uscat. De la *Tratatul despre fercire*, la *Tratatul rănilor fericite*, apoi la automutilare cu cuțite de diamant și lama sângerând de versuri. De la îmbrățișarea cu o mie de brațe, la dezbrățișarea cireșului, apoi la consumarea hulpav a toate cireșele. Și, brusc, se instalează anotimpul hibernal. Cuiva îi este frig... Din această atmosferă reîncepe *Facerea Poemului*. Iar versurile sunt fierbinți.

Părțile volumului sunt: *Prințesa* (Cartea întâi), cu subtitlurile *Prințesa* și *Chipurile zilei și ale nopții*; *Clipa mirifică* / ***The Miraculouse Moment*** (traducere în limba engleză de Adam J. Sorkin și Linda Vianu); texte literare: *Dragoste și frumusețe*, *Aurul și cenușa unor zile obișnuite* (Jurnal de nostalgii și răzvrătiri), *Tratat de poezie* sau *Îndreptări pentru poetul tânăr*; „Vagabond în lumină” (Postfață de Lidia Vianu), urmate de referințe critice și portret literar/ Literary Portrait (traducere în limba engleză Ali-Izi Bucur).

Cartea *Prințesa* este numai a Prințesei. Prințesa e ridicată în slava cerului apoi împământenită sub o mie de sărutări, pe urmă trimisă în fața Domnului să mărturisească o mie de săruturi, în timp Poetul lucrează neobosit la *Cartea Facerii*, la *Cântarea Cântărilor* pentru Prințesă, la geneza a ceea ce în general și particular numim Poezie. Prințesa este de-o frumusețe care tulbură pământenii și pământencele, tulbură Universul, iar poetul, Virgil Diaconu, cu uneltele cele mai simple, crează din frumusețea ei Dragostea, care se împarte numai lui și nu se sfârșește. De regulă Dragostea se poate împărți la toți, însă asta nu mai este treaba poetului. „Mie dragostea îmi trece prin inimă,/ și inima bate repede-repede,/ dar tu nici nu auzi bataia/ și îți vezi mai departe de treburile tale,/ tulburând cu frumusețea ta universul./ .../ Da, magnoliile și florile de cireș,/ zăpacitele narcise și florile de cais,/ crinii imperiali și frumoasa rochiță a rândunicii/ au ieșit în stradă să protesteze,/ pentru că tocmai ei i-am dat atâta frumusețe.../ Până și mâna Maicii Domnului/ a venit la mine și s-a plâns, ea,/ care este minunea minunilor.../ Vezi câte revolte ai iscat în Împărăție,/ câte mișcări de stradă?// Numai rândunicile s-au îmbracat în frac în cinstea ta/ și zboară în zig-zag cu gândurile mele prin cer...” (p. 67)

Poezia lui Virgil Diaconu trece cu sfătoșenie prin toate vârstele, chiar și cea închipuită a senectuții. Anii de juneț sunt numai ai lui, acaparați/ capturați total în propria subordine, gata să și-i ia oricând înapoi, pregătit în orice moment să-i risipească numai cu cine decid gândurile sale și celulele sale veșnic îndragostite, dar ținute sub control strict. Nu caută, nu se obosește să răscolească frumusețeți fizice, nu îl interesează. Personajul său știe într-o clipită în ce direcție îi bate inima. Inima lui are puterea să bată pentru o mie de brațe pregătite să îmbrățișeze Prințesa, steaua, până la contopire, până la amestecul fără de moarte, până la starea androgină. Astfel își vede el tinerețea, niciodată obosită sau plictisită. „Cu o mie de ochi te sorbeam în noptile tinere,/ în nopțile de douăzeci de ani./ Și cu o mie de brațe te îmbrățișam./ .../ Care sunt mâinile mele? Care sunt ale tale?/ După chipul și asemanarea Lui eram,/ amestecați și fără de moarte.// Durerea nu se născuse pe atunci,/ moartea încă nu intrase în lume./ Săruturile tale mă adunau de pe strazi/ cu stele cu tot, cu noapte cu tot./ Săruturile tale mă adunau de pe străzi/ din cartierul cuțitelor...// O alergare eram, cai tineri în galop./ O mare zbuciumată și fără țărmuri eram./ O dimineață plină de vrăbii./ O gălăgie de vrăbii erai în neliniștea mea./ .../ Ca un steag victorios peste oștirea învinsă/ este dragostea mea, ca un steag victorios!” (p. 59-60)

Îndragostit până peste cap, căteodată bucuria lui umblă în zdrențe. Nu, nu din pricina învăluritelor iubiri, nu din pricina nazurilor zvăpaiatei Prințese. Câteodată corpul și mintea lui se revoltă împotriva nenorocitelor nedreptăți sociale ce se petrec în jurul său în mod ritmic, îl revoltă cheagurile coclite al politicilor îndreptate împotriva societății, ale omului ca om „în timp ce gulerele albe ale democraturilor color/ se strecoara atât de abil printre degetele/ Justiției”. Poetul nu întocmește un rechizitoriu, după cum ar merita făptuitorii fărădelegii, ci strigă și se zbate bărbătește. „... Înainte de a scrie poezie,/ ieși în stradă și vezi ce se întâmplă./ Dar nu te mulțumi cu filmările de la distanță,/ ci fii acolo și aleargă cu Revolta pe strazi./ Și cere-ți, în cuvântul tău, drepturile!/ Nu te fă că nu vezi apocalipsa, Guvernul Absurdistan,/ și nu-i întoarce spatele./ Cine, dacă nu tu, să depună mărturie?/ Ajută-l pe cel rănit și ridică-l de la pământ.// Spune adevărul, cu nerv cu tot!...” (p. 93) „În ultima vreme,/ poezia nu se mai ia la trântă cu mistreții din Guvern/ și nu își mai face publice zilele negre.// În ultima vreme,/ poezia nu mai iese în stradă cu pancarte și revendicări./ Guvernul a scos din nou jandarmii în Piața Libertății/ să ne închidă gura.// .../ Tricolorul meu este scris noaptea,/ în Piața Victoriei, de lumina celularelor/ aprinse de tinerii demonstranți./ Acesta este tricolorul! Cel scris de inimile tinere!” (p. 96)

Atâta speranță poartă poetul în sinea sa, atâta dreptate și atâta dragoste îi palpită în artere, o așa nemaiîntâlnită forță răspândeste poetul in jurul său, atât de convins este că numai prin dragoste și iubire spița umană va supraviețui pâlpâitoarei apocalipse de la orizont, încât se vede lucrând alături de Binefăcătorul, reluând începutul și din nou începutul: „La început a fost îmbrățișarea – aș fi spus –, dacă mi-ar fi fost mie dat să scriu Cartea Cărților.../.../ Îmbrățișarea este mai mare ca lumea...” (p. 74) „... Uneori cred că tot El ne-a dat aceste aripi nevăzute,/ ca să trecem mai repede strada unul spre altul./ *Nimeni nu este singur*, a spus Domnul,/ deși eu deja te luasem în brațe cu o mie de brațe” (p. 28).

Poemele lui Virgil Diaconu sunt vii și clintite cu măiastră știință, sunt cioplite într-o materie spirituală proprie, necunoscută lumii, copleșitoare prin vibrația versurilor și a imaginilor lirice create cu diamantul. La fel sunt textele teoretice și tratatul/ crezul său despre poezie și lume. Ca oricare poet de calibru, Virgil Diaconu este unic și de neînlocuit.

C. CHIPRIAN

Dantelăria poveştilor de la căsuţa viorie

Încheind o carieră didactică remarcabilă, **Mihaela Suciu** se dedică literaturii, în special literaturii pentru copii. Este autoarea unui volum de poezie – *Oglinzile chemării* – și a unui volum de proză scurtă – *Amintirile nu încap într-o valiză*. Povestirile pentru copii din volumul *Căsuța viorie și bogata ei împărăție** deschide un univers magic, destinat copilăriei dintotdeauna și de pretutindeni, dar ancorat în realitatea satului argeșean al secolului XXI. Autoarea selectează detalii ale florei și faunei, ale fenomenelor naturale, ale obiceiurilor și tradițiilor, cărora le evidențiază magia. Farmecul se inițiază începând cu titlul rimat al textelor, care compun un poem ad-hoc, și evoluează prin acumulare de imaginar și de material lexical specific. Metafora centrală, „căsuța viorie” este decodată prin desenul de pe copertă și prin explicațiile din secvența finală: este o casă învelită în vrejuri de zorele, o casă cu mult „suflet”, care privește înspre drum, către sat, către munți și păduri, către micile viețuitoare și către evenimentele revelatoare.

Autoarea a lăsat căsuța viorie în fundal, ca personaj episodic, aducând în prim plan pe Iepurașul rătăcit, Vrăbiuța vorbăreață, Furnica îndrăzneață, Păpădia, Ghemotocul de arici, Bursucul cel naiv, Fluturele hoinar, Două zburătoare, Călătorul migrator, Cucul cel pribeag, Stăpânul cel norocos – ființe reprezentative pentru diverse tipologii și atitudini: dorința de libertate a păpădiei, condiția înstrăinării acceptată de mama-cuc, explorarea necunoscutului realizată de vrăbiuța pierdută în ceață, ambiția fluturelui de a deveni artist renumit, lenea motanului, grija față de mediu a melcului și intenția necontrolată de distrugere a omizii, imprudența iepurașului care se pierde în pădure și bunăvoința veveriței sfătuitoare, naivitatea lecuită a bursucului care l-a înșelat pe însuși vulpoiul, devenind salvatorul cocoșului prins în capcană, capacitatea furnicii de a-și stăpâni lăcomia și de a se limita doar la firimitura de pâine pentru masa de seară, curajul ariciului care se salvează singur, sensul existenței din perspectiva unei albine și a unei viespi, aspirația șoricelului de a patina.

Conform observației formulate de Clelia Ifrim, semnatara Cuvântului înainte, „o pedagogie subtilă însoțește fiecare povestire”. Semnificațiile atribuite viețuitoarelor sunt rareori cele tradiționale. Magia se creează mai ales la nivel lingvistic, prin dezvoltarea rimei interioare din titlul povestirilor. „Păpădia care și-a pierdut pălăria” este o referire specifică la fenomenul scuturării pufului vegetal. „Cucul cel pribeag pe-o creangă de fag” conturează un detaliu dintr-un scenariu străvechi, reinterpretat. „Vrăbiuța vorbăreață prizonieră în ceață” evidențiază o trăsătură străveche în context modern – comunicarea fără destinatar. „O furnică îndrăzneață și borcanul cu dulceață” reia o situația frecventă, găsindu-i soluția salvatoare. „Ghemotocul de arici stă ascuns printre urzici” este un titlu cu mare forță de vizualizare, ușor la ironic. Libertatea de mișcare în spațiul limbii române face deliciul cititorului copil, fără a-l determina pe acesta la solicitarea de explicații. Totuși, cunoștințele despre viețuitoare, plante și oameni implicate pot deveni folositoare.

Autoarea a încercat să creeze chiar și o variantă adaptată a cărții, în limba germană. Însă combinația prozodico-lexicală este intraductibilă. Acest volum, ca și acela de versuri pentru copii (*Mirările copilăriri*) o situează pe Mihaela Suciu între autorii avizați de literatură pentru copii, domeniu specific unui profesor cu experiență în predarea limbii și literaturii române, unui cunoscător al culturii tradiționale, dar și unei bunici dornice de a-și educa nepoții în contextul provocărilor culturale contemporane.

Mihaela Suciu, *Căsuța viorie și bogata ei împărăție*, București, ePublishers, 2023.

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (XXXV)

Sâmbătă, 1 mai 1997, Paris. Iubito, ieri am avut o zi groaznic de obositoare, când am ajuns acasă, abia am mai avut energie să mănânc, am căzut în pat și am adormit bușteан până în această dimineață, pe la 7,30. E 1 Mai, zi liberă pentru francezi, nu am ore, norocul meu, pe afară e o liniște mormântală. Dar iată filmul zilei de ieri: trezire la ora 8, plecare la școală, cinci ore grele, doar gramatică și texte, nu am avut energie pentru cursul de literatură. Secretara, madame Cario, este din nou foarte antipatică. Am rugat-o să mă ajute cu reprogramarea vizitei medicale, n-a vrut, nici alte informații nu mi-a dat, ca și cum ar fi vrut să-mi transmită: „Descurcă-te, asta nu e treaba mea!”. M-am descurcat: am telefonat la OMI - Oficiul de migrații internaționale și am cerut să fiu reprogramat! Mi-au cerut să transmit o fotocopie după convocare și o declarație în care să explic de ce nu m-am prezentat la timp. Am făcut asta. Voi fi reprogramat peste trei săptămâni! Mi-am pus un lacăt la dulapul meu din Grand Palais. Am aranjat, în ciuda opoziției și mormăielilor studenților, o recuperare pentru luni, 5 mai, între orele 8-11. O procedură complicată, anunțarea administratorei, schimbare la orar etc.

S-a revenit, printre o scrisoare a rectorului, la vechea programare: Orele se țin până pe 17 mai, examenele încep pe 20 mai și țin până pe 30 iunie. După terminarea orelor, pe la ora 15, iau o mică gustare din traistă (un sendviș cu șuncă) și mă duc la Sorbona să întreb care e chestia cu salariul. Salariul meu: 7400 de franci pe lună. Pe februarie și martie am luat 8400 de franci fiindcă mi-au plătit și săptămâna din ianuarie lucrată. Deci, salariul este de 7400 de franci, la care se adaugă o sumă de 8400 - impozabilă!, deci, vreo șase-șapte mii de franci, orele suplimentare, pe care o voi primi în mai. Acum în cont am 10500 de franci, acumulările din lunile trecute (februarie, martie, aprilie). Voi primi deci salariul pe luna mai, plus orele suplimentare și voi ajunge pe la 25 de mii de franci până la venirea voastră.

Am ridicat în sfârșit și cartea bleu de la bancă. Apoi la biblioteca Sorbonei, proceduri îngrozitor de greoaie, exact ca la noi. Am comandat patru cărți, după o jumătate de oră de așteptare, mi-a venit doar una, Guitton, *L'Actualité de Saint Augustin*. Sorbona nu se compară cu organizarea de la bibliotecile de la Freiburg, Heidelberg sau Konstanz, cu accesul direct la raft și computerizarea împrumutului. Sunt foarte dezamăgit. Va trebui să caut alte biblioteci. Poate Tolbiac, care e și mai aproape de mine. A trebuit să fac o vizită să văd în amănunțime despre ce este vorba. Vizite și prin câteva librării. S-a făcut seară. Ajung acasă literalmente la capătul puterilor, mănânc și adorm.

Acum îi scriu un răspuns lui Sebastian Tcaci, la New-York. Îmi scrie că e disperat, nu se poate adapta, urăște America și spiritul americănesc, zice el, mercantil, pustiu, lipsit de spiritualitate. Îi voi răspunde filozofic, pe tema „fericirea nu o găsim în această lume, ci în împărăția lui Dumnezeu”, dar că, dacă tot suntem condamnați să trăim, dacă trebuie să trăim, patria e, totuși, locul cel mai suportabil.

Revin seara. După o masă frugală (brânză, ouă fierte, ultimele), pe la ora 13, ies în oraș cu gândul să urmăresc manifestația muncitorească de 1 Mai. Niciun semn că va fi începând cu ora 14, pe traseul tradițional, între Place de la République și Place de Nation. După puțină bâjbâire, o iau pe bulevardul Voltaire, între cele două mari piețe, dar nici urmă de manifestație! Nu mai merg până la capăt, deja eram prea obosit. Renunț și mă întorc acasă. Scriu scrisori lui Sebastian Tcaci și lui Liviu Antonesei, citesc *Le Monde* (un număr mai vechi). Imediat, îi voi scrie și Luminiței Fassel o scrisoare, în care să-i cer să-mi paseze mie (nouă) adresa ei din Jena, cât vom sta acolo. Cină: compot de piersici, brânză, unt.

Vineri, 2 mai 1997, Paris. Încă o zi de singurătate. Sunt totuși bolnav, înfundat, îmi curge nasul, mă înțeapă mijlocul, dorm agitat. M-am sculat la ora 8 dimineața, o felie de cozonac și un iaurt și încep o serie de biseptol. Am un tonus foarte scăzut. Sunt dezamăgit, mai ales de biblioteci. Ce voi face după ce termin Augustin? Mai rămâne Biblioteca Națională de la Tolbiac și cea de la École Normale d'Etudes Supérieures, dacă nu o fi exclusivistă! Până la masa de prânz, pe care o voi lua la cantină, din nou lucru la Augustin. Ieri am terminat cartea a XI-a și am început-o pe a XII-a, largul comentariu al primelor versete din Epistola către Romani.

Atenție! Notează pe o fișă separată toate indicațiile mele referitoare la venire, ca să nu uiți ceva. Important: scrisoarea de la episcop cu recomandarea pentru Münster, prin părintele Bulai. Apoi, de adus cu tine patru exemplare din *Aeterna Latinitas*, pentru cadouri, pe unde ne-om duce. De asemenea, în cazul că vom sta la călugări (călugărițe), să avem pregătit un cadou adecvat: un mileu, un covoraș, ceva „artizanal” sau niște oale de lut! Așa se obișnuiește, așa am dat când am fost cu rectorul Gheorghe Popa, în drum spre Konstanz, găzduiți anul trecut la Salzburg, la un cămin catolic. Vezi tu, te orientezi, o mai întrebi pe Mariana Purțuc ce și cum. O să-i scriu și eu o vedere și o să o rog discret. I-am și scris-o deja. Am fost la masă la cantină: pulpă de pui cu cartofi prăjiți și fasole, salată, o banană, o portocală, o chiflă. Am vorbit cu Eliza la telefon, încă nu a făcut invitația pentru voi, a zis că o va face luni. O pistonez cât pot. Mâine îi am invitați la mine, la masă. O fac cu drag, cu inima deschisă, au făcut atâtea pentru mine. Vreau să pregătesc ceva special, mă duc să fac cumpărături, Sper să mă descurc cu 100 de franci. Mă simt mai bine, rufele mi s-au uscat, am strâns „culmea” întinsă de la un capăt la altul al camerei, lucrez cu entuziasm și aplicație la Augustin, deși nasul îmi curge și sunt înfundat. Afară e un soare foarte puternic. Din păcate, nu pot sta cu geamul deschis, fiindcă mă deranjează zgomotul străzii. Comisioanele nu le-am rezolvat, mi-e lene să dau telefoane peste telefoane!

Nu uita: aranjează cu Adrian să-ți ia el de la contabilitate banii de concediu și să-i pună la CEC sau să cumpere dolari. Același lucru cu salariul meu pe concediu, cât o fi, prin Alexandru; 15 iunie este duminică, dacă te hotărăști să pleci cu autocarul, pleacă de pe 13, vineri, ca să câștigi timp. Nu uita să iei la tine, la viză, pentru orice eventualitate, și actele care mă privesc (contractul, plus hârtiile pe care, nefiind sigur că ți le-am lăsat, ți le mai trimit o dată!).

E ora 9 seara, am terminat preparativele pentru ospățul de mâine, când voi avea invitați. Meniul va fi următorul: Antreuri: salam de Sibiu, telemea, pate de țară. Apoi: ciorbă de văcuță (carne, roșii în bulion, delicioase, cartofi, morcovi, ceapă, tăieței, ardei, lămâie, și cu o oră și jumătate de muncă). Apoi: orez special, se fierbe într-o punguță, plus sote de ciuperci proaspete (ciuperci întregi, ulei ceapă, morcov, ardei, usturoi, pătrunjel, roșii, pastă de roșii, unt). Apoi (prăjit pe loc): grătar de mușchi de porc, salată (salată, ceapă, castravete, roșie, morcov ras, ulei, oțet, pătrunjel și la alegere, telemea deja uscată și rasă). Pâine de țară la discreție. Desert: cozonac, chec cu cireșe, portocala (rămasă de la cantină și păstrată) sau, la alegere, dulceață de caise. Băuturi: bere la cutie și bere la sticlă, ambele blonde, dar diferite, suc de portocale, apă. La urmă: câte un pumn de fistic. Toată afacerea m-a costat 120 de franci, dar îmi rămâne și mie câte ceva, sper, pentru vreo două zile. acum supraveghez sote-ul de ciuperci să scadă, după ce am mâncat o porție de ciorbă de văcuță (oare a fi nebună sau nu, văcuța!?). Oricum, laburiștii lui Tony Blair au câștigat alegerile în Anglia, francezii sunt și ei în dârdora alegerilor, bat apa în piua electorală, iar mie puțin îmi pasă, eu ascult în draci muzică clasică, afară din timp/Olimp! Alchimia bucătăroasă, deși mi-a luat timp, mi-a întărit moralul. Și asta e doar o mică repetiție pentru ce va fi masă festivă, la venirea voastră! Le-am scris Marianei Purțuc și Luminiței Fassel, cu rugămintea de aranjament hotelier la Münster și, respectiv, Jena. Acum, încă vag flămând, dar cu pofta de mâncare tăiată, ca orice gospodină veritabilă, mă întorc la *Confesiuni*, cartea a XII-a, capitolele despre înțelesul creației ex nihilo. Ar putea merge mai repede, dar pritocesc bine fiecare frază, atent să înțeleg bine gândul lui Augustin, dar și să sune bine, fluent și limpede în românește. Sote-ul fierbe și scade în continuare. M-am pricopsit cu o ditamai bășica în cerul gurii, încercând un cartof fierbinte din ciorbă ! Cu ocazia asta - madelaina lui Proust!- mi-am adus aminte, numai bine, că trebuie să iau cele două pastile de biseptol. Vecinul meu, doctor Traicov, bulgarul, mișună mereu prin baie, în chiloți. Așa încât am mai lăsat și eu din scorțoșenie. Dar dialogul încă nu se încheagă. Se pare că suntem amândoi la fel de taciturni și necomunicativi. Azi dimineață, ieșind din baie, m-am speriat de el, uitasem de prezența lui. Face duș zilnic, ce vrei, doar e doctor! La radio a fost Haydn. Urmează *Concertul no 1 pentru pian* - celebrul! l-am ascultat împreună pe unul din primele noastre discuri când eram, vai! atât de tineri - de Johannes Brahms. Oare nu mi se va apleca de atâta muzică clasică? Ce mândru sunt de mine, dar câtă oare furtună nu reprim în adâncuri? Uit mereu cât sunt de singur și, uneori, ca acum, îmi aduc aminte cu înfiorare.

Cimitirul Montparnasse, alături de o versiune din 1910 a Sărutului lui Brâncuși

Dragă Dinu, acum mă adresez numai ție: nu am primit încă scrisoarea cu care îmi ești dator. Dă-mi voie apoi să-ți dau un sfat: concentrează-te pe învățătură în această ultimă lună, ca să închei bine anul școlar și să ai o vacanță fără remușcări, aici la Paris și în Germania, pe unde o să mai mergem.

Sâmbătă, 3 mai 1997, Paris. E seară, ora 8 și sunt din nou singur. M-am sculat dimineață normal, la 7,30, după toaletă am ațipit din nou până la ora 9, apoi am coborât și mi-am luat *Figaro magazine* (se vinde împreună cu ziarul curent, plus programul TV și magazinul pentru femei, total 25 de franci). Nu am avut încotro, trebuie să mă țin la curent cât de cât cu lumea în care trăiesc. Apoi, am pregătit prânzul pentru invitații mei, masă împodobită etc. Dar ei mi-au tras clapa: au venit pe la ora 4, în loc de ora 1 sau 1,30, cum ne înțelesesem. Nu erau nici acasă, la telefon, așa că am intrat la bănuieli sumbre. Când colo, umblaseră prin magazine să-i cumpere de îmbrăcat Roxanei. Le-a plăcut foarte mult masa, cred și eu! Discuții, apoi au plecat pe la 7,30 seara. Curățenie, spălat vase și iată-mă iar singur și trist. A fost o zi infernal de călduroasă! Acum e noapte, s-a răcorit, pot să mă reapuc de lucru.

Mâine, plănuisem să mă duc la Louvre (e duminica gratuită!), dar amicii m-au invitat la o expoziție de nu știu ce, unde au invitații. Voi vedea, mă voi hotărî mâine dimineață! Eliza mi-a promis ferm că luni îmi va face invitația pentru voi și o voi expedia imediat. Probabil că vei primi această scrisoare mai întâi (împreună cu plicul cu celelalte două documente) pe care le voi expedia luni dimineață. Cam asta e! Acum vreo două-trei ore de lucru, înainte de a mă culca. Sunt deja trei zile de când stau doar acasă, deja am început să am sentimentul carceral. Vechea dilemă: când stau în oraș prea mult obosesc, când stau prea mult acasă, mă sufoc.

Duminică, 4 mai 1997, Paris. Dimineață, ora 9, după ce înghit ciorba de văcuță, rămasă de ieri, telefonez Elizei să vedem ce vom face. Se contramandează vizita proiectată la expoziția de la Versailles, căci ea lucrează! Hăulică i-a chemat la lucru, pregătesc, împreună cu diaspora, vizita secretarului general UNESCO la București, Federico Mayor: programul vizitei, protocolul discuțiilor etc. Așa că mă duc singur la Louvre, profit de duminica gratuită. Zi însorită, am regretat că mi-am luat haina, e prea cald. La coadă, lungă, merge repede, în curtea principală, în jurul Piramidei, vreo jumătate de oră. Ustensilele turistice (geanta cu binoclul, sticluța cu apă, aparatul foto și umbrela) devin prea grele. Privesc prin binoclu statuile care înconjoară, pe frontonul palatului, toată curtea: marii oameni ai Franței, de cultură și știință, de la Rablais, Froissart, Abélard, până la Condorcet și alții. O selecție destul de arbitrară. Turisticeala obișnuită, toate neamurile, japonezi, nordici, unguri, ruși și mai rar, câte un român. Deja familiar, puțin cam plictisit și blazat, mă duc întâi la parterul aripii Richelieu, antichitățile mesopotaniene: *Codul lui Hammurabi*, bazalt negru, am puțină emoție, cel mai vechi cod de legi, bogăție de exponate, Babilonul, Asiria, Ur, Urruk, cele mai vechi civilizații sumeriene, miile de tăbliță scrise, basoreliefuri cu lei, tauri și ființe fantastice. Apoi aripa cu sculptură franceză și, la urmă, etajul al doilea, din nou, pictura franceză. Trec repede, deja, peste o oră am obosit, nu mai pot fi atent. Toată vizita, între 10 și 13. Apoi, cu metroul, din nou acasă, prânz frugal: salam de Sibiu și brânză, salată. Somn de după-amiază până la ora 6, ora de acum. Mă apuc de lucru. Mâine, luni, la ora 9, am recuperarea programată a orelor lipsite în prelungirea vacanței. Moment de spaimă în fața oceanului de clipe, minute și ore pe care îl mai am de trăit singur. Tăcerea asurzitoare, parcă aș fi un eremit care a făcut legământul tăcerii. Noroc cu Sfântul Augustin, în care mă cufund ca într-o baie binefăcătoare și securizantă. Oare ce faceți voi acum? Vă aștept cu nerăbdare, deși Parisul a cam început să mă plictisească. Sentimentul nerăbdării și al curiozității inițiale s-a consumat. Aștept venirea voastră ca să-l retrăiesc prin voi.

O oră de nebunie! Nu știu cum să povestesc, să mă calmez prin relatare! Confruntare bestială cu absurdul. Răscolirea spaimelor, pragul nebuniei! Când să ies să dau niște telefoane, nu găsesc cheile, mormanul de chei, lucrul cel mai important, toate ușile de la cămin, la facultate, la toate dulapurile. Știam că trebuie să fie în casă, altfel nu aș fi putut intra, iar afară nu am mai ieșit. De obicei le țin într-un cui în fața ușii camerei sau în buzunar. Nu-s! O oră de căutare minuțioasă, absolut peste tot, inclusiv în colțuri unde nu aveam ce căuta. Halucinații, amestecul timpurilor, pierderea încrederii în propria memorie și în propriile simțuri. Răscolirea bob cu bob a gunoiului, toate sertarele, buzunarele, valizele, geanta, așternutul, totul. De zeci de ori buzunarele! Încep să-l bănuiesc pe bulgar ca mi le-ar fi luat, poate, uitate în ușa de la cameră, cât am dormit. Mă duc să-l caut, nu e acasă Epuizat, la pământ, mă odihnesc, fără vlagă și fără idei, redus la spaimă primară, cea a diavolui! Reîncep căutările: erau într-un cui de care atârn haina cu care am ieșit astăzi. Doamne, Doamne, ce mă fac? Cât sunt de împrăștiat! De zeci de ori am trecut la câțiva centimetri de ele. O să râdeți, poate, citind această pățanie, dar e mai mult de plâns!

Emil NICOLAE

„Drama” ascunsă a poetului Lucian Mircea

Între cele două sintagme folosite simultan, ”generația pierdută” și /sau ”generația războiului” – referitoare la scriitorii români emergenți în perioada celui de-al Doilea Război Mondial (1938-1945) –, un sens mai precis cred că are cea din urmă, consacrată prin cercetarea lui Emil Manu (v. *Generația literară a războiului*, Ed. Curtea Veche, Buc., 2000). Pentru că, altfel, ”scriitori pierduți” vom găsi în aproape toate generațiile din cauza evoluției ”nesistematice” a culturii noastre. Iar în privința poeților cuprinși în această categorie de scriitori, un gest remarcabil a făcut nu demult Claudiu Komartin, antologând 20 de nume într-o carte menită să stabilească nivelul valoric atins de generația în discuție (v. *Sârmă ghimpată. Când focurile se vor stinge printre ruine. Poeți ai generației războiului*, Ed. Cartier, 2018). Lectura pune probleme de estetică în primul rând, firește, dar în cazul nostru background-ul existențial al autorilor devine inevitabil. Ceea ce se înțelege și din prezentarea lui Mihai Iovănel de pe coperta a patra: ”I s-a spus generația războiului – e generația de poeți formată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, care, reprimată de cenzura antonesciană, se pregătea să se afirme după 1944. I s-a mai spus generația pierdută, pentru că reprezentanții ei au fost fie înghițiți de închisorile comuniste, fie confiscați de aparatul de propagandă, atunci când nu au ales (au fost siliți să aleagă) cariere anonime, departe de poezie...”.

Încât, cu antologia lui Claudiu Komartin în față, m-am întrebat câți asemenea scriitori, cu destinul frânt, s-au mai topit în meandrele istoriei? Și memoria afectivă mă trimite, obsesiv, spre poetul Lucian Mircea, adică fostul meu profesor de matematică și mentor literar, Constantin Borș (13 mai 1912 –10 ian. 1998, Piatra-Neamț)... Nu l-am văzut niciodată stând jos, aşezat pe un scaun, pe un fotoliu sau pe vreo bancă: în clasă, la şcoală, era mereu în picioare şi sprijinit cu cotul de un pervaz al ferestrei (având privirea saşie, nu ştiai dacă-l urmăreşte pe elevul de la tablă sau pe altcineva); în cerdacul casei sale din strada Plutaşului (nu departe de intersecţia cu actualul Bd. Decebal, fostă str. Col. Roznovanu, fostă str. I.V. Stalin, fostă str. Bicazului, la câteva zeci de metri de fosta locuinţă a ”Braunerilor”, despre care habar nu aveam pe-atunci!) mi-a vorbit de nenumărate ori cel mult sprijinit de balustrada din lemn; în lăuntru, în prima cameră din dreapta, când stăteam la masa ovală şi îi citeam versuri, îl simţeam cum se plimba prin spatele meu, până în momentul în care primeam în scăfârlie bobârnacul de alint şi auzeam ”tolomacule, ai nimerit-o!”, ceea ce însemna că i-a plăcut. În sala Casei de cultură destinată reuniunilor cenaclului literar, unde el m-a invitat prima dată, vreme de două ore dădea ocol mesei la care stăteau condeierii şi din această postură, din mers adică, l-a pus la punct pe ”poetul regional” sosit de la Bacău să ne înveţe cum să scriem despre ”fabrici şi uzine”, nu despre flori şi căprioare!

GR.C. MOISIL și CONST. BORȘ (1968)

Perioada în care l-am cunoscut eu (începând din anii 1960, până la decesul său), prof. Const. Borș, alias poetul Lucian Mircea, era preocupat deopotrivă de predarea matematicii – la Liceul ”Calistrat Hogaș” din Piatra-Neamț (după ce, anterior, activase la Liceul ”Petru Rareș” din același oraș) – și de promovarea tinerelor talente literare, în revista școlii, la cenacluri și în paginile culturale ale ziarelor locale. În acest sens, din discuțiile pe care le aveam, am înțeles că modelul pe care-l urma a fost poetul Ion Barbu (respectiv, matematicianul Dan Barbilian). În primii ani ai relației noastre, încă nu cunoșteam detalii din biografia profesorului (modestia îl oprea să vorbească excesiv despre sine, cum se întâmplă azi!). Dar o legendă îl urmărea în cercul de cunoștințe comune: placheta de versuri pe care a publicat-o în 1943, sub titlul *Tristul destin* (semnată Lucian Mircea și tipărită cu sprijinul Asociației profesorilor secundari – secția Piatra-Neamț, la Ed. „Librăria Românească” V. Ionescu, Piatra-Neamț) și pe care ezita să o arate tuturor. Eu am văzut-o într-una din vizitele pe care i le făceam acasă, reușind să mi-o procur mai târziu, în postumitatea autorului. Reproduc aici un poem reprezentativ pentru maniera în care a fost scrisă, pentru calitatea compoziției și ca motivație a faptului că o asociez ”generației războiului”:

Eu am să plec...

În sălile albe şi lungi de spital,
Sufletele au numere negre pe uşi.
Pe patul tăcerii, odăile goale
Fac socoteala bolnavilor duşi.

Pe aici, undeva, e numărul meu...
E lângă mine, ori poate departe?
O palidă soră aşteaptă zâmbind
Dragostea mea, alături de moarte.

Eu am să plec curând, la fel cu ceilalţi,
Pe albele dricuri cu roate de gumă...
Printre pereţii jilavi şi înalţi
Un doctor va spune surorii o glumă.

În locul unui comentariu subiectiv, inevitabil, prefer să adaug în continuare concluzia criticului ieșean Florin Faifer după lectura plachetei *Tristul destin*: ”Tristețea (<tristețea de strigoi>) și negrele presimțiri invadează un decor acoperit, ca un linoliu jilav, de semnele toamnei. S-a înstăpânit o <vreme putrezită>, podidită cu <cenușă vânată de zări>. Ploi nesfârșite cad, <sinistre vânturi> îngheață sufletul risipind firavele iluzii. Totul e supus năruirii și uitării în peisajul cenușiu peste care se abate <suflarea morții>. O figurație ca și simbolistă (helești deșert, parcul părăsit, porturile fără viață, crucile din țintirim, cheiul dezolant, gările pierdute în ceață), în care <sicriele de plumb> au un sunet bacovian, ar vrea să comunice senzația de pustiu și deznădejde...” (în *Convorbiri literare*, august 2003).

Nu știu dacă acest debut editorial ar fi fost suficient ca să propulseze o carieră literară peste timp, în anii postbelici, cum s-a întâmplat în cazul unora dintre membrii ”generației războiului”. Mai degrabă aș spune că nu, fie datorită atributelor personale care-l caracterizau pe omul Const. Borș / Lucian Mircea (exces de îndoială, modestie, timiditate și un accentuat gust al provinciei), fie datorită prevalenței pasiunii pentru matematică și vocației padagogice. Oricum, alegerea carierei de profesor i-a adus satisfacții concrete (recunoștința unor generații întregi de elevi, publicarea de studii în reviste de specialitate și manuale, colaborări de anvergură – acad. prof. dr Grigore C. Moisil sau prof. dr docent Adolf Haimovici, recunoașteri oficiale – profesor emerit, cetățean de onoare al orașului Piatra-Neamț ș.a.m.d.).

Însă multă vreme, după război, Const. Borș / Lucian Mircea a continuat să rămână aproape și de literatură. A publicat versuri și articole, sub presiunea ”noilor orientări” (în *Adevărul literar și artistic*, *Contemporanul*, *Universul literar*, *Jurnalul literar*, *Națiunea*, *Iașul nou* / *Iașul literar*, *Ateneu* etc.)... Departe, totuși, prea departe de spiritul ”generației războiului”! Ba chiar a participat la organizarea vieții culturale locale (cenacluri, antologii literare), la un moment dat ajungând secretarul Filialei Neamț a Uniunii Scriitorilor (care a funcționat în perioada construirii Hidrocentralei ”V.I. Lenin” de la Bicaz). Poetul reușise să-și facă prieteni chiar în mediul literar național, Nina Cassian fiind unul dintre ei. Iată ce nota ea în propriul jurnal (în ”aprilie, 1950”): ”Călătoria Roman-Bacău-Piatra-Neamț mi-a prilejuit multe bucurii și experiențe. Am învățat să am mai mult simț de răspundere când scriu versuri sau muzică. /.../ Apoi, revelația Piatra-Neamț. Oraș încântător, înălțat pe pietre albe, înconjurat de munți cu nume muzicale: Cozla, Pietricica, Cernegura... Cum au fost primiți scriitorii? La gară, o fanfară, apoi, cu ea în frunte prin oraș, până la locuința mea și a Mariei Banuș – un adevărat iatac. Totul pregătit cu minuțioasă dragoste. Deasupra patului, o lozincă:<Bine ați venit, scriitori ai poporului!> Glastre cu flori. La festival, două eleve ne înmânează mătișori, violete și ghiocei. Masa ni se pregătește acasă. Atenții peste atenții. Semnăm într-un catastif special confecționat, cu un condei și o călimară pe copertă. Toate i se datoresc lui C. Borș, profesor de matematică și poet sub numele de Lucian Mircea. E un om mic de statură, cu privire ușor încrucișată, cu o gură frumoasă, cam știrbă, drept care și-o acoperă tot timpul cu mâna. Vorbește abia auzit, e inteligent, uneori biciuitor, totuși timid până la exasperare. Ne-am despărțit greu, plini de o veritabilă tristețe, cu făgăduială de a ne scrie...” (v. *Memoria ca zestre*, Ed. ICR, București, 2003).

Recunosc că, după dispariția profesorului / poetului, am încercat în repetate rânduri să-mi explic schimbările petrecute în viața lui și opțiunile pe care le-a avut. Mai ales în raport cu o virtuală ”carieră” scriitoricească. În parte am reușit să înțeleg anumite lucruri, în parte nu... Dincolo de ideologie, m-am concentrat asupra omului. Probabil că pe ”domnul Borș” (așa îi spuneam noi, foștii elevi și apropiați) nu era făcut să lupte împotriva ”vremurilor”, precum alții (de exemplu Dimitrie Stelaru, caracterizat astfel de G. Călinescu: ”...boem adevărat, ducând o viață imposibilă /.../ trăind în stilul lui Edgar Poe, într-o continuă blândă euforie, are nota lui personală...” – a reușit să se salveze, să supraviețuiască în / prin literatură, după ”generația războiului”). De aceea ”Domnul Borș” poate fi asociat mai curând ”generației pierdute” (în sensul conferit de Mihai Iovănel – v. mai sus), acceptându-și destinul omenesc, ”prea omenesc”, cu slăbiciunile și condiționările lui, interioare și exterioare. Aparenta ”viață liniștită”, cu aparentele ei izbânzi conjuncturale, dar și cu pierderile, ascundea de fapt o dramă... Așa am înțeles!

D`ale lui Badea Scârțan

Ioan ȚICALO

Mariaj unicat

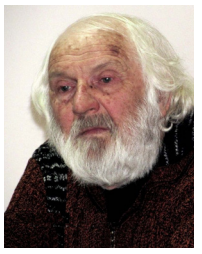

Gigi Bulumac s-a trezit că a isprăvit facultatea, nici el nu știa cum, și s-a repezit la Sandală s-o amețească:

— Am auzit că intenționezi să rămâi la oraș. Eu, știi că te iubesc până la cer și înapoi, de aceea îți propun să vii cu mine la țară. Acolo unde te invit eu e raiul de pe pământ. Am casă de patru stele, de n-o fi de cinci, rămasă de la bunicii dinspre tată, care s-au prăpădit recent într-un accident. E catedră liberă la școală, iar tu, cu pregătirea ta, în mod sigur o vei ocupa. Cred că am fost destul de convingător, ce zici? Mai ales că am intenții cât se poate de serioase.

— Știu eu ce să zic..., i-a răspuns Alexandra, surprinsă de invitație.

— Părerea mea e să nu stai pe gânduri. Eu îți ofer o șanse de milioane și m-ar durea cumplit să te văd nefericită cu altul! a plusat tânărul.

A reușit s-o convingă și au făcut un tămbălău de nuntă, de s-a dus vestea. Tatăl lui Gigi, fiind pe un post de bursuc la județ, i-a oferit ca dar o mașină de lux, fără să se sinchisească de faptul că și-a surclasat cuscrii într-un mod de-a dreptul jenant. Cei doi s-au retras la casa din Harbuzenii Vechi, iar Alexandra s-a dus la școală, în vreme ce Gigi încerca să învețe ceva circulație, înfulecând de zor la venirea soției de la ore.

— Bună mâncare faci, nevestică! a lăudat-o el într-o zi. Eu mă duc să mă odihnesc, regulile astea m-au amețit, tu vezi ce faci cu cartofii din grădină; ar trebui scoși.

Când profesoara s-a întors de la muncă, a putut să audă de afară o cântare discordant-interjecțională: Sforrr!... Sforrr!...

Peste două zile, bărbatul, obosit peste măsură, și-a adus o sticlă de vin, i-a făcut felul la vremea prânzului, fără să-și întrebe Jumătatea dacă vrea și ea, apoi s-a retras la odihnă, nu înainte de a o îndemna pe Alexandra, cu un glas dulcișor:

— Sunt o sumedenie de prune căzute în livadă. Strânge-le, iubirea mea, în butoiul de acolo, numai să vezi ce țuică o să iasă din ele!

Profesoara s-a uitat la el într-un anumit fel, dar nu i-a zis nimic. A rămas mută și ascultătoare. Crescuse la țară și-i plăcea să muncească. Mai târziu a fost nevoită să-și desfăteze auzul cu o horăială din cele sănătoase care fi fost în stare să sperie și o turmă de jivine.

În ziua următoare, inginerul a tăifăsuit cu un vecin, a urmărit un meci la tv, întâmpinându-și iubirea cu un zâmbet larg:

— Vai, dragă, mi-i o foame de lup. Încălzește mai repede haleala, până adun eu niște vinișor.

A mâncat, s-a cinstit și i-a venit din nou somnul, fără să uite s-o binecuvânteze imediat cu o nouă și nobilă misiune:

— Puișor, culege castraveții și-i pune la murat, că tare-s buni la vreme de iarnă...

N-a trecut mult și au început fluieraturile însoțite de pif! și paf!, un concert pe note haotice, imposibil să se oprească. Alexandrei i-a venit rău, aducându-și aminte de niște vorbe mieroase: „Eu, știi că te iubesc până la cer și înapoi, îți propun să vii cu mine la țară. Acolo unde te invit eu e raiul pe pământ.” Deșertăciunea deșertăciunilor!... a șoptit ea, acompaniată de pif și paf.

În momentul acela s-a simțit învăluită de o forță necunoscută până atunci. Și-a înghesuit lucrurile într-o valiză, a pus mâna pe un pix și a așternut pe o bucată de hârtie prima ei scrisoare de dragoste: „Puișor, ai grijă să culegi castraveții și să-i pui la murat, că tare-s buni la vreme de iarnă. Nu mă căuta și așteaptă-te să vii la divorț, dacă atunci n-o să te învăluie interjecțiile lui Moș Ene!” Fără să semneze, s-a uitat la ceas, și-a înșfăcat bagajul și dusă a fost cu primul microbuz!

Gabriel MARDARE

Arhitectura Eului

Partea întâi

Alt-Eul și calea spre lumile posibile
I.

Perseverentă, eficientă, consecventă cu sine însăşi, doamna Livia Cotorcea nu abandonează lupta cu *hoarda vorbelor de clacă* din cultură. Unii literaţi au intrat în acest joc în (im)postura de „analişti politici", crezând că pot suplini sterilitatea intelectuală prin „implicare civică". Fenomenul, recurent de peste trei decenii, este pandemic în contextul geopolitic contemporan. Ei sunt complementari *Diktat*-ului politic în cultură: lupta împotriva a ceea ce, în jargonul politologic, se numeşte *Soft Power*, parte subterană a „războiului hibrid", a făcut din Dostoievski, Puşkin şi chiar din Soljeniţîn ţinte ale unui *Kulturkampf* copiind modelul lui Bismarck în combaterea „pericolului catolic".

Pentru domnia sa nu este nimic nou, e reluarea în spirală a ceea ce trăia pe vremuri când intelectualii făceau pactul cu diavolul (vizibil în politică, sub acoperire în colaborarea cu „organele") iar purtătorul de coarne îşi băga coada făcând şi desfăcând cariere universitare, glorii literare. În vremea aceea nu era lesne a preda la universitate limba celor care au revoluţionat romanul (Dostoievski, Tolstoi), au contribuit la geneza existenţialismului (Berdiaev, Şestov) şi au pus bazele poeticii moderne. Cea din urmă era cunoscută mai curând prin filiera franceză, având ca vedete pe Todorov şi Kristeva, cercetători de origine bulgară care-i citiseră în original pe „formaliştii ruşi" şi pe Bahtin. Iar când perfidul joc al managementului universitar a făcut reduceri, comprimând catedrele de la Filologie, au fost puse în aceeaşi căruţă cadrele de la limbi slave şi cele de la limba franceză, stârnind zizanii într-o lume şi aşa predispusă conflictelor pornind de la orgolii personale. Rezultatul a fost pe măsura aşteptărilor, după cum aveam să aflu după 1990, intrând în acel univers. Astfel un cadru de la franceză, pentru care avusesem mult respect cu două decenii mai devreme, fiindu-i student, îmi spunea, „cu subiect şi predicat"(ca să mă exprim *trendy*), când i-am devenit coleg, că două doamne din colectivul de limba rusă, cu o prolifică activitate de traducătoare şi de promovare a poeticii, fuseseră (şi probabil continuau să fie) agente ale unui serviciu secret de la Răsărit. Peste încă două decenii aveam să aflu, mulţumită lui Luca Piţu, că fosta mea profesoară fusese una dintre cele mai active „scriitoare sub acoperire" din Facultatea de Filologie (*Documentele antume ale „grupului din Iaşi"*, Iaşi, Editura Opera Magna, 2012).

După trecerea anilor, după schimburi de cărţi şi opinii, profitabile pentru mine, încerc să ajung la resorturile intime ale celei care a putut rezista într-o asemenea atmosferă, studiind, traducând, scriind studii de referinţă asupra avangardei şi a limbajului poetic, reuşind să construiască punţi spre autori lăsaţi pe margine de politica editurilor dominante pe piaţa literară, trudind asupra zeci de mii de pagini fără a beneficia de subvenţii de la vreun institut cultural, fără a fi promovată de festivalurile de traducători.

II

Fac „săpături" în arhivele electronice şi aduc la suprafaţă şantierul cărţii *Căutarea desăvârşirii* (Editura Junimea, 2017). Am lucrat pe el câteva luni, ca redactor, încercând să înţeleg geneza unei *arhitexturi aparte*, având ca material primar texte scrise de autoare ca profesoară şi publicistă, de-a lungul unui deceniu. Maieutica editorială (moşirea volumului, în accepţia socratică, m-a condus spre un dialog introductiv pe care, azi, îl consider definitoriu pentru profilul doamnei Livia Cotorcea: împletirea *rigorii auctoriale* cu *pudoarea* în ceea ce priveşte *expunerea personală*. Or această din urmă marfă invadează spaţiul public în asemenea măsură încât nimeni nu mai spune pur şi simplu *cred că*....Mai orice luare de cuvânt se deschide prin *„eu, personal"* ca bază pentru reluarea locurilor comune dezvoltate de media, preluate din social media.

Nu trebuie să ne mire însă nimic într-o lume când un autor, cu studii de filosofie dar eşuat în „literatură personală", şi-a intitulat o carte ***Isus al meu***, în care una dintre ţinte era Dostoievski, redus la rolul de *pravoslavnic care se răfuieşte cu biserica apuseană*. Pentru a-l înţelege mi-au trebuit cinci ani, ajungând să citesc, sub pana aceluiaşi prolific egolog (adică practicant al exegezei propriului Ego) oda închinată prim-ministrului, tămâiat cu pasaje din Vechiul Testament şi uns cu mirul extras din istoria neamului.

III

Desprind din acea voroavă, construită acum opt ani pentru a deschide o carte, liniile de forţă care m-ar putea ajuta să compun portretul unei Doamne a Literelor pe care genurile practicate (traducerea, eseul riguros) şi domeniul de aplicaţie (cultura slavă răsăriteană) o ţin în afara vizibilităţii chiar şi pentru publicul autoproclamat de elită (cel al emisiunilor literare şi al publicaţiilor de nişă), aflat mereu în aşteptarea unui Nobel românesc.

***

Credeţi în virtuţile mărturisirii publice a celor care scriu (fie că este vorba de poezie, eseu, naraţiuni) ?

*– Cred că nu toţi cei care scriu sunt dispuşi să se mărturisească public. Pe de altă parte, mai ales asăzi, există destulă lume care scrie și care, are n-are ceva de spus relevant pentru cititori, purcede la tot felul de „spovedanii" numai pentru că, emanînd de la propria persoană, le consideră foarte importante. Cred, așa cum o dovedesc cîțiva autori despre care este vorba în cartea de față, că mărturisile publice, așa cum le spuneți dumneavoastră, pot deveni demne de a fi crezute numai atunci cînd vin dinspre mari personalități creatoare. Prin natura lor, acestea sunt receptacolul experienței de viață, culturale și istorice a neamului, timpului și locului, dar și a umanității întregi. De unde impresia lor că nu-și aparțin, atît de elocvent exprimată de Rimbaud în cunoscuta lui declarație «*Eu este altul*", dar și convingerea mea că un mare creator (indiferent de domeniul în care se manifestă) devine expresia maximă a faptului că omul este mai mult decît persoana care se mișcă în spațiul și timpul omenesc în care s-a născut.*

IV

Recitind cele apărute în 2017, mă întorc la Rimbaud, autor nestudiat la cursuri în vremurile studenţiei (1969-1973!), în ale cărui texte nu pot intra fără a simţi că sunt de fiecare dată altcineva, altceva...Nu regăsesc imediat celebra formulă dar ochii îmi alunecă asupra unui pasaj, pe care-l traduc liber la finalul textului de față:

A chaque être, plusieurs autres vies me semblaient dues. /.../Devant plusieurs hommes, je causai tout haut avec un moment d'une de leurs autres vies.

***

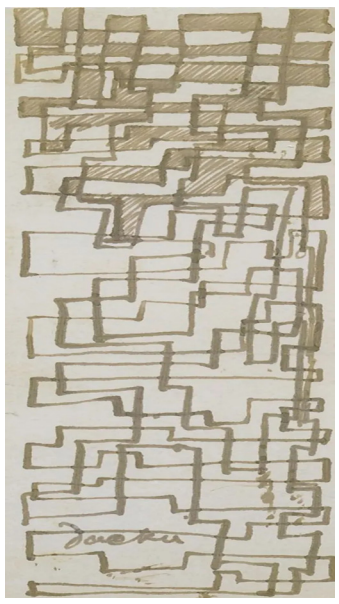

Cu acest flash revin la elaborata pledoarie a interlocutoarei mele.

Acest lucru a fost resimțit încă din antichitate, care-și trimite marii eroi pe alte tărîmuri pentru ca aceștia să poată ajunge la sine, iar insistenta chemare a înțelepciunii socratice «cunoaște-te pe tine însuți», după cum s-a spus în repetate rînduri, vizează tocmai sinele-omul profund. Fără să vrea și fără să știe, artistul devine spațiul în care acest om profund licărește cînd și cînd, aruncîndu-l în mijlocul luptei dintre personal și impersonal, dintre eu-l care crede că este și pe care-l trăiește el și eu-l necunoscut după care ființa lui tînjește neîncetat.

– Aţi accepta deci să depuneţi mărturie asupra pasiunilor despre care aduce probe cartea dumneavoastră ?

Nu mă număr printre marii creatori ca să consider că pasiunea mea. și nu numai pentru literatură, poate avea vreo însemnătate. Doar sub semnul acestei declarații accept să discut despre „probele" pe care le întrevedeți în carte.

***

Modestia domniei sale intră în siajul binecunoscutul fragment din scrisoarea adresată de Rimbaud fostului său profesor de latină, Georges Izambard:

***JE est un autre. Tant pis pour le bois* qui se trouve violon**. (subl. mea)

Aşadar, cu atât mai rău pentru Livia Cotorcea dacă a devenit, rând pe rând, alternativ şi poate uneori balansând aceiaşi clipă, Dostoievski din anii tinereţii, poetul care ajunsese la limba de dincolo de raţiune (Velimir Hlebnikov), pana eseistului Osip Mandelştam, vocea lui Efim Berşin, tonul naratorului din prozele scurte ale lui Evgheni Zamiatin, s-a întrupat în volumul pe care l-a realizat pentru Svetlana Vasilenko şi în altele de care nici nu ştiu...

***

Există traducători rămaşi în ***Eu-Altul*** unui singur autor timp de un deceniu, două, uneori o singură viaţă. Livia Cotorcea a înţeles lecţia lui Rimbaud : *fiecărei fiinţe îi sunt datorate mai multe vieţi*. Nu este vorba pur şi simplu de preluarea credinţei în reîncarnare, la modă în acele timpuri, preluată de la indieni, presupunând succesiunea vieţilor, ci de *co-fiinţarea acestora* în virtutea a ceea ce Bahtin numea « vnenahodimost' », termen tradus de Todorov prin « exotopie ». O echivalenţă nefericită întrucât trece peste aspectul esenţial, este vorba de întrulocarea în aceeaşi enclavă spaţio-temporală a două lumi diferite sau opuse :

Acest domn nu știe ce face: este un înger. Acea familie este o cușcă plină de câini. Vorbii cu voce tare, în fața mai multor oameni, despre una din celelalte vieți ale lor.

Despre fractalitatea arhitexturii Eu-lui la Livia Cotorcea urmează să vorbesc însă în viitorul număr al revistei. Cea care şi-a dorit să fie arhitectă, a ratat intrarea la electronică, şi-a găsit vocaţia prin ricoşeu: rigoarea construcției textelor teoretice și exegetice, ingeniozitatea conexiunilor și a gestiunii circuitelor semantice în traducerea poeziei și a prozei *Alt-Eului*.

Flavius PARASCHIV

Crucea de cenușă

carte străină

Antoine Sénanque (n. 1959) este un autor francez cu o prezență discretă în peisajul literaturii europene. Deși este medic de profesie, autorul francez s-a dedicat și literaturii, reușind să publice mai multe volume apreciate atât de public, cât și de critică. De pildă, *La Grande Garde* (2007) a fost distins cu Premiul Jean-Bernard, iar romanul *L'Ami de jeunesse* (2008) a obținut în 2009 Premiul Hebdos en Région.

Crucea de cenușă, ultimul lui volum, a fost tipărit și în România în 2024 la Editura Trei și a avut parte de o primire pozitivă. Lucrarea, în esență, este un thriller istoric, plasat în secolul al XIV-lea, la câțiva ani după ce ciuma neagră devastase Europa. Romanul debutează cu doi călugări dominicani, Antonin și Robert, trimiși de starețul lor, Guillaume, în Toulouse pentru a cumpăra velin, o piele de vițel fină și prețioasă, folosită în Evul Mediu ca suport pentru manuscrise. Însă acest episod introductiv nu este doar un pretext narativ, ci deschide o intrigă mult mai amplă. Bătrânul stareț Guillaume nu este un simplu călugăr: personajul a fost martor direct al ciumei negre din 1348 și, mai mult, s-a format sub îndrumarea lui Meister Eckhart (Eckhart de Hochheim, 1260–1327), celebrul teolog și mistic german, autorul unor lucrări care au marcat gândirea medievală.

Fără doar și poate, Sénanque s-a inspirat din *Numele trandafirului*, aspect accentuat și de faptul că, treptat, narațiunea se va transforma și într-un un soi de anchetă „polițistă" medievală, din moment ce figurile narative centrale vor încerca să descopere evenimentul care a stat la baza epidemiei de ciumă.

Cu toate acestea, în centrul romanului se află dubletul Meister Eckhart – Guillaume. Acesta din urmă, fusese, cu câteva decenii înainte de desfășurarea evenimentelor, ucenicul teologului. Împreună, cei doi se angajează într-o călătorie de cunoaștere și autocunoaștere, în care reflecția asupra lui Dumnezeu, a lumii și a condiției umane se împletește cu experiența directă a suferinței și a fragilității vieții în timpul Evului Mediu. Pe parcurs, discipolul nu primește doar învățături, ci reușește să-și dezvolte și propria înțelegere, astfel încât drumul lor comun capătă dimensiunea unei inițieri reciproce, unde maestrul și elevul învață, de fapt, unul de la celălalt.

Pentru a detensiona ritmul și a evita monotonia, autorul recurge uneori la o alternanță a planurilor narative, trecând de la evocarea trecutului la prezentul acțiunii. În acest plan prezent, starețul Guillaume își asumă deliberat rolul de maestru spiritual, transformându-se într-o voce a memoriei colective. Pe măsură ce Guillaume își așterne memoriile, el îi dezvăluie lui Antonin nu doar amintiri, ci și experiențe dramatice din trecut, marcate de ciumă, de confruntări teologice și de tensiuni spirituale. În acest proces confesiv, tânărul novice capătă un rol neașteptat, pentru că devine purtătorul unor cunoștințe... sensibile și periculoase, care, odată ieșite la iveală, pot schimba anumite detalii despre trecut. Aceste revelații îl aduc inevitabil în atenția figurii negative a romanului, liderul local al Inchiziției. Acesta este descris ca un personaj grotesc, obez și brutal, animat nu doar de zel dogmatic, ci și de o ranchiună personală față de starețul Guillaume.

Pe parcursul romanului, Sénanque construiește o imagine complexă a Evului Mediu, în care Inchiziția și întunericul spiritual al epocii se împletesc într-o narațiune tensionată și provocatoare. Prin stilul său sobru și prin alternanța între planul confesiv și cel narativ, Sénanque reușește să transforme o poveste medievală într-o parabolă atemporală despre cunoaștere și fragilitatea existenței umane.

Lucian SCURTU

Mi-e frică să iau ce-a mai / rămas din eternitate

Dacă Mircea Dinescu, în ingrații ani '70, ne amăgea a fi *proprietar de poduri*, iar în anii mai dincoace (respectiv în 2021) Horia Gârbea releva duios - anamnezic *amintiri cu poduri*, orădeanul Emil Mircea Nețiu își focalizează trăirile și revelațiile pe un singur pod, „Podul din Parcul Karajan", unul semnificativ încât să dea titlul noii sale cărți de poezie apărută la Editura Castrum de Thimes, Giroc, 2024, Colecția Cuarț (75).

Deși în peisajul literar orădean este o fire discretă, retractilă, arareori încercând să-și facă simțită vocea în public, Nețiu nu este așa la masa de scris, acolo unde se simte în largul său și în intimitatea lumii sale (să remarcăm faptul că în același an, 2024, a mai publicat un volum de versuri), dovadă fiind numeroasele cărți de poezie editate până în prezent. Noul volum, apărut în excelente condiții grafice, beneficiază de generoasa postfață, puțin emfatică, a lui Cristian Gabriel Moraru, care panoramează succint universul poetului orădean ca fiind unul al simplității, dar și al „profunzimii nebănuite", accentuându-i semnificația care „nu-i altceva decât un simbol al trecerii dinspre lumea profanului spre cea a sacrului, în cazul de față, spre cuvintele resacralizate de poet".

Poezia din acest volum nu se detașează substanțial de vechile teme și problematizări, fiind relativ identică cu aceleași viziuni, interogații, exclamații incitatoare la meditații și evaluări transfigurate poetic de un spirit alert și atent la ce se întâmplă în lumea în care *poate să viseze*, ca să parafrazăm titlul unei cărți apărute, cum spuneam, în același an cu cea de față. Atent observator al dinamicii cotidiene și incitat de o anumită sfătoșenie moralizatoare, actantul scrie ceea ce vede și vede ceea ce scrie sub povara impresiilor de moment, dar și a umorilor emoțional-afective, concluzionând de fiecare dată sentințe & verdicte indubitabile, filtrate de sitele modului personal de a fi și de a gândi. Pendularea constantă între real și imaginar pe *podul din parcul Karajan* (pod inventat? parc adevărat?), dă contur și consistență actului creator atunci când evidența înaintează, asemenea unui flux, în miezurile imprevizibile ale fanteziei, ca la rândul său, închipuirea, asemenea unui reflux, să se retragă confidențial în arealul proteic al autenticității/certitudinii imediate. Și în urma acestei simbioze se naște poemul: „Am întins mâna/ ceva s-a mișcat mai întâi/ prin memorie./ Apoi niște ghimpi/ au delirat urlând/ că s-a stricat clanța./ E imposibil de trecut/ din vară în iarnă/ cu toate timpurile conjugate/ la prezent./ Te mai compar cu/ vecina dornică/ să fie admirată despuiată/ în fața ferestrei". (*TRECERE*).

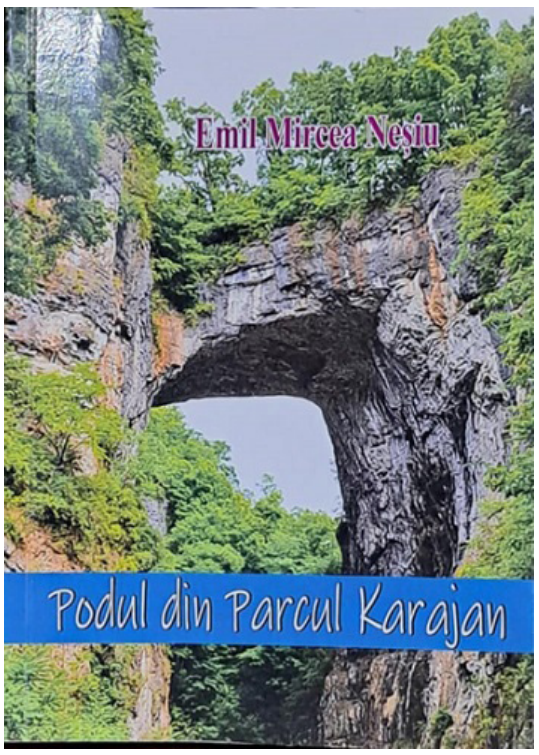

Accentul pus pe limpezime, claritate, nesofisticare metaforică sau prețiozități metafizice este evident, Nețiu conștientizându-și landurile intime expuse cartografierii experiențelor contemplative prin reliefarea, aproape laconică, a ceea ce se impune revelat, adnotat, consemnat, rezultând poeme aproximativ egale ca tensiune și extensie, depozitare de filon semantic corespondent cu „o posibilă vrajă/ care a reușit să ne prindă/ pentru totdeauna".

Spirit intransigent și adept al unei etici ce nu admite compromisul, autorul empatizează ecologist de partea necesității protejării naturii aflată în continuă reconversie („Cu voia celor de Sus/ se pare că se taie tot./ Cu ajutorul ploii/ un alt puiet își va găsi locul/ în inima pădurii"), alteori sancționează acuzator-sarcastic veleitarii și grafomanii, bieți rătăciți prin stufărișul amorf și diform al propriilor însăilări de mucava, neinteligibili nici de ei înșiși: „[...] Vecinul Nae tocmai/ a publicat una nouă. / [...] o mulțime de cuvinte/ aiurea așezate,/ îndoite pe la colțuri,/ cerând ajutorul cititorilor/ să supraviețuiască".

Evenimențialului insignifiant i se amplifică conotațiile/semnificațiile conexe anodinului, banalului sau faptului divers („S-a terminat serialul/ de la Pro TV", „a venit marfă/ la ABC-ul din colț", „combinarea cu șefa depozitului/ de cherestea și lemne pentru foc"), dar și prin frecvente desanturi în timp, cele care atenuează & ameliorează spleenul cotidian prin cosmetizarea și ambiguizarea semnelor gravate în deceptivitate și spectralitate. Desprinderea de autenticitate prin intermediul mimării și al jocului disimulat, implică alteritatea ca formă duală a sesizabilelor poziționări în fața comediei umane cu rezonanțe funambulești, carnavalești, a dereglărilor sociale, nu puține la număr, sau a derapajelor morale sancționate prin persiflare (auto)ironică din dorința de a fi revelate și persuadate paiațelor antropomorfe: „De azi înainte/ nu mai promit nimic/ nu îmi iau angajamente/ mimez aproape tot/ mă înconjor cu brațele/ oamenilor de vată/ de zahăr ca să pot/ susține că sunt un dulce/ înaintea fetelor care/ printre dorințe/ vor să mă guste". (*HAZARD*).

Când infuzia de realitate devine excesivă, refugiul în fantezie atenuează tarele mundanității imediate, și invers, când himerele dau în ebuliție, refugiul în realitate impune observație corectivă, producându-se melanjul stărilor care stimulează reflecția inspiratoare și incită mâna scriitoare. La Emil Mircea Nețiu unele poeme pot fi identificate ca mini-fabule moralizatoare al căror tâlc didacticist pot avea (deși uneori rateurile sunt inevitabile) o învățătură, o impresie, o remarcă empirică menite a atenționa și preveni comodul cititor de eventualele disfuncții ale mecanismelor comunitare, atât de prezente în asprimea și degringolada lumii contemporane: „ Unele gângănii/ fac jocul providenței/ le simțim umede pe coloană/ veșnic aplecată spre/ visare...sau trezire./ Altele, mai grăbite/ se îmbulzesc spre primul/ autovehicul din zonă cu plecare/ spre nisipurile numite/ de aur./ Altă eroare printre erori". (*JOCUL PROVIDENȚEI*).

Femeia, parte componentă (uneori și contondentă, din moment ce scriptorul recunoaște din postura de victimă, „Câteodată devii chiar periculoasă/ am simțit asta pe propria-mi piele") a universului său ontologic, este evocată în nuanțe pasionale, prin trasarea și hașurarea coordonatelor afectiv-definitorii ale unor sentimente drapate după paravanele refulatei timidități, dar schițate senzorial de un îndrăgostit introvertit, fascinat de farmecele amoroase admirate și adorate, motivația fiind indubitabilă: „Eu încă mai cred/ într-o dragoste adevărată". Jarul erotic pâlpâie la flacără mică, suficient a incendia mentalul unui *piroman* pătimaș, supus plăcerilor hedonice „hrănite" de combustia chipului, adierii și grației muzei, capabilă a dezlănțui, de-a lungul unei cronologii nelimitate, fioruri, dezolări, extaze, eșecuri, bucurii, pe același pod al suspinelor (oarecum sinonim *podului Mirabeau* al lui Apollinaire) din hieraticul și enigmaticul *Parc Karajan*: „Tot ce-mi mai doresc/ se rezumă/ la prezența ta/ așa cum ar fi firesc/ pentru doi maturi care/ hotărăsc să-și ducă/ viața împreună la bine/ și la greu/ nu doar/ pentru sentimentele/ pe care le nutresc unul/ față de celălalt/ plecăm de la sublimul/ *te iubesc* rătăcit prin toată. Viața. (*PREZENȚA TA*).

Singurul amendament adus poeziei lui Emil Mircea Nețiu, este bătătorirea și survolarea, uneori reportericească, la suprafața temelor și motivelor tratate, poate din inavuabilitate sau nesiguranță, vizualizate, nuanțate și problematizate pe orizontala abordărilor melioriste, evitând cu nonșalanță imersiunile senzitive și forările confesive în miezurile visceral-tenebroase ale ego-ului liric, acolo unde, suntem convinși, autorul dispune de relevante energii vizionare, posesoare certe de *captatio benevolentiae*. Ele se impun valorificate și transfigurate în beneficiul actantului confesor, pentru a nu fi estimat și catalogat din postura definitorie de „iscător și iscălitor de texte." (Postfațatorul dixit!).

Leo BUTNARU

Adevărul, relativitatea, poezia

Cosmograme

Totul e relativ. În tot mai relaxata relativitate a lumii cu cele văzute și cele nevăzute, de cele mai multe ori deja nu mai este vorba de adevăruri, ci de telefoane fără drept de apel; nu mai este vorba de adevărul fără drept de apel ci – da – de telefon.

În tot mai relaxata aproximativitate a lumii cu cele văzute și cele nevăzute chiar însuși relativul (sau cvasi-relativul) e relativ. Și poate cel mai relativă este ideea, predestinata ei imprecizie, mai mult sau mai puțin parțială. Relative sunt teoria relativității, dar și relativitatea teoriei, în raport cu care doar formula fericirii poate fi mai complicată. Și tot aici, tangențial, sau poate în context, e cazul să ne întrebăm: Adevărata bucurie, adevărata fericire, adevărata nenorocire?... Păi, cum e să folosim o noțiune-criteriu ca și imuabilă pentru stări atât de relative, incontrolabile ca măsură etc.?

Relativul se relevă pregnant în timp, epoci, antichități, contemporaneități etc. (un „etc." cronologic, bineînțeles). Să ne amintim că, la un moment dat, drept filosofie existențială în apogeu, mitologia greacă era omniprezentă, omnicrezută, adică omniinfluentă. Însă la un alt moment... de-a dreptul imprevizibil, acea omnipotență se dovedi de-a dreptul inconsistentă în fața unui prunc, născut într-o iesle... Care altă dovadă mai concludentă a neconcludenței relativității, relativului? Și care va fi mitul următor, ce va face inoperantă ieslea cu pruncul din ea? Sau omenirea deja nu mai e în stare de noi mituri fundamentale, fie și provizorii, foarte relative?

Dar să revenim la ideea de bază: lucrurile sunt atât de relative, încât în genere nu poate fi adevărat că adevărul nu există. Numai că în lumea noastră, unde domină relativitatea, adevărul e... parțial, iar adevărul adevărat, adevărul-etalon ar fi dincolo de ea. (Sau poate că și adevărul-etalon, alias absolut este și el absolut relativ...) Însă, oriunde s-ar afla adevărul, dincoace, dincolo de bine și de rău, dacă el nu ar fi relativ și în mișcare (spre libertate), demult ar fi fost pus în lanț.

Prin urmare, ideea e că însăși relativitatea conține ceva ce nu este relativ, fie și infimul infimului ne-relativul, încât odată (și totdeauna) ce infimul oricât de infim nu este totuși relativ, ci independent de orice condiții, relații, restricții, el nu poate fi decât absolut. Adică adevărat desăvârșit sută la sută – acela, infimul. Oricât de infim. Sau poate chiar... trans-infim, ca o transă absolută. Într-o lume, într-o realitate și, deopotrivă, irealitate a relativului „da", definitivului „posibil"... Când totul e relativ. Inclusiv relativitatea.

Apoi, de când concluzia că orice adevăr e relativ, ar putea și Platon să-ți rămână prieten. Dar fără a exclude situația în care, chiar dacă te-ai fi certat cu Platon de la idei și el deja nu-ți mai este prieten, în ce privește adevărul – totul rămâne pe vechi, pe antic: *dar mai prieten îmi e...*

Iar eu îmi zic că, dacă l-aș întâlni pe Platon, posibil să am curajul să-i spun: Magistre, ai putea da poeții afară din cetate, dar cum să dai afară din cetate poezia? Ea e la temelia cetății...

George LUCA

Floarea de păpădie este un tratat înalt asupra metodei poetice

Paesis

CA SĂ VORBESC ȘI EU*

Ascultă-mă, Doamne, ca să vorbesc și eu
*, nimic obraznic
praf și cenușă cu deschidere în kabbala microsoft word
după cum văd eu, floarea de păpădie este un tratat înalt
asupra metodei poetice și eu stau pe comoara sărăciei din culise
compun diatribe de amor și lărgesc grădina cu minunea galbenă
și pătrățica mea de loc ascuns să o îngraș cu lăptucă și miere.
Nu-mi atârnă nici un vis de nori, nici știința de calupul de aur din cer
șterg fișierul deocheat și nebunul de mișcare în epopeea hermetică,
îmi recunosc păcatele capitale de litere, pun maimuța
pe litera căzută și cu semnal zero și încă cred ,
ca Iov, că am post liber ca să vorbesc și eu.
*Iov, 42, 4.

LA MASA TÂLHARILOR

Încă n-am ajuns la masa tâlharilor din poiană
nu am știință ce tâlc și ce humori se amestecă și tot
caut ciuperci uriașe, nemaivăzute, sub frunzele îngălbenite
cu bățul găsit pe cărare și ochii împrăștiați de culori,

așa că mă cațăr între stâncile dogmei de pe culme
mușchii de pământ și cazna lichenilor de piatră
unde sfinții zilei înebunesc frumos rugăciunea
să-și salveze propriile povești de pierdere în patimă .

Încă n-am ieșit ca o pisică fără frică din cortul științei și
rătăcește îngerul meu între buretele viperă și
buretele porcesc și cum încă nu am cod de acces
trufele negre încă mă caută și mă ignoră.

AȘA CUM V-AM SPUS

Așa cum v-am spus în era de lux
steluța Soare ține să răsară la apus
același bine / rău și același rău / bine
se răsucesc în piață pe tarabă ca aluatul
învârtit între revelații pentru cozonacul copt de miracol
și lumea cumpără peștele stricat din inconștientul colectiv.
Rămâne așa cum am stabilit
Soarelui nu-i pasă decât de Dumnezeu
și răsare tot la asfințit.
Ce se lămurește la un capăt al pământului făgăduinței
se sălbăticește la alt capăt și se sparg tăblițele (fărăde)legii
și eroii luminați se înalță ca vulcanii noroioși în împărăția din gaura neagră.

DEȘERTUL FABULOS

Dimineața ies, voios păcătos, din pătrățica mea de viață
(toaletă, duș, psalmi, ceai, pastile pentru minte și toate
organele din dotare și circulație periferică)
și eu îmi trezesc îngerul de serviciu să scrie și să transcrie
și el se trezește în marea de posibități
și eu trăiesc ca o scânteie păcătoasă și îndârjită
și mă aprinde cuvântul ca un băț de chibrit colorat
și ard cățărându-mă prin ascunzișuri până la înălțimea neștiută și
încă-mi zvâcnește sângele în focul dogmei
în propria mea grădină, fericit de zorii zilei
și de materia întunecată.

TRAIESC ÎN NEVĂZUT

Trăiesc în nevăzutul prins de sărăcia cetății
după decrete întunecate și decizii luminate
cu taxa pe fleacuri colorate și pe nimicul strălucitor,
ocupat cu prăvălia pentru toți și pentru netoți
cu toți îngerii nebuni dați mie
pentru imnuri pentru trezirea deșteptăciunii pre-făcute.
Trăiesc într-o minune ce înalță /cațără/ decade folositor
cad astru ca aerul pentru filosofii îngăduiți
și dată mie personal de Dumnezeu
pentru lucru pe pământul sfinților părinți
și mă minunez de buruienile uriașe ce se înalță
pe calea dreaptă, pe aceeași balanță.
Trăiesc cu bagajul de-o viață la ușă
calabalâcul meu stă la dispoziția vântului
din clipă în clipă vine liliacul de dezlegare
și cuvântul meu meu de recunoaștere.
Pot și nu pot să pierd noua poveste de lume
și-am lăsat la vedere minunile de care am scăpat și pe care nu le-am pierdut în mulțime
și-mi atârnă de picioare ca niște pietre de moară.
Ce rămâne se dă la câine în chip de rubine.

VINE DE LA FIȘIERUL DIVIN

Vine de la fișierul divin zis soare o ploaie de fotoni și îngăduie
să pășesc cu picioarele goale pe străzile târgului
năpădit de curenții nimicului,
așa că merg ca un câine venit în audiență fără cnp, parolă și cod
de ființă, fără cod de ocupție și povestea mă trezește
și obligă sufletul meu să cobor ochii în pământ
spre știința furnicilor și gângăniilor reînviate de ochiul meu
și fără să îmi dau seama văd că îmi cobor ochii spre pământ
fiindcă trebuie să mă aplec să scot din pământ buruienile actualizate
clevetind în calea privirii mele și eu, înduioșat, mă cocoșez victorios
și nu mai merg ca om în poziție verticală
și mor aplecat spre lespedea băgată în iarbă cu poezie moartă.

Când nu mă aștept mă bagă în seamă îngerul meu păzitor
încovoiat în fața oglinzii, văzând lumea apăsată de nimicuri importante
coborându-și ochii pe-o lespede apărută în cale pe neașteptate.
Lumea își coboară privirea de la drumul de la ușile primăriei, între gardieni și
iarăși mă bagă în seamă îngerul meu păzitor imputându-mi
decăderea între măturătorii cu ochii ațintiți între gunoiul din stradă
și mizeria coborâtă în saci de plastic din cerul primarului .
Când nu mă aștept buruienile distinse se îmbată
și se înalță și îmi cer să le salvez.

TOCMAI

Tocmai am închis laptopul cu un poem
și m-am echipat cu pijamaua preferată
când realitatea plus mă cheamă la vot
și mă trimite acasă să rămân același boem.
Tocmai m-am dezbrăcat de pijama
când aflu că Bashar al-Assad ar putea fi mort
avionul său complice a dispărut de pe radar
și lumea știrilor riscă să rămână fără tort.
Și așa mai departe se desfrânează laptopul
și maimuța de litere își compromite ființa
și scopul.

Vasile IANCU

Dramaticul personaj regal

După reforma monetară din anul 1952, în fapt, o altă confiscare a masei monetare în circulație – naționalizările devastatoare fuseseră făcute - , în casa noastră, se mai păstrau câteva bancnote și monede cu chipul Regelui Mihai I. Nu știu de ce tata dosise – ăsta e cuvântul – acei bani. Care nu i-au mai folosit la nimic. Când am dat peste acele bancnote și monede de argint, tot cotrobăind prin sertare ca orice copil curios, ai mei mi-au spus să nu spun nimănui că le-am văzut vreodată. Banii aceia sunt ca niște amintiri de familie și nu trebuie să știe nimeni de ele. Mai târziu, am aflat că tata se dusese să schimbe, la ordinul autorităților, mai tot capitalul bănesc ce-l avea în casă. O sumă frumoasă, cu care, în timpuri normale, putea să cumpere cel puțin un hectar de pământ. Cu banii cei noi a cumpărat din târg o lădiță cu marmeladă, câțiva metri de pânză *America*, un calup de halva și o lădiță de cuie. Eu am rămas, însă, cu chipul tânărului monarh în memorie, de pe acele bancnote și monede din argint.

Despre expulzarea sa din România luasem deja știință. Tot din casă. O dramă pentru Rege, o dramă pentru țară.

Un moment pe care nu-l voi uita. Școlar în prima clasă primară, la șase ani, în chiar cea dintâi oră, într-un septembrie văratic, învățătorul ne-a spus să rupem portretul Regelui Mihai din abecedar, încă nu se tipăriseră manuale noi, să ne încolonăm, să mergem către closetul din curte și să aruncăm în gaura fetidă portretele. Ne-a amenințat : Să nu fie vreunul care să nu facă acel lucru. În cabina privatei, am împăturit portretul regelui și l-am băgat în sân, sub cămașă. Nici acum nu știu cum a aflat învățătorul că eu nu aruncasem portretul monarhului în privată. Cert e că am fost dojenit aspru în fața clasei și tata a fost chemat la școală. Învățătorul, rubedenie cu tata, l-a avertizat : „Vere, Gheorghe, ce-a făcut copilul poate să aibă consecințe foarte urâte pentru voi. Fii foarte atent". Învățătorul venise de pe frontul din Est cu Divizia „Tudor Vladimirescu". Îndoctrinat.

Conducta de apă potabilă Timișești-Iași, inaugurată în ziua de Bobotează a anului 1911, trecea și prin mijlocul unui ogor de-al nostru, de pe Valea Moldovei. Auzeam vuietul apei, la o gură de verificare, acoperită cu o placă din fontă. Pe capac erau turnate cuvintele : „Regele Carol I". Tata îmi explică. Regele Carol I a aprobat plata lucrărilor de aducțiune de apă pentru Iași. Lucrare foarte mare, cu bani mulți. Până atunci, în Iași, nu numai pe străzile mărginașe, încă se mai aducea apă de băut cu sacaua. Drept răsplată pentru acest mare bine făcut fostei capitale a Moldovei, nemernicii au ras numele lui Carol. „Pesemne, prin păpușoaiele astea n-or să ajungă", a mai zis părintele meu.

În ajunul Anului Nou, mă duceam cu tata la moș Manole, fratele tatei, fost ceferist, să ascultăm mesajul către țară al Regelui Mihai, transmis la B.B.C. El avea un aparat de radio performant, marca Telephunken, cumpărat de la un sas din Brașov. Radioul nostru, românesc, era modest, cu piese din U.R.S.S., cu care nu puteam prinde posturi străine. Ne întorceam acasă, parcă, încărcați cu speranțe. Iluzii.

... După ani și ani, a venit acel miraculos decembrie 1989. Pe 25 decembrie 1990, Regele Mihai I, însoțit de o suită restrânsă de apropiați, coboară pe aeroportul Otopeni, cu pașaport danez. I se ridicase cetățenia română chiar atunci, în acel nefast decembrie 1947. Venise să se reculeagă la mormintele regale de la Mănăstirea Curtea de Argeș și să asiste la slujba de Crăciun. În drum către Curtea de Argeș, micul grup, îmbarcat în două autoturisme, este blocat de un baraj de Poliție. Regele și toți din suită sunt obligați să facă cale întoarsă. O rușine mare, de nești, pentru un regim ce se pretindea democratic.

Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, IPS Pimen, face o invitație Regelui Mihai I și Reginei Ana să participe la sărbătorile pascale din aprilie 1992, la Mănăstirea Putna. Directorul ziarului „România liberă", P. M. Băcanu, îmi comunică, telefonic, faptul că trebuie să fiu pregătit pentru câteva zile să fac o deplasare la Mănăstirea Putna. Vine Regele Mihai. Îmi dă și alte amănunte. Mă ruga să reținem două încăperi în arhondaric. Eram acreditat redactor teritorial al acestui foarte respectat și citit, atunci, cotidian din România post-decembristă, pentru patru județe din Moldova, cu subredacția în Iași. Plec către Putna. Poposesc la mănăstire. Stau la sfat cu părintele stareț Iachint, arhimandritul mănăstirii, un om de o înțelepciune proverbială. Vorbim despre apropiata vizită regală, dar și despre alte lucruri interesante privitoare la monarhia constituțională de până la venirea comuniștilor la putere, despre istoria acestui locaș de închinăciune, unde este înmormântat Ștefan cel Mare ... Am fost un ascultător foarte atent, îndatorat acestui monah luminat.

Vine ziua fantastică : 25 aprilie. În curtea mănăstirii, lume de pe lume. Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", ctitorie a marelui voievod, unde îi odihnesc moaștele, sub candela veșnic aprinsă, e plină ochi de credincioși. Suita regală trece pe un culoar uman, prin puhoiul de oameni, pe sub portalul mănăstirii, și intră în sala destinată întâlnirii regelui cu presa. Așa stabilise echipa de protocol a Majestății Sale. Se formulează întrebări decente, se primesc răspunsuri scurte, limpezi, fără niciun echivoc. Regele impune respect. La ieșire, primește diverse daruri. Simbolice. P.M. Băcanu îmi spune că eu sunt cel îndreptățit să-i ofer un cadou din partea redacției „României libere". Îmi știa gândurile privitoare la monarhia noastră. Avea pregătit darul : un frumos basorelief în lemn cu chipul lui Ștefan cel Mare, executat de un sculptor profesionist, care a dorit să rămână anonim. I-am dăruit acea lucrare regelui și i-am spus din partea cui vine. M-a privit în ochi cu căldură, mi-a mulțumit, a transmis mulțumiri întregii redacții, apoi, mi-a strâns mâna. Și asta a fost tot. Clipe de neșters din memorie. L-am urmat pe rege în biserică. M-am strecurat cu foarte multă greutate până aproape de el. La mormântul lui Ștefan cel Mare a depus pe piatra tombală un buchet de flori, a îngenuncheat, a făcut câteva cruci și i-am zărit ochii umezi.

Din mulțimea compactă adunată în curtea mănăstirii s-a desprins un bărbat vârstnic, îmbrăcat în veșminte naționale. S-a apropiat de rege la un pas. „Maiestate, i-a zis, bine ați venit în țara Dumneavoastră. Eu am făcut parte din garda regală, în timpul când ați fost regele României. O mare onoare pentru mine să vă slujesc". Regele i-a întins mâna, i-a mulțumit pentru cuvintele rostite și i-a dorit multă sănătate.

Am scris despre toate vizitele Regelui Mihai I și ale Reginei Ana în Iași, din anii 1997 și 1999, despre prezența lor la slujbele religioase de la Catedrala Mitropolitană și de la Catedrala Romano-Catolică. Împreună cu Mihai Ursachi, un monarhist convins, poetul având o relație specială cu Regele Mihai, prin mijlocirea fratelui său, preotul Gheorghe, slujitor, în Elveția, la o biserică ortodoxă și în serviciul religios al regelui, la Versoix, am însoțit-o pe Principesa Sofia la Casa Memorială „Eminescu" de la Ipotești. Am depus mărturie scrisă și despre acest episod.

Într-un taifas cu Mihai Ursachi, mi-a mărturisit că într-una din zilele ce au urmat căderii regimului ceaușist, oricum, înainte de Anul Nou, i-a telefonat regelui la reședința sa din Versoix și i-a zis : „Maiestate, ne întâlnim curând la București. Vreau să vă văd pe tronul de la Cotroceni. Vi se cuvine neîntârziat. Constituțional și moral. Vreau să intrăm iute în normalitate. Contați pe sprijinul meu, Maiestate. Suntem mulți alături de Maiestatea Voastră".

Cel mai bun biograf al Regelui Mihai, dar un biograf de specie rară, este, indiscutabil, scriitorul Mircea Ciobanu, cu ale sale „Convorbiri cu Mihai I al României", apărute în mai multe ediții, în mai multe volume, la Editura Humanitas. Prima ediție : anul 1991. O citisem cu interes major. În anul 1995, Mircea Ciobanu scoate la Editura Princeps din Iași volumul „În fața neamului meu. Convorbiri cu Mihai I al României". Vine la Iași pentru o lansare. Îl însoțea prietenul Cristian Simionescu, la rându-i, prietenul meu. A dorit să ne întâlnim. Îmi citise reportajele din „România liberă", unde publicase și el câteva fragmente din convorbirile sale cu M.S. Regele. Student, trei ani, la Filologia ieșeană, avea în memorie imaginea fastuoasă a unei pietre tombale dintr-un locaș de cult și nu mai știa unde o văzuse. M-a rugat frumos să-i fiu Cicerone pe la bisericile din zona centrală a orașului. A descoperit ceea ce căuta : la Biserica Bărboi. Lucra la ultimul volum din „Istoriile" sale și se împotmolise la un episod legat de acea imagine. Nu poate merge mai departe cu scrisul, mi-a zis, acum e lămurit. Am ieșit din biserică, el, foarte fericit, și tustrei neam îndreptat către *Bolta rece*. Cristian și eu eram invitații săi. La un moment dat, cum stăteam la un pahar de vorbă, Cristian Simionescu, cam șovăielnic, îl întreabă pe Mircea Ciobanu : *Spune-mi, Mircea, dacă ai umblat cumva pe răspunsurile regelui, pe textele sale ? Toate, splendide, de altfel, profunde, dezvăluind o personalitate deosebită, un bărbat foarte înțelept* ... Ciobanu, puțin uimit de această întrebare, tace câteva secunde. Se vedea că este ușor descumpănit, poate, supărat ?, de întrebarea lui Simionescu. Apoi, îi zice : „Cristian, n-am umblat deloc pe răspunsurile Maiestății Sale. Sunt cele pe care le-ai citit și le vei mai citi. Verbul Regelui este foarte limpede, foarte logic, adânc, înțelept. Sigur că, de fiecare dată, după ce scriam textul unui set de convorbiri, mă duceam la el și îl rugam să se uite peste paginile dactilografiate, să facă corecturile necesare, dacă va crede de cuviință. Știți și voi, discursul oral, așternut pe hârtie, poate suferi unele modificări. Dar, rareori, a fost cazul să intervină pe text. E cel pe care l-am pus în cărți". Cristian își cere scuze pentru întrebarea pusă.

Peste un an, scriitorul Mircea Ciobanu, purtătorul de cuvânt *sui-generis* al Majestății Sale în România, a plecat dintre noi. Numele său va fi legat indisolubil și de aceste memoriale despre dramaticul personaj regal.

Ioan RĂDUCEA

Brand de Ungheni

Inițiată în anul 2000 și ajunsă, după o pauză de șapte ani, la cea de a VIII-a ediție, Tabăra de sculptură de la Ungheni, desfășurată în perioada 28 iulie – 20 august 2025, sub genericul „La steaua. Omagiu lui Mihai Eminescu”, reconfirmă o tradiție și un statut aparte al municipiului de pe Prut, care contează tot mai mult, nu doar drept principala poartă de intrare în Basarabia (la capătul său de nord se află în construcție podul de autostradă care va lega cele două părți ale Moldovei istorice și, mai departe, celelalte provincii românești), ci și ca oraș al sculptorilor. Într-adevăr, nici măcar Chișinăul, localitate de zeci de ori mai populată, nu deține densitatea și poate nici numărul de lucrări de for public amplasate aici, care, cu cele inaugurate în august 2025 (la împlinirea a 563 de ani de atestare documentară), se apropie de cifra de o sută. La această situație privilegiată s-a ajuns prin strădaniile conjugate ale unor entuziaști, care au îndrăznit să viseze și ale unor asociații („Viitorul începe azi”) ori autorități locale receptive la visurile lor (primar, acum ca și în vremea inițierii proiectului, Vitalie Vrabie). Ei continuă să facă publice intenții de perfecționare și de amplificare, inclusiv teritorială, a manifestării, poate pe întreg teritoriul raionului Ungheni, cu cele 33 de primării și 78 de localități componente...

Evident, eforturile organizatorice, împinse uneori până la jertfelnicie, au fost o condiție a succesului și pentru ediția curentă, așa cum a fost și calitatea celor unsprezece artiști participanți (dintre care patru din România și doi cu rezidența în Apus). Mărturii ale acestei calități stau ingeniozitatea ideilor puse în practică, acuratețea execuției, varietatea operelor (majoritatea din blocuri de Cosăuți, aduse, și acestea, cu destule dificultăți de pe malul Nistrului). Salutar este faptul că, la sfârșitul taberei, fiecare lucrare a beneficiat de un bun amplasament, în zone centrale din oraș, dar încă mai salutară este emulația iscată între artiști, chiar dacă despărțiți, în unele cazuri, de trei, patru, dacă nu de cinci decenii de existență, ca să nu mai vorbim de climatele, se poate spune de lumile diferite, în care s-au școlit și s-au afirmat. Au contat însă spiritul de breaslă și bunăvoința tuturor, pentru a se contura, în consonanță cu profilul participanților și cu natura locului unghenean, o tendință, care se cere accentuată, de înnoire, de deprovincializare și integrare în circuitul autentic de valori al românității. Încât, în rândurile de mai jos, căutăm să recunoaștem, în ordine alfabetică, specificul fiecăruia, în cadrul unui admirabil efort comun.

Vladlen Babcinețchi (Iași, cu origini sorocene) și l-a asociat pe tânărul student din Ungheni Dumitraș Flocea, de la Universitatea Națională de Arte „George Enescu” Iași, care l-a ajutat să realizeze *Glossă* (lucrare pereche cu cea omonimă din Iași, din Grădina Copou, în proximitatea Muzeului „Mihai Eminescu” și a Teiului), caracteristica de bază fiind un convingător hieratism omagial, de sorginte bizantină. Plasat într-o alveolă de sarcofag, chipul de medalie al poetului contrastează cu inciziile rupestre ori de catacombă paleocreștină care marchează corporalitatea. Fel de a medita imagistic asupra trecerii prin lume a poetului național, mai degrabă decât asupra unui fel particular al său de a fi, pe care poate că nimeni de pe pământ nu este îndreptățit să-l lămurească.

Eugen Bârzu (Timișoara), în lucrarea *La steaua... sufletului românesc*, mizează, precum arhitecții, pe proporții integrând un bun raport între plin și gol, cu o viziune de ansamblu în multe privințe alegorică. Nișa schițată în partea inferioară (și care, curios, se încadrează contururilor unei măști ori ale unui himeric animal totemic, cu uriașe orbite) intră în relație cu expansiunea radiantă de linii de deasupra, sugestie a pământescului sedus de expansiuni siderale (de altfel, s-a valorificat estetic și ușoara diferență de nuanță dintre blocurile de piatră folosite).

Importante se dovedesc a fi și semnele de impact comunitar, în speță tricolorul pan-românesc (fără steme regionalizante) ori, în poziție centrală și pe tăietura de aur, în raport cu întreaga volumetrie, crucea cu brațe egale, care poate fi înțeleasă drept adevărata stea a sufletului nostru (și scriem acestea chiar de Ziua Crucii, 14 septembrie s.n.).

Dor de întreg de Emanuel Chiriac (Iași, cu origini vrâncene) este unica lucrare din metal sudat (inclusiv cele două piedestale asociate), constând dintr-o compoziție cu două personaje, în volumetria radical geometrizată (trupuri paralelipipedice, membre filiforme cu extremități hiperbolice) și ludică ce îi este specifică artistului. În acest caz, centrul de interes îl formează (ca și în *Facerea lui Adam* de Michelangelo) gestul de reunire a două mâini. Aici, una mai delicată, a personajului feminin gata să se prăbușească pe spate (performanță tehnică: menținerea în această postură a masei de fier,) și alta mai voluminoasă, a personajului masculin, cu șira spinării în unghi ascuțit, într-un act precipitat de a-i sări în ajutor ori cel puțin de a răspunde unei eterne chemări...

Din motivul folcloric Ana lui Manole se valorifică, în *Sacrificarea poetului* de Mihai Damian, imaginea încastrării ființei vii în zid, eroului eminescian vădindu-i-se, prinse în blocuri de piatră, fizionomia, o mână, un picior. Tehnica presupune elemente suprarealiste, jocuri volumetrice în *trompe l'oeil* inclusiv – și poate că în această acceptare a îngemănării sale cu opera constă sacrificiul suprem al poetului.

Pe eleganța liniilor, dar și pe datele unui limbaj artistic clar codificat se bazează Parascovia Donoi (rezidentă în Irlanda), cu a sa *Revelație a sinelui*, lucrare excepțională și prin dificultatea execuției: unica persoană de sex feminin din tabără a prelucrat cel mai mare bloc adus de la Cosăuți! Rotunjimi concentrice privilegiază prețiosul ochi de gol de la mijloc, în jurul căruia crește voluta unui șir al lui Fibonacci ori, privind în ax acest vertij pietrificat, desenul vechiului motiv oriental al antinomiei yin-yang. În orice caz, armonioasă reprezentare a interiorității, trimițând la cuvântul Domnului Iisus Hristos: „nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt care este în voi, pe care-L aveți de la Dumnezeu și că voi nu sunteți ai voștri”? (1 Cor., 6, 19).

În economia întregului, globul de piatră, excrescent pe exterior, poate fi socotit un detaliu dinamizând compozițional, poate un trovant destinat unei tainice creșteri.

Două mase de piatră plăcut texturate, în pasaj de la zone de neintervenție la sugestia unei aglomerări de linii de răboj, propune Ioan Grecu în lucrarea *Dacă unu și cu unu* – vers păunescian, a cărui urmare ar fi „nu mai vor să facă doi/ Eminescu este chipul/ Infinitului din noi” – *Dor de Eminescu*. Artistul a învățat să semnifice *pe dedesubt*, vorba lui Arghezi, și la poetica sculpturii în cauză titlul ales contribuie nu puțin – pe lângă viziunea celor două creste de cocoș, stând față în față și totuși ușor oblic, între ele cu o fantă în a cărei îmbucătură s-ar potrivi Mai ales că dantelura lor lasă să se întrevadă, irizat, lumina de seară, înspre Valea Prutului...

Un alt participant care, în dorința de a croi puntea sa peste Prut, alege să dea o replică unei lucrări proprii aflate *dincolo*, este Costin Ioniță. Cu câteva săptămâni înainte, în cadrul Simpozionului de sculptură monumentală de la Aeroportul Internațional Iași (7-31 iulie; coleg a fost, și acolo, cu Vladlen Babcinețchi, ca și cu maestrul unghenean Dumitru Verdianu), el a realizat lucrarea *Stigmat*: uriaș picior, cu excepțional relief anatomic, scos în piatră de Viștea (CJ), care caută să calce din înălțime, purtînd totuși, peste tarsiene, semnul stelei în cinci colțuri, cu trimitere la comunism. În schimb, la Ungheni, reputatul sculptor bucureștean propune (și instalează pe bulevard, în fața fostului sediu al PCUS, actualul liceu „Vasile Alecsadri), un picior, iarăși, de o minunată expresivitate, de data aceasta în piatra de Cosăuți, purtând, tot deasupra tarsienelor, însemnul crucii și strivind o mare stea ale cărei cinci colțuri se ițesc, precum tentaculele meduzei, de sub talpă: urmările luminosului *in hoc signo vinces*.

Savantele cutări și deformări ale acestui obiect de inox, în joc de oglindiri (realizat, cu deosebită celeritate, la un atelier bucureștean) și care mai și dă impresia de gonflabil (cf. obiectualul postmodernist al lui Jeff Koons) sunt de ajuns ca să ne pătrundem de retorica impactului vizual pe care o cultivă un artist aflat în deplinătatea forței sale creatoare.

În schimb, fixat la capăt de alee și reverberând în răcoarea unui parc, *Poetul* lui Grigore Sultan trimite, în linii elegante și pe suprafețe atent polizate, la valorile asociate dintotdeauna cu starea de grație a lirismului. Nu ne aflăm departe de savantele ondulări ale lui Henry Moore și, ca și acolo, de impresia de obiect concrescut în peisaj – principiul operei artistice *in situ*. De nu cumva este vorba de sugestii preluate din arta preistorică autohtonă (cf. *Gânditorul de la Hamangia*), de unde se va fi inspirat, pe filieră Brâncuși, și sculptorul englez menționat, la încrucișarea tuturor acestor căi aflându-se ținta comună: misteriosul portret interior al omului de creație.

Tot la lirism, însă cel al unei scene alegorice, pe care fiecare o purtăm în suflet, recurge și maestrul Dumitru Verdianu, decanul de vârstă al întregii manifestări. Iar alegoria în cauză se obține prin reprezentarea, în dosul unui gros perete necizelat (iarăși, câteva bune tone de piatră, ce se impun de departe, în ciuda soclului scund), a mamei arhetipale, cu privirea înălțată într-un gest de îndelungă durere, dacă nu de deznădejde (personaje comparabile: pe extremele pânzei *Guernica* de Picasso). Alături, o deschizătură în zid, ca de ambrazură, arătând războiul necontenit cu pustiirea sufletească a mamei departe de fii – resort eminescian declarat este poemul *O, mamă...*

„Numai poetul,/ Ca păsări ce zboară/ Deasupra valurilor/ Trece peste nemărginirea timpului” – poemul eminescian de adolescență *Numai poetul...* ar putea fi, la Valentin Vârtosu, punctul de plecare pentru lucrarea *Clepsidra Eminescu*. Abstractizantă, dar cu o bună siluetare în spațiu, ea folosește locuri dintre cele mai frecventate ale culturii românești și universale, începând, după cum semnalează și titlul, cu cel al clepsidrei, al cărei gât se potrivește cingătorii angularei năluci. Peste tot, ronde-bosse de fețe netede, acoperite pe alocuri de inserții punctiforme ori de patrulatere și incizii romboidale (cf. tăieturile de pe brâncușiana *Coloană a recunoștinței fără de sfârșit*, însă tratate coloristic, într-un albastru de reverie), deasupra cu o pasăre a sufletului (ușor de confundat cu o cruce), ce reconfirmă relația dintre estetica geometrizantă și mitul arhaic.

Remarcabil elansată, lucrarea *La steaua* a celuilalt maestru din Ungheni, Ion Zderciuc, cultivă o salutară asociere a figurativului, respectiv a consacratului chip eminescian de tinerețe, ieșind dintr-o cascadă de plete, cu sublimarea în abstract a trupului, interpretabil, în unghi ușor înclinat, drept rampă de lansare către tăriile cerului. Himera cultivată de Paciurea rămâne de asemenea un reper apropiat, dincolo de care transpare sublimul unor liniaturi trimițând la clocotul interior al pământescului tulburat de sideral.

Adrian Dinu RACHIERU

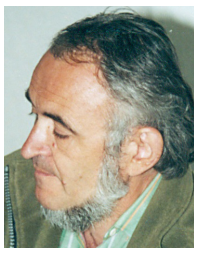

Tudor Arghezi și „Anii împotrivirii” (III)

Și „meteorica” sa prezență în viața monahală, văzând lipsa vocației, și experiențele închisorii, în trei rânduri, culminând cu „procesul ziariștilor” (alături de Slavici) și lungul exil interior după atacul lui Sorin Toma, ca „procuror principal” (Popa 2001 : 123), atac reluat în iunie 1948, într-o broșură de mare tiraj sunt, desigur, episoade extrem de dificile. Mai ales că articolul-necrolog, fie el și „colectiv”, semnat, însă, de un activist de vârf al partidului nu îngăduia o replică. Nimeni nu i-a venit în sprijin lui Arghezi, trebuie să reamintim. Încât, „singur și piezis”, fire de răzvrătit, „cu mare potențial conflictual” (cf. M. Ursache), poetul, fără etică și idealuri în ochii lui M.R. Paraschivescu, amână „noua vasalizare” (cf. M. Popa), deși, până la urmă, va ceda. Cert, „omul a dăunat operei”, va conchide Dorina Grăsoiu, reconstituind receptarea în *Bătălia Arghezi*, „de la debut până la centenar”. Adică: tabuizat, desființat, carantinat și, în cele din urmă, preamărit, acceptând avansurile noului regim. „Tributul” său, des incriminat, se cuvine privit mai atent. Scrise în epoca de interdicție, ne previne Baruțu T. Arghezi, cele două volume „de acomodare” i-au asigurat penetrarea în „canonul dejist” și manuale (Negrici 2019 : 151), ținând de un proces seismic, de recuperare prudentă a moștenirii literare, prin filtru ideologic. Fiindcă, în nevoie vitală de legitimare, Arghezi, dintre cei mari, putea fi o prezență utilă pentru regim, chiar și „de fundal”. În fond, antitetic în „peizage” și triumfalist în celălalt volum, cântând măreția omului, el, „clarificat” ideologic, descoperea lupta de clasă și progresul științific al noii epoci. Dar și acolo, textele sale rămân „profund personale” și „parțial lizibile”, conchidea unul din traducătorii săi recenți, Benoît-Joseph Courvoisier, într-un articol de escortă (v. Antologia *Între două nopți* / *Entre deux nuits*, adunând „poeme alese”).

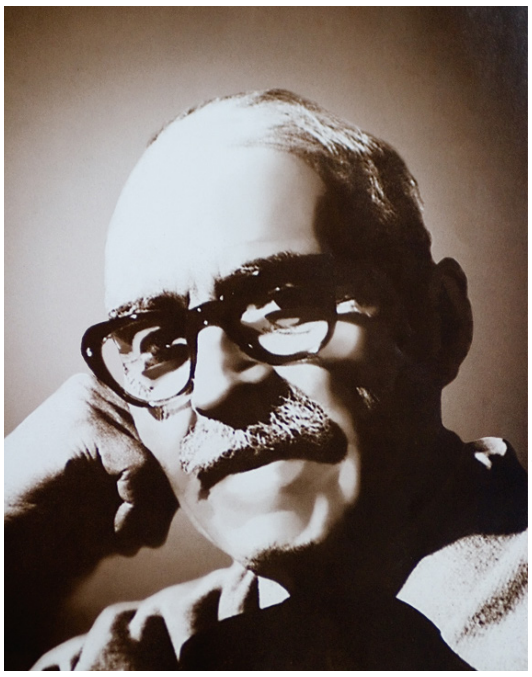

Sfidând orice „încadrări” (școli, curente, grupuri), revendicat, repudiat, „desființat” și oficializat, văzut ca un encomiast legionar, regal, antonescian, antibolșevic, comunizant, „tabletistul” Arghezi era taxat în noua eră fie ca un irecuperabil decepționist (cf. N. Moraru), fie ca un „revoltat haotic” (cf. I. Vitner). Un „flașnetar” care, zicea îngăduitor Z. Cârlugea, a jucat o carte inteligentă „de juvete”, păcălind regimul, salvând opera. O operă postbelică în care, observa Alex Ștefănescu, „rămânea loc și pentru arghezianism”. Dar, în întregul ei, judecată sub o prezumtivă unitate, sau considerând, precum Ș. Cioculescu, că primatul poet sau prozator, o dispută care a învolburat spiritele, e o falsă problemă, elementele fiind „nefungibile”. Arghezi rămâne, indiscutabil, momentul de vârf al poeziei noastre în trecutul secol. Salutând intrarea sa, ca membru titular al Academiei, G. Călinescu îi recunoștea genialitatea, inegalabila artă plastică, îmbogățind geografia noastră literară, zicea criticul, cu „un munte nou” (Călinescu 1972 : 84). A fost la un pas de a primi Premiul Nobel, relatează Baruțu T. Arghezi, „laureatul” dăduse și un interviu agenției *Tanjug*, iscând, la noi, previzibil, un blocaj academic și revolta celor de la Uniunea Scriitorilor. Până la urmă a plecat, sub semnătura lui Al. Philippide, și *Recomandarea*, dar alesul, la presiunile Moscovei, a fost Șolohov, deși 1965 era *anul Poeziei*, încălcându-se, astfel, „formula bivalentă a premiului” (Baruțu T. Arghezi 1999 : 225).

Interogativ, mânat de ispita căutării, voind a scăpa de îndoială și sfârșind în tăgadă, conștientizând limitele, Arghezi a propus o *transcendență laică*, anunța Șerban Cioculescu încă în 1945! Dar această mitologie personală, cu substrat eretic, nu putea fi urmată în anii postbelici de noii poeți. Nici universul domestic-bucolic, de prospețime și umilitate, inventariind mărunțișuri și, cu atât mai puțin, meditația religioasă, slăvind o relație ambiguă (între tăgadă și smerenie) cu un Dumnezeu, și el, domesticit, „în tainică lipsă”, n-ar fi fost pe placul autorităților. Ceea ce i se îngăduia marelui poet la bătrânețe nu era permis noilor contingente lirice.

Când, în 1970, Alexandru George tipărea *Marele Alpha*, criticul, mereu „cârtitor”, chițibușar, oricum un polemist de temut, nota că Arghezi, cel „atât de cercetat”, nu avea „o situație literară prea bine lămurită”. Și anunța că va intra „în război” exegetic cu cei care l-au precedat, poetul, „chinuit de doi”, vădind *o contradicție structurală*. Iar opera, foind de avatari arghezieni, n-ar avea un „principiu director” (George 1970 : 39). Un *poeta faber* pentru care nimic nu-i lesnicios, cu „o expresie violentă și colorată”, ieșind hotărât de sub tirania eminesciană, dar care n-a iscat *o modă Arghezi*. Un răzvrătit, frământat de îndoieli, un eu sfâșiat, găzduind voci potrivnice. Un truditor, „bolnav de nedeslușit”, revoltat față de orice fel de autoritate (pornind de la cea paternă și ajungând, prin extensie, la Divinitate). Aici, Alexandru George, observă că problema religioasă nu-și poate găsi „un loc fix” și respinge orice decupaje cronologice sau tematice. În fond, afirma criticul, eșuata experiență monahală a lăsat *urme*, este „integrată” în operă (de „aparentă incoerență”) și întreține o permanentă dezbatere, de la credință, ca liman salvator, la tăgadă, deplângând o absență. Observații de neocolit, psalmistul, cutreierat de o neliniștită „patimă cerească”, în căutare înfrigurată, reluată fără istov, căutând certitudini. O rugă „fără cuvinte” și o răzvrătire de rob, stinse în reconcilierea din anii amurgului, când transcendentul „coboară”, părând a potoli osânda.

Să ne amintim că Nichifor Crainic, interesat de „spiritualitatea poeziei românești”, încerca să împace „echivocul de soi pithonic” al liricii argheziene (Crainic 1998 : 132), construind un portret în *aqua forte*. Dacă profesorul de apologetică și de mistică, izolând eul biografic, denunța furiile pamfletarului Arghezi (un „vulcan glodos”, labil moral, cu verb inventiv, devastator, cinic „fără pereche” etc.), când va stărui asupra poeziei sale, căutând o dezlegare a religiozității, va explica justificativ – în limbaj teologic – „simultaneismul” certitudinilor și incertitudinilor care îl bântuiau. „Urmărit” de umbra monahismului, răzvrătitul cunoaște „două moduri de prezență divină”: cea harică, alimentându-i tăgada și cea a „prezenței de imensitate” a ziditorului, domolindu-i incertitudinile (Crainic 1998 : 124).

Știuta-i versatilitate morală s-a răsfrânt, bănuim, și în recepția operei (poeziei), Arghezi fiind văzut de unii, numeroși, ca poet religios (D. Micu, în monografia din 2004, vorbind de un „principiu generativ absolut”) sau, dimpotrivă, de alții, în frunte cu N. Manolescu, ca poet „nereligios”. Șirul arghezologilor e impresionant. Dacă Pavel Țugui și M. Beniuc (semnând *Prefața* la volumul *Versuri*, din 1959) au pus umărul la reabilitarea lui Arghezi, iar exegeții au mers scrupulos pe linia biografismului și documentarismului (Șerban Cioculescu, Gh. Pienescu și D. Vatamaniuc), abia Alexandru George, cu *Marele Alpha* (1970), curma șirul unor monografii cuminți (Ov. S. Crohmălniceanu, Mihail Petroveanu). Iar Florea Firan, interesat de „treptele devenirii” (2012), oferea, s-a spus, o biografie spirituală, survolând un trecut ocultat și detestat de poet, alimentând „legenda Arghezi”. Mai încoace, Mirel Anghel, în 2012, sistematizând noianul de informații, încercase să facă ordine în viața poetului, scoțând la lumină episoade controversate, ținând de ficțiunea autobiografică; sau, mai exact, insistând plauzibil pe controverse „mereu reiterabile” (Simuț 2025 : 47). Dar o concluzie surprinzătoare ne pune pe gânduri. După ce a construit o biografie sobră pe temelie documentară, Mirel Anghel pare a accepta, resemnat, nebulozitatea. „Copilăria lui – scria el – nu a existat, căci a refuzat-o” (Anghel 2012 : 347).

Chiar dacă Arghezi nu voia să lase urme curiozității literare, mereu hulpavă, mărturii de atelier, variante, manuscrise împrăștiate, au scăpat spre deliciul posterității. Surprize, crede Ion Simuț, încă pot să răsară diin scindata arhivă (împărțită între Mitzura și Baruțu). Și rămâne, deci, nădejdea unei ediții critice, venind după ediția integrală de *Scrieri*, trasă în 46 de volume. Incomod, pană blestemată, cu „ardei și apă tare-n ea”, considerându-se vinovat („sunt vinovat că sunt”), Tudor Arghezi își oferă, prin strădaniile lui Ion Simuț, într-o „a doua restituire”, șansa unui *recurs*. Cazul Arghezi, scrie ferm criticul, „trebuie rejudecat” (Simuț 2025 : 49). Paginile recuperate, ținând de anii negri ai interdicției, vorbeau de „o pravilă străină”, de „ochiul vânzător”, poetul asigurându-ne: „Eu plâng povestea / Vremilor acestea”. Între a-l considera un oportunist „fără nuanțe” sau un posibil disident, judecata critică, mereu cumpănită, vădind priză contextuală, trebuie să se bizuie pe o cercetare onestă, respingând multele nedreptăți și urechisme puse în circulație.

În chip de moștenitor al durerilor unui neam obidit, de origine plebee, om așezat în lumea Mărțișorului, cu genă țărănească, vădind – mai presus de orice – simplitate, transparență, meșteșug etc., simțind umbrele amurgului, *atipicul Arghezi*, cultivând poetici eterogene și polarizări ingenioase, rămâne, indiscutabil, un geniu verbal structurat dual, un canonic neclintit de furtunile revizioniste. Un „antimodernist avangardist” (Popa 2001 : 1132), adică un tradiționalist îndărătnic căruia i-a plăcut, mărturisea, „cerneala și condeiul”, primind „botezul de bronz al poeziei”. Cu o viață cu ascunzișuri , sub camuflaj, întreținând o biografie enigmatică, alături de cea oficială, de uz didactic, însoțind „exercițiul dârz” al travaliului literar; anunțând, sisific, „o vestire nouă”, prin așezarea cuvintelor „în vecinătăți unice”, iată – în rezumat – destinul unui „tâlhar de ceruri”, un mare poet rebel al secolului său.

NOTE:

M. Anghel (2012) : Mirel Anghel, *Viața lui Tudor Arghezi*, Editura *Pro Universitaria*, București.

P. Anghel (2014) : Petre Anghel, *O istorie politică a literaturii române postbelice*, Editura RAO, București.

Arghezi (2010) : Tudor Arghezi, *Anii tăcerii*, ediție coordonată de Doina și Baruțu T. Arghezi, cuvânt înainte de Aurel Ardelean, posfață de Mirel Anghel, „Vasile Goldiș” University Press, Arad.

B.T. Arghezi (1999) : Baruțu T. Arghezi, *Un „Nobel”...furat*, în *Note și comentarii*, Editura Marineasa, Timișoara.

Călinescu (1972) : G. Călinescu, *Literatura nouă*, ediție îngrijită și prefațată de Al. Piru, Editura *Scrisul Românesc*, Craiova.

Cârlugea (2008) : Zenovie Cârlugea, *Tudor Arghezi și spiritul Olteniei*, Fundația *Scrisul Românesc*, Craiova. *Prefață* de Gheorghe Grigurcu.

Cârlugea (2019) : Zenovie Cârlugea, *Tudor Arghezi. Dicționar esențial. Oameni din viața lui*, Editura *TipoMoldova*, Iași.

Cesereanu (2003) : Ruxandra Cesereanu, *Imaginarul violent al românilor*, Editura *Humanitas*, București.

Constantinescu (1989) : Pompiliu Constantinescu, *Figuri literare*, Editura *Minerva*, București.

Crainic (1998) : Nichifor Crainic, *Spiritualitatea poeziei românești*, Cuvânt înainte de Alexandru Condeescu. Prefață de Paul Dugneanu, Editura *Muzeul Literaturii Române*, București.

George (1970) : Alexandru George, *Marele Alpha*, Editura *Cartea Românească*, București.

Grigurcu (1989) : Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș*, Editura *Minerva*, București.

Lovinescu (2014) : Monica Lovinescu, *O istorie a literaturii române pe unde scurte*: 1960-2000, Ediție îngrijită și prefață de Cristina Cioabă, Editura *Humanitas*, București.

Manolescu (2008) : Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura *Paralela 45*, Pitești.

Marcu (2014) : Luminița Marcu, *O revistă culturală în comunism: Gazeta literară (1954-1968)*, Editura *Cartea Românească*, București.

Mitchievici (2016) : Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *Comunism Inc. Istorii despre o lume care a fost*, Editura *Humanitas*, București.

Neagu (1996) : Fănuș Neagu, *La marginea literaturii*, în *Noua Revistă Română*, nr. 2/1996.

Negrici (2019) : Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura *Polirom*, Iași.

Nițescu (1995) : M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*. Ediție îngrijită de M. Ciurdariu, Editura *Humanitas*, București.

Popa (2009) : Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, vol. I, (23 august 1944 – 22 decembrie 1989), versiune îngrijită și augmentată, Editura *Semne*, București.

Selejan (2011) : Ana Selejan, *Sorin Toma, privind înapoi*, în *Adevăr și mistificare în jurnale și memorii apărute după 1989*, Editura *Cartea Românească*, București.

Simuț (1982) : Ion Simuț, *Diferența specifică*, Editura *Dacia*, Cluj-Napoca.

Simuț (2012) : Ion Simuț, *Vămile posterității: secvențe de istorie literară*, Editura *Academiei Române*, București.

Simuț (2014) : Ion Simuț, *Artă poetică de restriște*, în *Cultura*, nr. 25/17 iulie 2014.

Simuț (2025) : Ion Simuț, Documentar, ediție și comentarii la *Tudor Arghezi, Anii împotrivirii* (1943-1953), Editura *Muzeul Literaturii Române*, București.

Toma (2011) : Sorin Toma, „Articolul despre poezia lui Arghezi, l-am scris din însărcinarea conducerii superioare de partid”, interviu realizat de Ilie Rad, în *România literară*, nr. 41/14 octombrie 2011.

Ungheanu (1985) : Mihai Ungheanu, *Mărțișorul ostracizat*, în *Exactitatea admirației*, Editura *Cartea Românească*, București.

Ungureanu (2017) : Cornel Ungureanu, *Fenomenul Arghezi. Sub pecetea tainei*, în *Arta paricidului la români*, Editura *Cartea Românească*, București.

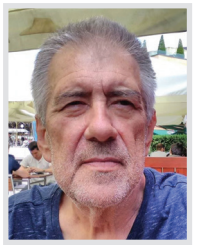

Constantin PRICOP

Fundoianu (IX)

Falsul tratat... ocupă în viața lui B Fondane un loc mai important decît s-ar putea crede. Este departe de a fi o încercare de a stabili niște criterii în domeniul esteticii. Cîteva repere cronologice pot pune în lumină acest lucru (repere biografice în Olivier Salazar-Ferrer, Monique Jutrin, șamd). În decembrie 1923, un tînăr de 25 de ani, B Fundoianu, începea, în Franța, o nouă viață. Plecarea din România a fost văzută ca dorință de afirmare la alt nivel cultural. Sigur, perspectiva de a se lansa într-un spațiu literar pe care îl idealiza putea fi ametitoare pentru un tînăr. E de presupus însă că hotărîrea venea nu numai în urma dorinței de a evolua pe o scenă mai înalt - ci și din nevoia pe care o simțea de a ajunge undeva unde să depășească limite... culturale care puteau să-l încorseteze, unde să-și poată dezvolta deplin potențialul. Prefața la *Imagini și cărți din Franța* spune multe despre punctul său de vedere asupra spațiului cultural românesc. Scrisese, în mult discutata prefață: „Când vorbim de Eminescu, de Creangă, de Caragiale, ne place să credem că am atins originalitatea absolută. Dar să privim mai de aproape: Eminescu e impregnat de romantismul german și de filozofia lui Schopenhauer; Creangă, deși pare un povestitor pur autohton, își trage seva din universalitatea fabulei și a povestirii populare; iar Caragiale, cu tot geniul său, datorează mult comediei franceze, de la Molière la Labiche. Nu e vorba că acești scriitori n-ar fi valoroși, ci că originalitatea lor e o sinteză, nu o creație de la zero.” În alt loc, în eseul *Tudor Arghezi* („Rampa”, 1920) afirma despre autorul pe care-l prețuia mai presus de oricare alt scriitor român din zilele sale: „Arghezi e unul dintre puținii noștri poeți care nu se mulțumește să fie un ecou al altora. În timp ce majoritatea scriitorilor noștri se hrănesc din modelele franceze sau germane, Arghezi își sapă propriul drum, smulgând cuvintele din pământul românesc și dându-le o viață nouă, fără a datora aproape nimic literaturilor străine. Dacă Baudelaire sau Verlaine au fost puncte de plecare, Arghezi le-a transformat într-o expresie care nu mai seamănă cu originalul.” Constatări care ne fac să presupunem că ar fi simțit că în țară starea culturii (pe care avea curajul să o numească) ar fi ridicat limite pentru realizarea în toată amploarea a aspirațiilor sale. Iar Franța însemna în acel moment centrul cultural al lumii civilizate. Să ne amintim că foarte mulți scriitori importanți din Europa au văzut în acea perioadă Franța ca o culme a vieții artistice de care trebuiau neapărat să se apropie; sau că numeroși autori din SUA dar și din America de sud au traversat Atlanticul pentru a atinge centrul spiritual - Parisul.

Pentru a completa peisajul să nu uităm că perioada istorică era traversată de ideologii și mișcări politice violente - naționalismul extremist, pe de-o parte, comunismul, alimentat de Moscova, pe de alta. Acestea începuseră să se manifeste în România, dar și în întreaga Europă, inclusiv în Franța. Convulsiile sociale nu putea să nu lase urme asupra celor care le trăiau - iar mișcările de dreapta, rasismul, antisemitismul se aflau într-o dinamică ascensiune. Spațiul public era saturat de confruntări de doctrine, de obsesii pe cale de a deveni sîngeroasă realitate. Confruntările ideologice stabileau și cadrul în care disputele intelectuale începuseră să evolueze. Iar Franța era țara cu cele mai evoluate libertăți sociale. Fondane nu se putea implica în dispute la nivelul ideologiilor. Disocierile sale, așa cum vedem în *Fals tratat...*, depășesc aceste confruntări. El vede abstractizările, sistematizările care au modificat lumea modernă ca o cale de înstrăinare, de rupere de realitate. Era, de altfel, epoca în care „rațiunea” ajungea să justifice actele agresive ale extremelor politice - de dreapta sau de stînga. Pe Fondane îl preocupa cu totul altceva: izolarea individului civilizat de *realitate*. Să nu uităm subtitlul *Falsului tratat...* - care este *Essai sur la crise de réalité.*

Acțiunea lui era multiplă. Voia să străpungă straturile de speculații, de ideologie (inclusiv literară, rezultat al numeroaselor școli care s-au succedat în timp), voia să atingă o realitate primă, nefalsificată...

Astăzi se vorbește despre Fundoianu/Fondane ca despre un scriitor a cărui valoare este recunoscută fără rezerve - se scot ediții cu operele lui, se scriu studii, se emit judecăți tranșante. Este un autor intrat și fixat în programele academice - și comentat ca atare. Este destinul banalizat al scriitorului care are șanse să fie reținut de istoria literară: el va fi „muzeificat” - pentru a folosi termenul lui Eduardo Sanguineti -, va fi imobilizat pe vreuna din treptele consacrării oficiale. Altul era însă modul de a trăi poezia - de a trăi cultura, în cele din urmă de a trăi viața afirmat de Fondane în *Falsul tratat de estetică*. Pentru el poezia nu este obiect de cercetare estetică - ci modalitate de existență. Iar trăirea autentică era, considera, pîndită de dramă, de neliniște, de suferință; trebuia resimțită, in extremis, ca o adevărată rană vie. Afirmațiile apodictice, lipsa de ezitare în elogii a tonului oficial, claritatea

raționalizărilor ex catedra, emise fără umbră de îndoială îi apăreau ca o nesfîrșită falsificare a realității...

Traseul parcurs de autor pînă la dramaticul sfîrșit, excurs care ne poate lămuri asupra tensiunilor existențiale din acea perioadă, n-a fost nici simplu, nici liniar. Frămîntări care confirmă o condiție tragică, cu un parcurs accidentat - deși cel care le parcurgea era prea demn pentru a se plînge vreodată de acest lucru. Transmutarea la Paris era însoțită de dificultatea și tensiunea căutărilor, a neliniștilor, a speranțelor. Va continua să colaboreze la reviste românești de orientare modernistă - la „Contimporanul!, „Integral” (unde, în 1924, apărea o notă potrivit căreia ar fi încheiat eseul *Faux Traite d'esthetique*; ideea volumului îl urmărea așadar de multă vreme), la „unu”. În Franța se apropie mai întîi de grupul scriitorilor din jurul revistei „Discontinuite”, unde începe de altfel să publice poezie în limba de adopție. Prima carte în franceză conține cinepoeme și apare la o editură din Bruxelles. Mereu pregătit să intervină în schimburile de idei ale contemporanilor începe să publice critică - trecînd rapid de la critica literară la comentarea cărților de idei. Publică în reviste studii despre scrierile eseistice și filosofice ale autorilor aflați în primul plan al vieții culturale din Hexagon. Cunoaște o parte din personalitățile timpului. Îi întîlnește pe Șestov (în 1924), pe Husserl etc. Scrie despre aceștia și despre alți gînditori importanți în „Europe”, „Cahiers du sud” (mai ales în „Cahiers du sud”, unde are o colaborarea susținută) și alte publicații. Este invitat în Argentina unde conferențiază - în 1936 va reveni la Buenos Aires pentru a turna un film. La sfîrșitul lui 1931 propune o primă versiune a volumului *Rimbaud le Voyou* editurii Gallimard, care refuză să-l publice. O versiune remaniată apare în 1933 la Denoel. Tot în 1933 începe să noteze convorbirile sale cu Șestov. Șestov moare în 1938. În 1939, anticipînd ceea ce se va întîmpla în Europa, încredințează manuscrisul cuprinzînd convorbirile Victoriei Ocampo. Să adăugăm și căutările în domeniul cinematografiei. Colaborează cu regizorul Dimitri Kirsanoff la filmul experimental *Rapt* (1933), apoi realizează filmul de autor *Tararira* (1936), care îi prilejuiește al doilea voiaj în Argentina. În 1938 a primit naționalitatea franceză - Franța era în acel moment o țară cu o legislație deschisă în ceea ce privește acceptarea străinilor. Ca urmare în 1940 este mobilizat, trece prin captivitate, evadare, spitalizare pentru o operație de ulcer, revenirea acasă. În 1941 începe să scrie *Ulysse*. În 1941-1942 începe elaborarea volumului *Baudelaire et l'expérience du gouffre*. Publică fragmente din lucrările în curs de elaborare. Lucrează la *Le Mal des fantômes* și la *L'Exode*. În 1944, pe 7 martie, este denunțat și arestat. Este internat în lagărul de la Drancy. Pe 30 mai este deportat la Auschwitz unde pe 2 sau 3 octombrie este asasinat.

O viață traversată de experiențe - îl aflăm disponibil și în același timp îngrădit de condițiile în care trăiește. Dificultățile materiale nu lipsesc. La un moment dat este angajat la o companie de asigurări... Fără îndoială, nu acesta era idealul pentru care venise în Franța... Afirmarea în spațiul cultural francez nu este nici rapidă nici spectaculoasă. În scrisori către familie mărturisește dificultățile pe care le întîmpină. Neîncrederea unora din prietenii săi din România în posibilitatea afirmării sale în Franța o vede ca pe o provocare. Publicarea volumului *Rimbaud...* îi aduce recunoașterea în cercul specialiștilor. Începe să fie apreciat pentru poezia și eseurile publicate. În rîndurile publicului larg numele său își face loc însă doar după război, după aflarea tragicului său sfîrșit. Afirmarea n-a fost așadar nici ușoară, nici rapidă. Exilul, problemele materiale, dificultățile de adaptare la noul mediu lingvistic, discriminările rasiale, adaptarea la noul mediu cultural, tentațiile de acțiune în domenii diverse acumulează tensiuni, provocări. O dublă înstrăinare - devenită provocare pe care trebuia să o înfrunte.

De ce a fost necesar reparcurgerea traseului existențial al lui B Fondane? Acesta definește un mod de a trăi, o căutare continuă, o dinamică complexă, o recurentă implicarei/neimplicare pentru a trece mai departe, în continua căutare a esenței, a adevărului - a *realității* (în accepția lui Fondane) care nu poate fi, în fond, cunoscută, „prinsă”, stăpînită.

Această situare poate să arunce o altă lumină și asupra fixării poziției lui Fondane în legătură cu Șestov. Mulți comentatori dau ca sigură posteritatea lui Fondane în umbra lui Șestov. Discipol, fidel continuator șamd. Cumva, un scriitor care rămîne dator filozofului rus.

www.expresscultural.ro expresscultural.iasi@gmail.com ISSN: 2537–5989